

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

**ВІСІМДЕСЯТ ЧЕТВЕРТІ ЕКОНОМІКО-
ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ**

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

26-27 березня 2024 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2024**

УДК 001 (063)

Вісімдесят четверті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 26-27 березня 2024 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 109 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко Анастасія Юрійвна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2024

© Автори статей 2024

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

*Голда Надія Михайлівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри промислового
маркетингу Тернопільського
національного технічного
університету імені Івана Пулюя*

*Оксентюк Богдана Андріївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри промислового
маркетингу Тернопільського
національного технічного
університету імені Івана Пулюя*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕКЛАМИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4806/>

На сьогоднішній день, реклама в Україні набирає надзвичайно важливого значення. Адже, використовуючи механізми і інструментарій реклами, ми можемо популяризувати Україну на міжнародному рівні, доносити до іноземної спільноти інформацію про досягнення українців у різних галузях науки, економіки, техніки та використовувати її на політичній арені. Слід звернути увагу на політичну рекламу, яку доцільно застосовувати як для внутрішньої так і зарубіжної спільноти. Не всі жителі України усвідомлюють суть громадянства, адже, щоб називатися громадянином держави, в якій проживаєш, необхідно знати її мову, культуру, історію. В даному випадку реклама повинна стати інструментом пропаганди даних цінностей. Над проблемами впливу реклами на поведінку споживача, працювало багато вчених, як зарубіжних так і вітчизняних, але це питання на далі має багато недосліджених тем.

Трансформаційні процеси, які відбуваються в соціально-економічному житті України, потребують державного регулювання. Практика макроекономічного розвитку свідчить про те, що ефективне функціонування соціально-орієнтованого ринкового механізму неможливе без активної державної підтримки та обґрунтованої соціально-економічної політики. Підтвердженням цьому є світовий досвід удосконалення

механізму ринкового саморегулювання через розробку чіткої концепції, програми дій та державне адміністрування.

Цілком очевидним є той факт, що система розробки концепцій і програм, прогнозування і планування соціально-економічного розвитку України мають стати структурно-визначальною складовою загальної системи державного регулювання, дієвим інструментом реалізації економічної політики держави. Повинен бути представлений розгалужений та узгоджений комплекс перспективних заходів і стратегічних завдань, який створює передумови підтримання курсу України на економічне зростання і сталий розвиток. Роль реклами в даному випадку повинна розглядатися як механізм впливу на свідомість індивідів.

Вплив реклами відбувається через психологічне сприйняття.

Сучасна реклама сприяє створенню умов для усвідомлення споживачем рекламного звернення, здійснення ним покупки та забезпечення сталого процесу купівлі. Рекламу розглядають як соціальну комунікацію, з певними функціями: передача інформації та здатність передавати комунікативну установку, яка передбачає певну дію отримувача [3, с. 39].

Реклама виступає одним із можливих посередників між потребою і тим предметом, який міг би її задовольнити і, якщо немає потреби, реклама не змусить купити рекламований товар. З точки зору психології, реклама на основі психологічних механізмів може формувати нові потреби та впливати на соціальні установки. Психологічну дію реклами можна виразити використавши моделі сприйняття споживачем рекламної інформації. До таких моделей відносять модель AIDA, AIMDA, ACCA, DIBABA, DAGMAR, «Схвалення».

Для більш глибокого дослідження механізму впливу реклами на поведінку споживача детальніше розглянемо кожен з рекламних моделей. Найпростішою є модель AIDA, відповідно з якою рекламна інформація спочатку привертає увагу споживача, пізніше викликати інтерес до рекламованого товару чи послуги, пробудити бажання заволодіти ним і спонукати до дії. Більш вдосконаленою є модель AIMDA, яка враховує мотивації споживача. Моделі ACCA, AIDA і AIMDA мають між собою подібності і відмінності. У вище розглянутих моделях першочерговим є привернення уваги споживача і кінцевим етапом спонукання споживача до дії.

Процес рекламної комунікації, з точки зору психології, можна умовно поділити на окремі фази з відповідною поведінкою реципієнта [2, с. 68]. Фаза кодування передбачає визначення цілей реклами та безпосереднє створення рекламного звернення. Друга фаза – це передача рекламного звернення рекламодавцем (відбираються найоптимальніші канали передачі).

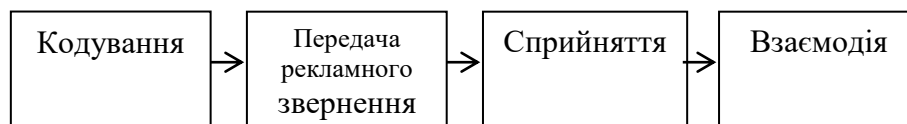

Рис.1. Схема процесу рекламної комунікації

Третя фаза передбачає контакт споживача з рекламним зверненням. Реакція споживача на рекламу може бути найрізноманітнішою: від повного сприйняття до повного ігнорування. Така поведінка може бути спричинена багатьма факторами, зокрема: невідповідністю між рекламою та аудиторією на яку вона спрямована, нестачею часу. Будь-яка дія з боку споживача є результатом психологічної обробки індивідом великої кількості зовнішньої та внутрішньої інформації.

Створюючи рекламу необхідно, враховувати потреби споживачів, розглядати їх у подвійному контексті, об'єднуючи первинні та вторинні. Таке поєднання приносить більший ефект від реклами. Подвійний, скритий контекст є більш дієвим, так як він менше піддається свідомому аналізу і тому сприймається без раціональної та критичної оцінки. Щоб створити дієву рекламу, з точки зору психології, необхідно в рекламованому товарі об'єднати різноманітні психологічні цінності, втілити в товар потенційні потреби споживачів реклами. Для споживача не так важливо, що виробник закладає в товар, а то що з нього отримують, як висловився відомий класик реклами Теодор Левіт, „споживач купує не свердла діаметром в чверть дюйма, а отвори того ж діаметру” [3, с. 79].

З точки зору психології основною ціллю реклами є створення та збереження у споживача зацікавленості певним товаром, що в подальшому приведе до його придбання. Таку ціль можливо досягнути у двох випадках: коли підвищити інтерес до самого товару шляхом покращення якісних властивостей, надійності та іміджу та у випадку, коли привернути увагу до рекламного оголошення, зробивши його оригінальним, більш запам'ятовуваним, тобто, у цьому випадку, впливати на споживача буде форма рекламного оголошення, але найефективніше об'єднати ці два випадки.

Часто рекламу вважають посередником між потребою і тим предметом, який міг би її задовольнити. Розглянемо, в якому випадку

реклама може виконати свою місію – лише у тому випадку, коли існує потреба у рекламованому товарі. Якщо потреба відсутня, то жодна реклама не змусить людину купити рекламований товар.

Реклама часто виступає механізмом формування потреб, допомагає визначити приховані потреби. Потреби переживаються людиною у формі емоційних бажань. Кожна потреба існує лише у формі мотиву, який визначає його напрям (бажання) та дію (збудник). Але людина здатна усвідомлювати механізм дій, а не мотиви, які спонукають до цього. Вивчення мотивацій при розробці рекламних звернень здійснюється для виявлення основних установок потенційних споживачів.

Постає питання, що може реклама? Реклама, незалежно від самої людини, на основі ряду психологічних механізмів, може формувати нові потреби, впливати на ціннісні переваги, соціальні установки, стилеві особливості поведінки. Реклама у споживача може викликати різного роду реакції, підштовхувати його до певних дій. Дія реклами, у свою чергу, може сприяти зміні або появі у споживача певних установок, які визначають її поведінку у певних ситуаціях. Людина сприймає рекламне звернення по двох каналах: інформаційному, який передає певну інформацію про товар, його особливості та умови покупки та по комунікативному, який спричиняє певні дії, повідомляє про щось раніше невідоме. Орієнтуючись на такі канали людина взаємодіє не з товаром, а з образом, який вона собі створила. Тобто, внаслідок реклами на споживача діє не сам товар, створений рекламою образ товару.

Психологічні аспекти процесу сприйняття пояснюють процеси, які відбуваються, коли людина бачить рекламу. Сприйняття є складовою процесу спілкування і переконання.

Сприйняття об'єднує різні елементи зовнішнього середовища в цілісний образ. В процесі формування образу на нього діють потреби і мотиви, що визначають його індивідуальність. Основні властивості сприйняття, що використовуються в рекламі, полягають те питання, що людина створює цілісний і узагальнений образ навіть тоді, коли елементів зовнішнього середовища мало, щоб його сформувати. Саме невизначеність та можливість індивідуальної інтерпретації привертає увагу і збуджує інтерес у людини. З іншого боку – існують універсальні закони людського сприйняття, за якими окремі елементи об'єднуються в незалежний цілісний образ. Ці закони відносять до всіх елементів людського сприйняття. Взагалі, чим досконаліша реклама з точки зору ефективності її дії на певні психологічні процеси та стан потенційних споживачів – тим більший інтерес вона викликає до рекламованого товару. Ефективне впровадження товару на ринок, вимагає попереднього тестування на предмет сприйняття його споживачами. Таке тестування

передбачає аналіз відповідності аудіовізуального сприйняття марочної назви викликаним асоціаціям та об'єктивним властивостям товару, синхронізацію ефектів звуку, зображення, трактування знаку для формування необхідного іміджу товару.

Формування змісту рекламного оголошення передбачає певну мотивацію адресата. Мотиви виконують роль рушія вчинків у вигляді напружень чи збуджень. З точки зору мотивації, одним із завдань реклами є створення та закріплення своєрідного умовного рефлексу, у випадку коли сама назва товару породжує бажання його придбати.

Бажана, з точки зору комунікатора, зворотна реакція отримувача рекламного звернення можлива тільки в тому випадку, коли використовуваний в зверненні мотив буде співпадати з потребами отримувача, викликати у нього певний інтерес. Як відомо мотив – це внутрішній психологічний стан, який керує особистістю [1, с. 51]. Вивчення мотивації при розробці рекламних звернень здійснюється для того, щоб виявити основні установки потенційного споживача, визначити зміст здійснюваних покупок. Маючи інформацію про мотивації, розробники рекламного звернення можуть підсилити інтенсивність позитивної мотивації і знизити дію установок, які заважають покупці товару.

Підводячи підсумки вище викладеного матеріалу, можна вважати, що сучасна реклама намагається створити умови для свідомого сприйняття покупцем рекламного звернення та автоматичного здійснення покупки, забезпечення сталого процесу купівлі. Всі ці процеси сприйняття та розуміння реклами – це процеси, обумовлені певними психологічними характеристиками споживачів рекламних звернень. Саме на основі знань цих психологічних характеристик та законів, які ними керують повинна будуватися реклама.

Література:

1. Бурліцька О. П., Голда Н. М. Медіапланування як складова рекламної діяльності/ О. П. Бурліцька, Н. М. Голда// *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum* (ISSN 2336-3630) № 4 (2021), Praha , Publising house Education and Science s.r.o. – P. 49-55.
2. Голда Н. Моделювання психосоматичних процесів у рекламній діяльності / Фалович В. // *Галицький економічний вісник*. 2020. Том 66. № 5.
3. Голда Н. Реклама як інструмент маркетингу. Монографія. / Н. М. Поліщук – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018 С.132.

*Євтушевська Ольга Володимирівна,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
міжнародної економіки,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка
ORCID: 0000-0002-4935-5473*

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4798/>

Особливості поведінки споживачів цікавили дослідників протягом століть. У межах кардиналістської та ординалістської теорій споживачі товарів і послуг сприймалися, швидше, як раціональні гравці, які можуть визначити корисність благ та порівняти вигідність різних товарних наборів. Діяльність споживачів описували у межах моделей, які не враховували ряд чинників. Передусім, ірраціональність та подекуди непередбачуваність людської поведінки. На сьогодні перераховані вище теорії піддаються критиці з боку апологетів поведінкової економіки, які вважають, що більшість рішень про покупку приймають емоційно. Складно сказати, який відсоток покупок здійснений під впливом емоційних чинників, але навряд чи споживача можна вважати виключно раціональним гравцем. Спроба описати складність людської поведінки за допомогою спрощених моделей призвела до ігнорування або недооцінки неекономічних чинників споживання. За словами Сіньковської В. М., «деякі зарубіжні автори запропонували ідею про розумність домінуючої ролі психологічного параметру (психологічний економікс або біхевіористський, тобто поведінковий економікс). Це було бажанням відійти від сильної орієнтації на побудову моделей, оскільки економічна реальність включає безліч психологічних змінних, відобразити які з допомогою моделей не можливо» [1, с. 92].

За словами Переверзевої А.В. та Губарь О.В., «у мікроекономічному аналізі чинники попиту, що впливають на поведінку споживача, прийнято поділяти на цінові та нецінові» [2, с. 14]. На поведінку споживачів, на нашу думку, впливає три групи чинників – економічні, емоційні та етичні. Останні проявляються в етичному споживанні благ, коли споживачі цікавляться, в яких умовах була виготовлена продукція. Вони переймаються умовами праці робітників, етичним ставленням до довкілля та тварин. В умовах розвиненої та стабільної економіки етичне споживання стає все більш актуальним. Натомість, складна та

непередбачувана економічна кон'юнктура навряд чи сприяє його розвитку. Емоційні чинники мають вплив при купівлі широкого спектру товарів і послуг. На сьогодні деякі компанії бачать своїм завданням формування емоційного зв'язку між споживачами та їхнім брендом. Подекуди емоційні рішення сприяють надмірному споживанню. Так звані імпульсивні покупки можуть стати наслідком реклами, моди, вдалого мерчандайзингу тощо. Вважається, що при купівлі товарів тривалого користування споживачі виваженіше приймають рішення та довше обмірковують покупку. Обмежений бюджет, важливість майбутньої покупки, висока ціна бажаного товару справді можуть робити покупців більш раціональними. Такі економічні фактори як рівень зарплати, розмір сімейного бюджету, рівень цін, наявність кредиту тощо здатні істотно впливати на поведінку споживачів. Хоча інколи навіть економічні обмеження не можуть стримати покупців від необдуманих покупок.

Видатний дослідник Д. Канеман пише про дві системи мислення людини – швидку та повільну (хоча в його роботі вони називаються по-іншому). Швидке мислення характеризується поверховістю сприйняття інформації, автоматичним виконанням певних дій, імпульсивністю купівельної поведінки. Натомість повільне мислення передбачає детальне та обгрунтоване прийняття рішень, тривалий і всебічний аналіз ситуації. Деякі дослідники минулого сприймали споживача як людину, що завжди мислить глибоко, у тому числі й під час здійснення покупок. Проте в умовах інформаційного перенасичення, інтенсивної реклами, розвиненого маркетингу та дефіциту часу навряд чи це завжди відповідає дійсності.

Виокремлюють різні типи споживачів, які більшою чи меншою мірою піддаються маркетинговому впливу. Чітко сказати, що раціональність купівельної поведінки залежить суто від економічних обмежень не можна. Важливу роль відіграватиме індивідуальний характер споживача, його цінності, переконання, вплив інших осіб тощо.

Література:

1. Сіньковська В. М. Особливості економічної психології та її роль у вивченні поведінки споживачів. *Маркетинг і цифрові технології*. 2022. Том 6. №3. С. 90-98.
2. Переверзева А. В., Губарь О. В. Мікроекономічний аналіз поведінки споживачів з погляду теорії поколінь в умовах цифровізації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка та управління*. 2021. Том 32 (71). № 4. С. 13-19.

*Коротун Микола Вадимович,
аспірант кафедри екологічного
менеджменту та підприємництва,
Київський національний
університет імені
Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-2173-4006*

*Науковий керівник:
Мазур Ірина Іванівна, доктор
економічних наук, професор,
Київський національний
університет імені
Тараса Шевченка*

ПРИНЦИПИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4801/>

Будь-яка суспільна корисна діяльність побудована на визначальних ідеях, відповідно до яких здійснюється регулювання певної сфери суспільних відносин. Не є виключенням у цьому питанні й інноваційно-інвестиційна діяльність підприємництва, механізм якої повинен базуватися на загальноновизнаній теорії

цілеспрямованої діяльності суб'єктів підприємства для здійснення практичних взаємопов'язаних дій, покликаних забезпечити впровадження інновацій та інвестицій для досягнення максимального ефекту реалізації економічних і соціальних інтересів. Відповідно система державного впливу на процес здійснення такої діяльності повинна розглядатися через призму засад (або ж принципів) нормативно-правового забезпечення як фундаментальної основи інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства.

Ми погоджуємося із твердженням, що головним мотивуючим фактором економічного зростання суб'єктів підприємства є інноваційно-інвестиційний розвиток, який ґрунтується на нових прогресивних технологіях, управлінських підходах, передбачає освоєння випуску високотехнологічної продукції. В умовах інтеграції України до європейського співтовариства, модернізації системи державного

управління з орієнтацією на європейські стандарти для зміцнення конкурентоспроможності на ринку та ефективної інноваційної діяльності підприємницькі структури шукають нові інвестиційні можливості, освоюють нові підходи до інвестування [1, с. 16].

Отже, здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва – це складна форма господарювання, яка будується за певними принципами, яких суб'єкти підприємництва повинні не тільки дотримуватися але й виконувати у повсякденній практичній діяльності. Така діяльність передбачає вплив держави на вказані процеси. Зокрема, відповідно до положень Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. № 1160-І, державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності – це напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України, ст. 4 цього ж Закону визначає принципами державної регуляторної політики [2].

Більш детальний опис загальних принципів, які стосуються суб'єктів підприємництва, а також основних напрямів економічної політики держави, в тому числі й щодо структурно-галузевої політики, складової якої є будівельна галузь, ми знаходимо в ст. 6 та ст. 10 Господарського кодексу України [3].

Законодавче забезпечення завдань ефективної політики держави у здійсненні інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва передбачає реалізацію визначальних принципів в практичну діяльність суб'єктами підприємництва. Аналіз дослідження системи нормативно-правового регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності свідчить, що загальні принципи регулювання цих процесів є основною вихідною умовою та має на меті створення сприятливих умов для розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва в Україні. Серед широкого загалу джерел, що визначають визначальні ідеї, здійснимо їх окремий аналіз.

Основні принципи державної інноваційної та інвестиційної діяльності, тобто ті універсальні принципи, які є основою здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва, на яких ґрунтуються норми окремих інститутів, перш за все регламентовані Законом України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV, який визначає основні принципи державної інноваційної політики [4] та Законом України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09. 1991 р. № 1560-XII, який спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції [5].

Насправді, мова у вказаних законодавчих актах йде про більш широку категорію – «принципи здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва». Такий висновок випливає з того, що вказані нормативні акти мають принципове значення при здійсненні інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва і повинні враховуватися не лише суб'єктами підприємництва, але й іншими суб'єктами, в тому числі й органами державної влади та органами місцевого самоврядування, у всіх інших випадках здійснення відносин інноваційно-інвестиційної діяльності.

Слід звернути увагу, що крім вказаних законодавчих актів, які є основою здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності, існують також допоміжні, додаткові принципи. Так, в нормах Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. № 3715-VI [6], знайшло відображення характерні риси правового методу регулювання – забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. З огляду на положення норм закону такими принципи є: принцип стратегічних пріоритетів; принцип науково-економічного обґрунтування; принцип ефективного використання вітчизняних та світових науково-технічних досягнень; принцип технологічного оновлення; принцип розвитку інноваційної інфраструктури.

Закон України «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 р. №1621-IV, визначає засади розроблення, затвердження та виконання державних цільових програм. Метою розроблення державних цільових

програм є сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку держави, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць; забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій для розв'язання найважливіших проблем [7].

Таким чином, у розглянутих та інших нормативно-правових актах проявляються ті чи інші принципи інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва, що закріплюється у законодавчому порядку для здійснення підприємницької діяльності не забороненої законом. В цілому принципи здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва повинні відповідати стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку, основним засадам організації та діяльності підприємництва.

Література:

1. Дегтярьов А. В. Механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва: дис. ... док. філософії. Чернігів, 2021. 213 с.
2. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-І. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 9. Ст. 79.
3. Господарського кодексу України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-ІV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18-21. Ст. 144.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-ІV. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. Ст. 266.
5. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 646.
6. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. Відомості Верховної Ради України. 2003. №19-20. Ст. 166.
7. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. №1621-ІV. Відомості Верховної Ради України. 2004. №25. Ст. 352.

*Машлій Галина Богданівна,
кандидат економічних наук,
Тернопільський національний
технічний університет
імені Івана Пулюя*

*Зяйлик Марія Федорівна,
кандидат економічних наук,
Тернопільський національний
технічний університет
імені Івана Пулюя*

*Висоцький Назар Андрійович,
Тернопільський національний
технічний університет
імені Івана Пулюя*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4809/>

У системі функціонування підприємств надзвичайно важлива роль відводиться якості фінансового управління, яке виступає потужним важелем забезпечення їх дієвої ринкової діяльності, підвищення рівня конкурентоспроможності шляхом задоволення потреб у необхідних фінансових ресурсах та здійсненні їх ефективного розподілу.

Умови, в яких реалізується фінансовий менеджмент в Україні на сучасному етапі, відзначається наявністю багатьох масштабних викликів, які насамперед зумовлені веденням повномасштабної війни, наявністю невизначеності тощо.

Це зумовлює необхідність ефективного використання інструментів фінансового управління для забезпечення:

- зменшення існуючих ризиків та досягнення цілей виживання у кризових умовах;
- використання наявних ресурсів для забезпечення реалізації та здійснення нарощування фінансового потенціалу;
- корегування фінансової стратегії і тактики відповідно до змін ситуації;
- пошуку шляхів залучення нових фінансових ресурсів;
- скорочення зайвих витрат;

- проведення реорганізації бізнес-процесів;
- підтримання фінансової стійкості й платоспроможності підприємства;
- зростання якості управління капіталом, запасами, грошовими потоками тощо.

Науковець Захарова Н. зазначає, що на діяльність підприємств на сучасному етапі також значний вплив має розвиток діджиталізації (рис. 1).

Рисунок 1. – Використання напрямів розвитку діджиталізації у фінансовому управлінні підприємством (сформовано авторами на основі [1])

Це сприяє оптимізації формування, збереження фінансової інформації, а також спрощує доступ до неї, полегшує процес її аналізування, використання для реалізації цілей фінансового менеджменту, сприяє оптимізації інформаційних потоків на підприємстві, підвищенню швидкості та надійності передачі інформації, оперативності здійснення фінансових операцій, зменшенню фінансових ризиків, відкриває ширші можливості фінансового прогнозування тощо.

Література:

1. Захарова Н. Фінансовий менеджмент та його особливості в умовах воєнного стану. *Економічні горизонти*. 2023. №4 (26). С. 38-47.

*Фалович Володимир Андрійович,
доктор економічних наук,
професор кафедри промислового
маркетингу Тернопільського
національного технічного
університету імені Івана Пулюя*

*Кулик Юлія Ігорівна,
магістр кафедри промислового
маркетингу Тернопільського
національного технічного
університету імені Івана Пулюя*

*Шеремета Ольга Віталіївна,
магістр кафедри промислового
маркетингу Тернопільського
національного технічного
університету імені Івана Пулюя*

ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4805/>

Якщо проаналізувати кожен з областей України, то можна стверджувати, що всі вони в тій чи іншій мірі мають туристичну привабливість. Найбільш розвиненими є територія Карпат. Але раціональне використання туристичних ресурсів сприяє розвитку регіону в цілому та формуванню відносин як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках.

Розвиток внутрішнього туризму внаслідок перерозподілу національного доходу сприяє стабілізації національної економіки, більш глибокому усвідомленню спільності інтересів і розвитку всіх видів економічної діяльності, сприятливих для економіки країни у цілому.

Для успішного розвитку туризму характерними є: розвиток інформаційної інфраструктури, особливо комунікаційної мережі; удосконалення транспортної інфраструктури та застосування нових транспортних засобів, збільшення швидкості переміщення і зниження вартості поїздок; зростання добробуту населення, збільшення вільного часу і можливостей отримання відпустки.

Враховуючи соціальний статус потенційних споживачів, туристичні послуги доцільно планувати більш масштабно і в різні пори року. На даний момент в Україні спостерігається потреба виїздів на відпочинок

як з рекреаційними цілями так і для покращання здоров'я, що повинно відображатися в туристичних пропозиціях, які б враховували соціальний статус потенційних споживачів.

Сучасний розвиток туризму в Україні характеризується наявністю глибоких протиріч в його організаційній структурі, в спрямованості розвитку, в стані якісних і кількісних характеристик. З одного боку, сучасний стан туризму в Україні розцінюється як кризовий, пов'язаний з різким падінням досягнутих раніше об'ємів надання туристичних послуг, скороченням матеріальної бази туристичної галузі і значною невідповідністю потребам населення туристичних послуг. З іншого боку, наголошуються високі темпи будівництва туристичних об'єктів, що відповідають найвищим світовим стандартам, значне зростання кількості числа туристичних організацій по всій території України.

Водночас подальший розвиток туризму гальмується: відсутністю цілісної системи державного управління туризмом у регіонах; підпорядкованістю закладів розміщення туристів, санаторно-курортних, оздоровчих та рекреаційних закладів, які надають туристичні послуги, різним міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади; нечітким визначенням у законодавстві належності підприємств готельного господарства до підприємств, які надають туристичні послуги; повільними темпами зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму; відсутністю відповідних об'єктів для розвитку туристичної діяльності в сільській місцевості; невідповідністю переважної більшості туристичних закладів міжнародним стандартам; незадовільним станом туристичної, сервісної та інформаційної інфраструктури в зонах автомобільних доріг та міжнародних транспортних коридорів; незбалансованістю соціальної та економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів та необхідністю їх збереження; недосконалістю туристичної інфраструктури, неефективністю використання рекреаційних ресурсів.

Враховуючи проблеми, з якими зіштовхнувся туристичний бізнес, необхідно розробляти інноваційні проекти з питань розвитку перспективних видів туризму, забезпечувати туристичну галузь висококваліфікованими спеціалістами.

Для розвитку транспортної інфраструктури, яка вважається основною складовою функціонування туристичної сфери, необхідно залучати вітчизняні та іноземні інвестиції.

Подальший розвиток конкурентоспроможного транспортного обслуговування туристичної галузі є надзвичайно важливим для збільшення обсягів туристичних послуг [3, с. 602].

Туризм як вид економічної діяльності та важливий соціальний інститут має чітку орієнтацію на використання природних ресурсів та

культурної спадщини. Тому важливим його напрямом є ефективне і раціональне використання природних ресурсів та об'єктів культурної спадщини з одночасним їх збереженням і відновленням, профілактика та мінімізація негативного впливу туристичної діяльності на навколишнє природне середовище. Крім того, необхідно здійснити заходи щодо визначення рекреаційного потенціалу всіх регіонів країни та визначення особливостей рекреаційних регіонів з метою створення колоритного національного туристичного продукту [1, с. 68].

У Тернопільській області з метою залучення інвесторів створено банк інвестиційних пропозицій, проектів, бізнес-планів у галузі туризму (їх налічується біля 40). На жаль, бізнесові кола не виявляють зацікавлення вкладати кошти у придбання, будівництво або реконструкцію закладів розміщення туристів. Облдержадміністрація підтримує реальні інвестиційні та бізнесові проекти в галузі туризму, розповсюджує їх різними мовами в іноземних посольствах та консульствах, проте результат на сьогодні є незначним.

Найперспективнішими з точки зору залучення інвестицій слід назвати такі напрямки туризму області:

- релігійний туризм, представлений найбільшими пам'ятками православної і греко-католицької церков – Почаївською лаврою і святинями Зарваниці;
- спелеотуризм, для розвитку якого є цілий комплекс печер в Чортківському, Борщівському і Заліщицькому районах області;
- водний туризм по живописних річках краю – Дністрі і Сереті.

Аналіз ситуації, яка об'єктивно склалася на ринку туристичних послуг області, однозначно засвідчує: подальший розвиток туристичної галузі області стримується відсутністю належної інфраструктури, закладів комплексного обслуговування туристів.

В зв'язку з цим необхідно враховувати екологічний туризм, а і екологізацію всіх видів туристично-рекреаційної діяльності, її екологічні аспекти, екологічну орієнтацію, екологічний підхід, сталий розвиток тощо.

Впровадження принципів сталості й екологізації в практику розвитку туристичної індустрії передбачає реалізацію кількох взаємопов'язаних завдань:

- розробка такого туристично-рекреаційного продукту, в основу якого покладені принципи збереженості довкілля, здатного забезпечити потреби і смаки широкого кола споживачів;
- екологізація традиційних видів відпочинку через освіту;
- впровадження в практику рекреаційно-туристичної діяльності комбінованих турів, які опираються як на антропогенні атракції, так і на

природні ресурси, забезпечуючи поєднання традиційного комфортного відпочинку з елементами пізнавального туризму;

- екологічна освіта організаторів туристично-рекреаційної справи і їх знайомство з принципами сталості; розробка методичних рекомендацій, які сприятимуть впровадженню принципів сталості в практику обслуговування туристів;

- використання нетрадиційних джерел енергії для забезпечення потреб інфраструктурних рекреаційно-туристичних об'єктів, введення розумних обмежень на використання традиційних видів транспорту.

Враховуючи ринковий попит туристичне підприємство визначає зміст туристичного продукту до якого входять наступні дані: вид туризму, країна куди подорожують, маршрут, загальна кількість турів, пакет послуг. Кожен із видів туризму передбачає програму обслуговування, яка потребує індивідуального підходу до обслуговування, рівня комфортності та відповідності між програмою обслуговування та її метою.

Розглянемо особливості реклами у туристичному бізнесі. В туризмі, як і в інших сферах людської діяльності, успіх залежить від попиту на послуги. Реклама на основі цілого ряду психологічних механізмів здатна формувати нові потреби, а також впливати на попит і одна з функцій реклами це допомогти розібратися споживачу у своїх бажаннях [2, с. 179].

В туризмі реклама як інструмент маркетингу спирається на масову комунікацію, де процеси сприйняття і спілкування превалюють над інформаційною стороною; де об'єкти опису більш вкорінені в психологію людей, яка не укладається в раціонально-логічні схеми. У цих випадках потрібне доповнення активної, впливаючої сторони маркетингу такими системами, які схоплюють нераціональність, інтуїтивність людини. Маючи на увазі способи дії реклами в туризмі, говорять про раціональну і емоційну рекламу.

Якщо перша робить наголос на розум туриста, приводить переконливі докази, а щоб підсилити і підкріпити враження від сказаного, використовує спонукаючі та переконуючі малюнки, каталоги, буклети, то друга викликає підсвідомі емоції, думки, відчуття, вона впливає через асоціацію ідей, відтворення обстановки; наприклад створення в готельних номерах домашнього затишку через малюнок і звук.

Проаналізувавши сучасний стан розвитку туризму та вплив реклами на збільшення попиту на туристичну продукцію ми довели, що туризм є динамічною галуззю, яка продовжує розвиватися. Вплив туризму на економіку України досить відчутний, адже туристи подорожуючи споживають різноманітні товари, користуються послугами, що сприяє наповненню місцевих бюджетів. Україна має всі передумови для успішного розвитку туристичної галузі, адже за рівнем забезпеченості

природними та історико-культурними ресурсами посідає одне з провідних місць в Європі. На даний час, у зв'язку з економічною кризою та війною в Україні, ситуація ускладнилася. Реклама є одним із факторів, які можуть вирівняти ситуацію та стати механізмом зростання туристичних потоків, що призведе до інтенсивного розвитку внутрішнього та зовнішнього туризму, адже Україна для цього має достатній природний потенціал туристично-рекреаційних ресурсів і може стати країною з розвиненою туристичною індустрією.

Література:

1. Голда Н. Тенденції розвитку ринку туристичних послуг Тернопільської області / Галицький економічний вісник. – Т. : ТНТУ, 2019. – Том 60. – № 5. С. 66-72.
2. Голда Н. Маркетингові дослідження в туризмі. / Колктив. монографія: Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки та маркетингу / В. А. Фалович [та ін.] ; за ред. д.е.н, доц. В. А. Фаловича. – Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б., 2020. С. 179/14.
3. Голда Н. Конкурентоспроможність підприємств у контексті сталого розвитку [Електронний ресурс] / Голда Надія // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2021. – Вип. 2 (25). – С. 602-609. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21gnmksr.pdf> .

*Шум'як Андрій Михайлович,
аспірант, Західноукраїнський
національний університет*

*Науковий керівник:
Волошин Роман Володимирович,
кандидат економічних наук,
доцент, Західноукраїнський
національний університет*

РОЛЬ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В СУЧАСНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4808/>

В сучасному світі значення даних постійно зростає. Вони набувають статусу ключових ресурсів для прийняття рішень, оптимізації бізнес-процесів та розвитку інновацій. Активність у соціальних мережах,

датчики Інтернету речей, комерційні транзакції та цифрові системи спостереження утворюють величезний масив інформації, так звані Big Data. Ця інформація дозволяє аналізувати поведінку споживачів, ринкові тенденції, а також визначати нові можливості для бізнесу. Масиви даних часто суттєво відрізняються між собою за формою і форматом, способом передачі і придатністю для обробки. В їх межах поєднується внутрішня інформація, зовнішні неструктуровані потоки даних, а також інформація зчитана з датчиків чи генерована завдяки спостереженням. Усі ці дані мають значний потенціал для бізнесу і державного управління. Однак, вони потребують структуризації і уніфікації.

Одним із напрямів обробки і адаптації Big Data до потреб бізнесу є їх просторова структуризація, яка в значній мірі забезпечується Геоінформаційними системами (ГІС). Ці системи дозволяють візуалізувати та аналізувати географічно прив'язані дані, об'єднуючи їх в єдиній системі координат. ГІС забезпечують можливість накладання різних шарів даних на цифрову карту, виявляючи просторові закономірності та взаємозв'язки [1]. Завдяки цьому, різноманітна інформація набуває просторового контексту, що формує нові можливості для її інтерпретації та практичного застосування в бізнес-процесах, що дозволяє вирішувати бізнес-завдання у різних сферах, зокрема:

- при виборі місця розташування об'єкта виробництва, торгівлі чи сервісу, що включає в себе аналіз відстаней, врахування фактора доступності для споживачів, транспортної інфраструктури, демографічних даних;
- в маркетинговому аналізі при вивченні потенційних ринків, сегментації клієнтів за просторовими чинниками, оптимізації рекламних кампаній тощо;
- в логістиці при визначенні оптимальних маршрутів, формуванні розподільчої чи складської мережі, виборі методів доставки;
- в управлінні ризиками при моделюванні природних лих, визначенні зон ризику, плануванні заходів з мінімізації збитків;
- в туристичній сфері для формування просторових орієнтирів і візуалізації рекреаційних елементів [2];
- в сільськогосподарському виробництві при розподілі ресурсів, аналізі стану посівів, оптимізації технологічних процесів тощо.

У майбутньому роль геопросторових даних та аналізу в бізнес-процесах лише зростатиме з розвитком Інтернету речей, автономних транспортних засобів, доповненої реальності та інших передових технологій, які генерують величезні масиви локалізованих даних. Організації, здатні ефективно використовувати ці дані за допомогою ГІС та супутніх інструментів, матимуть значну конкурентну перевагу на ринку.

Література:

1. Кучма Ю. В.; Фесенко Т. М. Використання геоінформаційних технологій для бізнес задач. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 651-654.
2. Лепетюк В., Травкіна О. Застосування ГІС-технологій для формування бази геопросторових даних гастрономічного туризму України. *Управління розвитком складних систем*. 2022. № 51. С. 69-80. <https://doi.org/10.32347/2412-9933.2022.51.69-80>

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

*Білецька Діана Сергіївна,
студентка, Навчально-науковий
інститут права Державного
податкового університету*

*Василенко Дмитро Олегович,
студент, Навчально-науковий
інститут права Державного
податкового університету*

*Науковий керівник:
Бойко-Слобожан Олена
Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
публічного права Державного
податкового університету*

МИТНІ ФОРМАЛЬНОСТІ ТА МИТНИЙ КОНТРОЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4803/>

Митні формальності з приводу митного контролю та митного оформлення товарів в умовах війни в Україні регулюються Законом України «Про Митний кодекс України» з урахуванням положень Закону України «Про особливий порядок регулювання відносин у сфері митної справи в умовах воєнного стану». Митні формальності з приводу митного контролю та митного оформлення товарів в умовах війни наведені в табл. 1.1.

Показники	Значення
Закон, що регулює митні формальності	Закон України «Про Митний кодекс України» з урахуванням положень Закону України «Про особливий порядок регулювання відносин у сфері митної справи в умовах воєнного стану»
Основні зміни в митних формальностях	Звільнення від сплати митних платежів, спрощення митних формальностей, розширення повноважень митних органів
Порядок здійснення митних формальностей	Звільнення від сплати митних платежів, спрощення митних формальностей, розширення повноважень митних органів

Категорії товарів, що підлягають спрощенню митних формальностей	Товари, що ввозяться на митну територію України для потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів та органів цивільного захисту
Спрощення митних формальностей	Скорочення строків митного оформлення, звільнення від пред'явлення документів, що не мають прямого відношення до митного оформлення
Розширення повноважень митних органів	Огляд товарів та транспортних засобів без згоди власників, проведення оперативно-розшукових заходів
Мета митних формальностей	Забезпечення потреб оборони, безпеки та життєдіяльності населення України

Основні зміни, внесені до Митного кодексу України в умовах воєнного стану, полягають у наступному:

– Звільнення від сплати митних платежів товарів, що ввозяться на митну територію України для потреб оборони, безпеки, забезпечення життєдіяльності населення, а також для гуманітарної допомоги.

– Спрощення митних формальностей для товарів, що ввозяться на митну територію України для потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів та органів цивільного захисту.

– Розширення повноважень митних органів щодо контролю за переміщенням товарів через митний кордон України [1].

У відповідності до цих змін, в умовах воєнного стану митні формальності з приводу митного контролю та митного оформлення товарів можуть здійснюватися у наступному порядку:

– Від сплати митних платежів звільняються товари, що ввозяться на митну територію України для потреб оборони, безпеки, забезпечення життєдіяльності населення, а також для гуманітарної допомоги.

– Для отримання звільнення від сплати митних платежів необхідно пред'явити митному органу документи, що підтверджують належність товарів до однієї з перерахованих категорій. – Для товарів, що ввозяться на митну територію України для потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів та органів цивільного захисту, можуть бути спрощені митні формальності.

У 2022 році Держмитслужбою було проведено верифікацію 1230 документів про походження товару з України, з яких:

– 282 сертифікати з перевезення товару EUR.1, виданих митницями Держмитслужби в рамках угод про вільну торгівлю з країнами ЄС;

– 853 сертифікати про походження товару форми СТ-1, виданих торгово-промисловими палатами в Україні в рамках вільної торгівлі з країнами СНД та Грузією; 41

– 51 декларація про походження товару з України, складена експортерами та уповноваженими експортерами на інвойсах;

– 44 сертифікати про походження товару загальної форми, виданих торгово-промисловими палатами в Україні в рамках Спеціального додатка К Міжнародної Конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур [61].

За результатами перевірки не підтверджено країну походження товарів щодо: 39 сертифікатів з перевезення товару EUR.1; 15 сертифікатів про походження товару форми СТ-1; 22 декларацій про походження товару. Також за результатами перевірки анульовано 2 сертифікати про походження товару форми СТ-1, а 16 сертифікатів про походження товару форми СТ-1 і 8 сертифікатів про походження товару загальної форми визнано недійсними (не видавались) [5].

Відповідно до наведеної інформації, у 2022 році митницями Держмитслужби було видано 269 771 сертифікатів з перевезення (походження) форми EUR.1 та EUR-MED, що на 115% більше, ніж за аналогічний період 2021 року. Найбільшу кількість сертифікатів було видано на товари, експорт яких з України здійснювався на умовах вільної торгівлі до таких держав: ЄС – 265 687 од.; Велика Британія – 2169 од.; ЄАВТ – 902 од.; Ізраїль – 653 од.; Грузія – 208 од.; Чорногорія – 152 од. [5]. Таким чином, Держмитслужбою забезпечується на постійній основі преференційний доступ на ринки держав ЄС, ЄАВТ, Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, Грузії, Держави Ізраїль та Республіки Чорногорії експорту товарів з України. Для спрощення та прискорення митного оформлення товарів митницями забезпечується адміністрування в Україні інституту уповноважених (схвалених) експортерів, які мають можливість без оформлення сертифіката з перевезення товару форм EUR.1 та/або EUR-MED самостійно декларувати преференційне походження товарів на комерційних документах (інвойсах) [5].

Отже, у відповідності до цих змін, в умовах воєнного стану митні формальності з приводу митного контролю та митного оформлення товарів можуть здійснюватися у наступному порядку: від сплати митних

платежів звільняються товари, що ввозяться на митну територію України для потреб оборони, безпеки, забезпечення життєдіяльності населення, а також для гуманітарної допомоги; для отримання звільнення від сплати митних платежів необхідно пред'явити митному органу документи, що підтверджують належність товарів до однієї з перерахованих категорій; для товарів, що ввозяться на митну територію України для потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів та органів цивільного захисту, можуть бути спрощені митні формальності. Відповідні спрощення включають скорочення строків митного оформлення, звільнення від пред'явлення документів, що не мають прямого відношення до митного оформлення.

Література:

1. Митний кодекс України. Митний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552. Документ 4495-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 17.10.2023, підстава – 3345- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
2. Про Митний тариф України: Закон України. Документ 2697-IX, чинний, поточна редакція – Прийняття від 19.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text>
3. Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними: Постанова Кабінету міністрів України від 21 травня 2012 р. № 451. Документ 451-2012-п, чинний, поточна редакція – Редакція від 24.01.2023, підстава – 47-2023-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2012-%D0%BF#Text>
4. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа: Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 631. Документ z1360-12, чинний, поточна редакція – Редакція від 17.10.2023, підстава – z1379-23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12#Text>
5. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/>

*Волощенко Ольга Михайлівна,
кандидат юридичних наук,
доцент, юридичний факультет
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОРИГІНАЛЬНІСТЬ ТВОРУ» У АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4797/>

Євроінтеграційний вектор законотворчої діяльності України створює надзвичайно потужну площину процесів вдосконалення внутрішнього законодавства. Право інтелектуальної власності не є винятком. Зокрема, Україна, підписавши Угоду про асоціацію між Україна та Європейський Союз взяла на себе низку зобов'язань щодо вдосконалення вітчизняного законодавства про право інтелектуальної власності. Виконання поставлених завдань здійснюється шляхом прийняття низки законів, зокрема Закону «Про авторське право та суміжні права». Вивчення позиції останнього створює позитивні враження, враховуючи повноту формулювання та врахування позиції джерел права Європейського Союзу. Проте, уточнення деяких положень законодавство вимагає реального доктринального дослідження.

Нова редакція Закону України «Про авторське право і суміжні права», на відміну від попереднього, передбачає встановлення в визначення поняття оригінальності твору як ознаки (критерію), що характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора і відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору [1]. Звичайно, є позитивним, що така категорія знайшла своє законодавче закріплення, проте з урахуванням специфіки процесів створення та забезпечення правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, потребує доповнення.

До прийняття нової редакції Закону «Про авторське право і суміжні права» категорія оригінальності та дослідження авторських творів здійснювалася крізь призму судової практики та експертних висновків. Вищі суди, дотримуючись традиції міжнародної судової спільноти, проголосили презумпцію авторства, яка вважалася невід'ємною

складовою оригінальністю. Варто зазначити, що нова редакція закону «Про авторське право і суміжні права» вже діє і містить визначення презумпції авторства. Поняття категорії оригінальності твору опосередковано зафіксовано у визначенні категорії «твір», але це не деталізовано.

Дослідження Л. Майданик категорії «оригінальність» у доктрині права інтелектуальної власності зводиться до тверджень і розуміння того, що вона є результатом власної інтелектуальної, творчої праці автора і не має ознак заперечення в суді. Враховуючи специфіку способів захисту прав інтелектуальної власності, суд не є єдиним способом захисту порушених, невизнаних та оспорюваних цивільних прав, як загалом, так і для сфери виключних майнових прав. Можливості захисту порушених прав у сфері права інтелектуальної власності реалізуються через призму судового та позасудового способів вирішення спорів. Отже, можливість фіксації наявних порушень може бути встановлена не лише судовим рішенням, як кінцевим результатом розгляду спору в судовому порядку, а й мировою угодою, як кінцевим результатом розгляду спору у досудовому порядку (медіація). Тому вважаємо за необхідне розглянути два способи відмови від ознаки оригінальності твору: у судовому та позасудовому порядку вирішення спорів.

Вважаємо за необхідне доповнити визначення поняття оригінальності твору та подати його в такій редакції: «оригінальність твору – це ознака (критерій), що характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора». та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору, презумпція законності якого не оспорюється в судовому чи позасудовому порядку вирішення спорів.

Література:

1. Закон України Про авторське право і суміжні права. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
2. Л. Майданик Поняття оригінальності твору в авторському праві: досвід ЄС, України та інших зарубіжних країн. Підприємництво, господарство і право. № 10, 2018 . С. 32-36.

*Глевацький Денис Васильович,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

*Науковий керівник: Голобородько
Наталія Володимирівна,
викладач юридичних дисциплін,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

ПЕРВИННИЙ ЗАХИСТ ТВОРІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4811/>

Масове поширення та використанні цифрових технологій дало можливість ділитись результатами своєї інтелектуальної діяльності з іншими через мережу Інтернет, проте не зміг забезпечити захист прав, які виникають на підставі цього. На сьогоднішній день захисту авторських та суміжних прав в мережі Інтернет потребує детального дослідження та чітко прописаної процедури. З появою цифрових технологій та можливості публікації як власних творів, так і творів інших авторів постає питання попередження правопорушень та захисту авторських та суміжних прав в мережі Інтернет.

Особливості захисту прав інтелектуальної власності до моменту порушення:

1) обмежена функціональність – автори розповсюджують програми, які не здатні друкувати документи або зберігати їх у пам'яті комп'ютера;

2) «годинникова бомба» – автор розповсюджує повноцінний об'єкт авторського права, але встановлює дату, після якої доступ до нього буде неможливим;

3) захист від копіювання, тобто автор встановлює кількість разів, коли файл може бути скопійований;

4) криптографічні конверти – твір зашифровано так, що доступ до нього можливий з використанням ключа до шрифту;

5) контракти-угоди «наскрізного клацання» укладені через Інтернет, це – дозволи автора на використання творів;

6) запобіжні заходи: попередня публікація матеріалу на традиційному матеріалі, підтвердження факту існування твору на певну дату, засвідчення в нотаріуса дати створення твору, запис на лазерному диску і поміщення в архів або веб-депозитарій;

7) клірингові центри – автор надає центру право ліцензувати свої права на твір, центр приймає плату від користувача і передає її володільцеві авторських прав. Якщо порушуються авторські права у мережі Інтернет, можуть застосовуватися ті ж способи захисту, що застосовуються у разі їх порушення у реальному середовищі. Законом внесено низку змін та доповнень до Закону «Про авторське право і суміжні права» власне у частині захисту авторських та (або) суміжних прав у мережі Інтернет. Норми ж статті 52-1 закону закріплюють особливості захисту у разі порушень авторських і (або) суміжних прав у цифровому середовищі. Відповідно до нововведень, при порушенні будь-якою особою авторських і (або) суміжних прав, вчиненому з використанням мережі Інтернет, суб'єкт таких прав (заявник) має право звернутися до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення. Заявник звертається із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (посередництвом) адвоката. З одного боку такий законодавчий підхід забезпечить кваліфіковані (грамотні) звернення до власників веб-сайтів про усунення порушень. Можна розглянути наступні можливі вирішення проблем пов'язаних із захистом порушених прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет: реформувати державну політику щодо регулювання відносин в даній сфері; застосування легальних механізмів саморегуляції користувачів в Інтернеті.

Література:

1. Капіца Ю., Рассомахіна О. Спеціальні механізми захисту авторського права і суміжних прав в Інтернеті / Ю. Капіца, О. Рассомахіна // Інтелектуальна власність. – 2019. – № 4. – ст. 12-19.

*Дерлюк Василь Дмитрович,
адвокат, арбітражний керуючий,
аспірант кафедри фінансового
та податкового права,
Навчально-науковий
інститут права, Державний
податковий університет
ORCID: 0009-0009-3890-8501*

*Науковий керівник:
Никитченко Наталія Валеріївна,
доктор юридичних наук,
професор, Державний
податковий університет*

САНАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА БАНКРУТСТВУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4804/>

Банкрутство та санація – це два тісно пов'язані поняття. Санація має на меті попередити банкрутство та налагодити стабільну діяльність підприємства, організації, слугуючи альтернативним способом вирішення проблем неплатоспроможності. Досягнення цієї мети стає можливим завдяки комплексу заходів, що застосовуються як на досудовій, так і на судовій стадії. Серед цих заходів важливу роль відіграють досудові процедури.

Багато фахівців-аналітиків вважають, що досудові процедури відіграють значну роль у відновленні платоспроможності організацій. Ці процедури включають заходи, спрямовані на усунення причин неплатоспроможності конкретного суб'єкта господарської діяльності. Позасудові процедури запобігання неспроможності, що здійснюються як з ініціативи боржника, так і кредиторів, широко застосовуються у зарубіжних країнах. В Україні наразі санація підприємства-боржника може здійснюватися у формі досудової санації.

Орієнтація на превентивне оздоровлення компанії-боржника, що має фінансові труднощі і одночасно має антикризовий потенціал, сьогодні є основним трендом розвитку інституту банкрутства у всіх країнах світу. Такий підхід дозволяє відновити, а не ліквідувати життєздатний бізнес, зберегти робочі місця, повернути борги, що позитивно впливає на економіку.

В Україні механізмом, спрямованим на превентивну реструктуризацію та оздоровлення боржників, є досудова санація, яка на жаль, в повній мірі не використовується, не враховує усіх вимог і введена ще до прийняття Директиви ЄС 2019/1023 про превентивну реструктуризацію [3].

Робота над гармонізацією українського законодавства з європейським у цій сфері триває. Зокрема, розроблено Проект Закону №10143 від 12.10.2023 про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації [2].

Директива про реструктуризацію встановлює єдині правила превентивної реструктуризації, створені задля уникнення (стигми) процедур неспроможності. Превентивна реструктуризація є процедурою, спрямованою на запобігання банкрутству і збереження або відновлення життєздатності бізнесу підприємця. Таким чином, це є спосіб своєчасного вирішення фінансових проблем підприємця з метою економічного оздоровлення комерційної організації.

Превентивна реструктуризація не є інструментом вирішення проблеми банкрутства, а є рішенням, якого підприємець прагне своєчасно та превентивно. Мається на увазі той момент, коли у підприємця починаються певні фінансові проблеми, які, однак, не досягають такої інтенсивності, щоб їх довелося вирішувати через процедуру неплатоспроможності.

Директива про реструктуризацію надає різноманітний інструментарій для превентивної реструктуризації. Ключові особливості систем превентивної реструктуризації включають призупинення примусових дій кредиторів, що дає боржнику час для реорганізації свого бізнесу та уникнення банкрутства; зобов'язання подавати заяву про неплатоспроможність, що гарантує врахування інтересів всіх кредиторів справедливо та однаково; скасування положень *ipso facto*, які дозволяли кредиторам розривати контракти або змінювати їх умови у разі неплатоспроможності боржника (їх скасування допоможе боржникам отримати доступ до нового фінансування та реструктурувати свою заборгованість); міжкласове обмеження та захист нового та проміжного фінансування, що гарантує захист нового фінансування, наданого боржнику під час реструктуризації, від претензій кредиторів. І найголовніше, Директива про реструктуризацію дає боржникам шанс

на порятунок та сприяє більш ефективному та справедливому вирішенню проблем неплатоспроможності.

Однією з ключових відмінностей превентивної реструктуризації від судової санації є те, що перша є більш проактивною та гнучкою процедурою, спрямованою на запобігання банкрутству, а друга – це більш жорстка процедура, яка використовується для відновлення платоспроможності боржника, який вже знаходиться в процесі банкрутства. Перевагами превентивної реструктуризації для боржника є те, що боржник зберігає контроль над своїми активами та діяльністю (*debtor in possession*) та впливає на вибір заходів реструктуризації. Перевагами превентивної реструктуризації для кредиторів є вища ймовірність повного задоволення їхніх вимог та врахування інтересів всіх кредиторів, включаючи дрібних [1].

У деяких країнах вважають за краще заохочувати саме досудові процедури реструктурування боргів як форми реорганізації неплатоспроможного підприємства. Достатньо м'які добровільні форми досудової санації чи ліквідації неплатоспроможних підприємств застосовуються в Австралії, Австрії, Великобританії, Ірландії, Сінгапурі та Японії. Більш жорсткі, примусові досудові процедури неплатоспроможності застосовуються в Канаді, Італії, Франції, Новій Зеландії та США. Можна сказати, що добровільне досудове врегулювання проблем між боржником і кредитором використовується повсюдно, хоча воно тільки заохочується, але у жодному разі не нав'язується [4].

Зарубіжна практика відрізняється від української, по-перше, наявністю законодавчо закріплених механізмів, які уніфікують процес, що створює обізнаність учасників ринку про можливості запобігання неплатоспроможності; по-друге, системністю надання консультативної допомоги учасникам санації з будь-якої галузі: на відміну від розрізнених структур в Україні, там створюються вузькопрофільні центри антикризового управління, професійні асоціації, спеціалізація яких включає медіацію, аналіз фінансового стану проблемного бізнесу, розробку плану фінансового оздоровлення, управління процесом, що підтверджується успішними кейсами.

Директива вводить концепцію «механізмів раннього попередження», щоб попередити боржників про термінову необхідність діяти, стимулювати боржників, які починають відчувати фінансові труднощі, вживати ранніх заходів запобігання неплатоспроможності, яка загрожує. Приклади інструментів раннього попередження, наведені в Директиві, включають механізми оповіщення про несплату боржником окремих видів платежів, консультативні послуги, що надаються державними

або приватними організаціями, а також передбачені національним законодавством стимули для третіх осіб, які володіють відповідною інформацією про боржника, таких як бухгалтери, податкові органи та органи соціального забезпечення, повідомляти боржника про негативний розвиток подій. Директива наділяє директорів повноваженнями враховувати ці інструменти під час виконання своїх обов'язків.

Законодавець хоче мотивувати підприємців до використання превентивної реструктуризації за допомогою кількох аспектів. Насамперед, процес реструктуризації за новим законом має бути швидким і гнучким. Порівняно з провадженням у справі про неспроможність немає необхідності в громіздких процедурах, таких як визначення банкрутства, подання позовів, їх розгляд тощо.

Механізм превентивної реструктуризації дозволяє боржнику забезпечити виконання плану реструктуризації для «зацікавлених сторін» рішенням більшості та ухвалою суду з реструктуризації. Робота з можливою неплатоспроможністю також може мати перевагу для незгодних «зацікавлених сторін» у вигляді вищих виплат, ніж виплати внаслідок банкрутства або у разі безперервності бізнесу боржника.

Проект закону про превентивну реструктуризацію містить досить цікаві стимули, які могли б позитивно мотивувати підприємців до своєчасного вирішення фінансових проблем. Хоча неформальна реструктуризація сьогодні вже досить поширена, нова правова база може бути свого роду відродженням. Однак залишається припущення, що підприємець активно боротиметься з несприятливою економічною ситуацією. Це цілком добровільний процес, і ніхто не може примусити до нього підприємця. Якщо нові рамки реструктуризації будуть розумно реалізовані у національних законах, вони можуть стати справжнім проривом у цій сфері, надавши життєздатну альтернативу банкрутству багатьох підприємств.

Література:

1. Гринчишин Я. Превентивна реструктуризація як новий тренд законодавства про неплатоспроможність. *Облік і фінанси*. № 2 (92), 2021 URL: <https://afj.org.ua/pdf/830-preventivna-restrukturizaciya-yak-noviy-trend>
2. Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації: Проект Закону України від 12 жовтня 2023 р. № 10143/ Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42981>

3. Directive on preventive restructuring and second chances №2019/1023
URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vkzpoa70klz4>
4. Madaus S. A Role Model for Implementing the Restructuring Directive? The New German Law for Preventive Restructuring Procedures in German. *Revista General de Insolvencias & Reestructuraciones: Journal of Insolvency & Restructuring (I&R)*. 2022. № 1. P. 211-220.

*Дорось Максим Олександрович,
аспірант Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

*Науковий керівник:
Котенко Артем Михайлович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фінансового
права Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4800/>

Децентралізація як процес передачі повноважень і фінансових ресурсів від центрального уряду до органів місцевого самоврядування є одним з ключових напрямків реформування системи державного управління в Україні, який наразі перебуває на завершальній стадії. У цьому контексті міжбюджетні відносини відіграють визначальну роль, оскільки вони забезпечують розподіл фінансових ресурсів між різними рівнями бюджетної системи та створюють основу для реалізації принципів децентралізації на практиці [1]. Саме тому дослідження ролі міжбюджетних відносин в умовах процесу децентралізації набуває особливої актуальності та практичної значущості, особливо в умовах сьогодення.

Міжбюджетні відносини є багатоаспектним явищем, що охоплює широке коло питань, пов'язаних з розподілом видаткових повноважень, закріпленням дохідних джерел, механізмами фінансового вирівнювання та іншими аспектами взаємодії між бюджетами різних рівнів [2, с. 137].

У контексті децентралізації роль міжбюджетних відносин значно зростає, оскільки вони покликані забезпечити:

1) Чітке розмежування видаткових повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування, уникаючи дублювання функцій та відповідаючи принципу субсидіарності.

2) Створення належної фінансової бази для реалізації повноважень територіальних громад шляхом закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів та впровадження нових механізмів фінансової підтримки з державного бюджету.

3) Забезпечення збалансованості місцевих бюджетів та ефективного використання бюджетних ресурсів на всіх рівнях бюджетної системи за допомогою механізмів горизонтального та вертикального фінансового вирівнювання.

4) Сприяння узгодженню інтересів різних територіальних громад та запобігання виникненню надмірних регіональних диспропорцій у рівні соціально-економічного розвитку.

Таким чином, міжбюджетні відносини в умовах децентралізації відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, сталого розвитку територіальних громад та ефективного використання бюджетних ресурсів на всіх рівнях.

Реформування міжбюджетних відносин в Україні передбачає низку заходів, спрямованих на зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів, зокрема:

- Розширення дохідної бази місцевих бюджетів шляхом перерозподілу податкових надходжень на користь місцевих рівнів.

- Запровадження нових видів міжбюджетних трансфертів, таких як освітня та медична субвенції, які спрямовуються на фінансування делегованих повноважень.

- Вдосконалення механізмів горизонтального вирівнювання для згладжування диспропорцій у рівнях фінансового забезпечення територіальних громад [3].

Водночас слід зазначити, що децентралізація не означає повної автономізації місцевих бюджетів від державного бюджету. Навпаки, міжбюджетні відносини мають ґрунтуватися на збалансованому поєднанні принципів децентралізації та централізації, забезпечуючи фінансову самостійність територіальних громад, але водночас зберігаючи єдність бюджетної системи та можливість реалізації загальнодержавних пріоритетів розвитку.

Отже, міжбюджетні відносини відіграють ключову роль у забезпеченні успішного проведення процесу децентралізації в Україні та його завершення. Вони є основою для розподілу повноважень, фінансових

ресурсів та відповідальності між різними рівнями влади, створюючи передумови для підвищення ефективності бюджетних видатків, розвитку місцевого самоврядування та зміцнення фінансової спроможності територіальних громад. Водночас реформування міжбюджетних відносин потребує комплексного підходу, який би поєднував принципи децентралізації та централізації, враховував специфічні потреби регіонів та забезпечував ефективну координацію дій між усіма рівнями влади.

Література:

1. Дем'янишин В. Г. Проблеми сутності та складу видатків місцевих бюджетів / В. Г. Дем'янишин, А. Тулюлюк // Світ фінансів. – 2008. – № 3 (16). – С. 135-144.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України : від 01.05.2014 р. № 333-р // Офіційний вісник України. – 2014. – № 30. – Ст. 831.

*Петрівський Денис Євгенійович,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

*Науковий керівник: Голобородько
Наталія Володимирівна,
викладач юридичних дисциплін,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ НАЙМАНСТВА ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4810/>

Нестабільна ситуація у світі, постійні зміни та військові конфлікти, в певній мірі, постійно народжуються нові загрози для миру, людства та встановленого світового порядку. Проте у світі, в тому числі і у нашій державі, існує така категорія людей, для яких професією стало вчинення

вбивств, участь у збройних конфліктах та терористичних актах, умисне знищення майна, об'єктів культурних, духовних цінностей. Фактів участі найманців у збройних конфліктах і терористичних актах у сучасному світі безліч. Кримінально-правові аспекти боротьби з найманством у науці кримінального права були внесені такими вченими: Р. А. Адельханян, І.М. Арцибасов, Ю.М. Астаф'єв, Я.М. Браїнін, П.С. Дагель, В.П. Панов та інші. Проте у вітчизняній науці кримінального права дослідженню найманства як кримінального правопорушення проти миру та безпеки людства приділено недостатньо уваги.

Проаналізувавши історичні факти та дані то перші згадки найманців сягають стародавніх часів, датуються періодом правління єгипетських фараонів Середнього царства (XX – XVII ст. до н. е). Найманство застосовувалося у Стародавній Греції та під час завойовницьких війн Римської імперії. У середньовічній Європі найманство сприймалося як звичайна воєнна практика. Але на початку У XX ст. ставлення до використання найманців у збройних конфліктах змінилося і пов'язано з виникненням концепції нейтральності країн. Після чого у ст. 4 Гаазької конвенції про права й обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку сухопутної війни 1907 р. декларувалося, що вербувальні агентства для надання допомоги воюючим сторонам не можуть відкриватися на території нейтральної держави. В сьогоденні часи, основним офіційним документом, який засуджує застосування найманства у світі – є Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р. (ратифікована Україною 14.07.1993 р., набула чинності 20.10.2001 р.). В українському законодавстві кримінальна відповідальність за найманство вперше була встановлена у 1993 р. ст. 631 КК України в ред. 1960 р. після ратифікації Україною Міжнародної конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р. Вказану статтю законодавець розмістив у главі I Особливої частини «Злочини проти держави». Вже у КК України 2001 р. у розділ XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» знаходиться ст. 447, яка закріплює караність найманства, проте на сьогоднішній день від початкової редакції дана стаття дещо змінилася. У зв'язку із початком воєнних дій ВРУ у 2015 р. були внесені зміни до ст. 447 КК України і вона була представлена в новій редакції, яка порівняно з попередньою розширила диспозицію вказаної статті: більш широко описана мета, з якою здійснюється використання найманців (зокрема, додана така мета, як повалення конституційного ладу і перешкоджання діяльності органів державної влади); передбачені кваліфікуюча (ч. 2 – вчинення службовою особою з використанням

службового становища) і особливо кваліфікуюча (ч. 3 – загибель людини) ознаки; закріплена спеціальна мета звільнення найманця від кримінальної відповідальності; у примітці до аналізованої статті надано законодавче визначення поняття «найманець».

Зробивши певні висновки проведеного історично-правового екскурсу можна сказати наступне: на теперішній час більшість учених вважає найманство міжнародним кримінальним правопорушенням, що становить небезпеку для миру та загрозу миру й безпеці людства, порушує концепцію нейтралітету й у широкому розумінні охоплюється поняттям «агресія». Аналіз законодавства іноземних держав про кримінальну відповідальність дозволяє зробити висновок, що відповідальність за найманство ці країни закріплюють за двома основними варіантами: як міжнародний військовий злочин, який полягає у використанні найманців у збройних конфліктах на території іноземних держав (Азербайджан, Білорусь Вірменія, Грузія, Франція), його можна вважати сенсом, або як міжнародний злочин, при вчиненні якого має місце використання найманців як у збройних конфліктах на території іноземних держав, так і для втручання в їх внутрішні справи, порушення їх суверенітету чи територіальної цілісності шляхом повалення уряду або іншого підриву конституційного ладу (Казахстан, Італія), за широкого тлумачення в законодавстві деяких країн окремо передбачається кримінальна відповідальність за найманство іноземних та власних громадян (наприклад КК Казахстану), при чому щодо останніх покарання, як правило, є менш суворим. Більш широкий варіант визначення найманства закріплений у Міжнародній конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р. Найманство є одним з найнебезпечніших соціально-правових явищ, тісно пов'язаних зі кримінальними правопорушеннями терористичного й екстремістського характеру, які становлять реальну загрозу безпеці держав.

Література:

1. Скрильник О. О. Тенденції запобігання поширенню найманства на території країн СНД /Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2013. – № 1 (7) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13sootks.pdf>.
2. Юртаєва К. В. Визначення найманства за законодавством України про кримінальну відповідальність. Вісн. Кримінолог, асоц. України. 2017. №2 (16). С. 132-140.

*Саградян Алварт Григорівна,
студентка 3 курсу
факультету соціології і права
Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний
інститут ім. Ігоря Сікорського»
ORCID: 0000-0002-2580-0800*

*Науковий керівник:
Липницька Євгенія Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри інформаційного,
господарського та
адміністративного права
Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний
інститут ім. Ігоря Сікорського»
ORCID: 0000-0003-4608-1734*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4802/>

Сучасна людина живе в межах суспільно-державних інститутів, заснованих на праві, і відчуває на собі його вплив, серцевиною якого у ХХІ столітті є ідеї прав людини. Одним із не менш важливих прав людини є саме її права у сфері земельних правовідносин.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента «Про введення воєнного стану в Україні» в Україні було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 р., який продовжено по цей час. Відповідно до положень ст. 64 Конституції України, в період воєнного стану можуть бути встановлені конкретні обмеження щодо прав і свобод з точним визначенням терміну їх дії. Порядок набуття та реалізації земельних прав громадян визначено Земельним кодексом України (далі – ЗКУ), а також іншими законами.

Не вказано жодного переліку земельних прав, які можуть бути обмежені в умовах воєнного стану згідно зі ст. 64 Конституції України. Таким чином, стає актуальним питання щодо обмежень, які можуть бути

застосовані до земельних прав громадян під час воєнного стану і в якому обсязі ці обмеження можуть застосовуватися.

Питання обмеження прав громадян України під час воєнного стану у сфері земельних правовідносин є актуальним і у вітчизняній правовій науці, зокрема вони досліджувались такими науковцями як Заєць О. І., Коваленко Т. О., Коломійцевої Д. М., Марченко С. І., та ін. Однак, не дивлячись на значну увагу до цього питання, воно потребує подальшого дослідження з урахуванням постійних змін законодавчої бази, що регулює земельні відносини.

Метою цього дослідження є аналіз актів земельного законодавства, ухвалених під час введення воєнного стану в Україні та узагальнення обмежень земельних прав громадян в умовах воєнного стану на основі правової доктрини та судової практики.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи обмеження прав громадян України під час воєнного стану у сфері земельних правовідносин, слід для початку окреслити сутність та зміст таких правовідносин, що виникають та самого поняття воєнного стану. На нашу думку, земельні правовідносини являють собою суспільні земельні відносини, врегульовані нормами земельного права, які виникають у сфері взаємодії суспільства з навколишнім природним середовищем. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Реалізація прав на земельні ресурси в умовах введеного в Україні воєнного стану через збройну агресію Російської Федерації урегульовано за допомогою ряду законів, серед яких можна визначити Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану" від 24 березня 2022 року, Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану" від 12 травня 2022 року,

та Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно відновлення системи оформлення прав на оренду земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства про охорону земель" від 19 жовтня 2022 року [2, 3, 4]. Відповідно до зазначених законів, було визначено специфічні особливості регулювання земельних відносин на період війни, шляхом доповнивши Розділ X «Перехідні положення» Земельного кодексу України пунктом 27. Аналіз зазначених вище нормативно-правових актів дає підстави виокремити наступні різновиди обмежень земельних прав громадян в умовах воєнного стану.

Насамперед, це обмеження прав громадян – власників земельних ділянок. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» до заходів правового режиму воєнного стану віднесено примусове відчуження земельних ділянок, що перебувають у приватній власності, для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку. Порядок такого примусового відчуження врегульований Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» посилення. Так, згідно зазначеного Закону примусове відчуження земельної ділянки полягає у позбавленні власника права власності на індивідуально визначену ділянку, що перебуває у приватній власності та яка переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування її вартості. Примусове відчуження земельної ділянки в умовах правового режиму воєнного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням її вартості. Лише у разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужену земельну ділянку така ділянка примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням її вартості. Таким чином, зазначеним Законом встановлена можливість здійснення так званої реквізиції землі та іншого майна [5, с. 184].

Аналогічні положення містяться у ст. 23 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», що примусове відчуження земельної ділянки, що перебуває у приватній власності, в умовах правового режиму воєнного стану, якщо не було здійснено попереднє повне відшкодування її вартості, тягне за собою наступне повне відшкодування її вартості в порядку, визначеному законом. При цьому якщо земельна ділянка, що була примусово відчужена у громадян, після скасування правового режиму воєнного стану збереглася, колишній власник або уповноважена ним особа має право вимагати у судовому порядку її повернення на умовах, визначених законом. Крім цього, колишній власник земельної

ділянки, примусово відчуженої у зв'язку із запровадженням та здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, може вимагати взамін надання йому іншої земельної ділянки.

До обмежень прав на землю можна віднести також обмеження права розпорядження земельною ділянкою, зокрема:

а) поновлення договорів оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення приватної власності без згоди власників таких ділянок;

б) передача орендарями, суборендарями земельних ділянок сільськогосподарського призначення приватної власності прав оренди, суборенди іншим особам для використання земельної ділянки за цільовим призначенням без згоди власників таких ділянок [6, с. 18].

Зокрема, згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 р. були поновленими на один рік без волевиявлення сторін договори оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення приватної власності, строк користування якими закінчився після введення воєнного стану до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» від 19 жовтня 2022 р. Оскільки процедура автоматичного однорічного поновлення зазначених вище договорів закріплена у ЗКУ згідно Закону від 24 березня 2022 р., то договори автоматично поновленні з часу набуття чинності вказаним Законом, тобто з 7 квітня 2022 р. Закінчення автоматичного однорічного поновлення відбулося 19 листопада 2022 р. на підставі Закону від 19 жовтня 2022 р. Тобто, вищевказані договори щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які не містять умову про автоматичне поновлення і припинили свою дію у період з 7 квітня 2022 р. по 18 листопада 2022 р. включно, автоматично поновлюються на один рік [7]. На думку практиків також договори оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, якщо строк дії договору оренди землі, що не містить умови про його поновлення, закінчився у день або після смерті орендодавця (відповідно до ст. 19 Закону України «Про оренду землі»), також автоматично поновлюються на один рік, якщо вони закінчили свою дію у період з 7 квітня 2022 р. по 18 листопада 2022 р. і орендар не подав відповідну заяву [4].

В умовах воєнного стану обмежені також права громадян України на приватизацію земельних ділянок, що є однією із підстав набуття права приватної власності на землю. Так, згідно п. 27 Розділу X «Перехідні положення» ЗКУ на період дії воєнного стану безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації забороняється. Необхідно зазначити, що в земельно-правовій науці обґрунтовується необхідність припинення приватизації землі і в мирний час [8, с. 48]. Так, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 29 вересня 2020 р. у справі № 688/2908/16-ц, зазначено, що розподіл землі є особливо чутливим до принципів справедливості, розумності і добросовісності (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦКУ) [9].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши нормативно-правові акти, що стосуються земельних правовідносин у воєнний час, варто відзначити, що впровадження воєнного стану у країні призводить до необхідності встановлення чітких обмежень щодо усіх учасників таких відносин. Особливе значення для цього питання має Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану».

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 19 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 24.03.2024).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 р. № 2247-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text> (дата звернення: 24.03.2024).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель : Закон України від 19.10.2022 р. № 2698-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text> (дата звернення: 24.03.2024).

5. Заєць О. І., Сафонова К. В. Особливості правових форм набуття (реалізації) прав на землю у світлі повоєнних змін до земельного законодавства України. Часопис Київського університету права. 2022. № 1. С. 183-188.
6. Коваленко Т. О., Заєць О. І. Обмеження земельних прав громадян в умовах воєнного стану в Україні. Серія ПРАВО. Випуск 76: частина 2. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. С. 16-23.
7. Білоголовий Ян. Чотири аспекти поновлення оренди землі. URL: <https://blog.liga.net/user/ybilogolovyiy/article/48008> (дата звернення 20.03.2024).
8. Мірошниченко А. М., Мартин А. Г., Ріпенко А. І. Проблеми та перспективи безоплатної приватизації земель громадянами. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2012. № 3-4. С. 46-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2012_3-4_10 (дата звернення 20.03.2024).
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 вересня 2020 року у справі № 688/2908/16-ц за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Держгеокадастру у Хмельницькій області, ОСОБА_2, Шепетівської районної державної адміністрації Хмельницької області про визнання наказу про надання у користування земельної ділянки на умовах оренди протиправним та його скасування, визнання договору оренди землі недійсним і скасування рішення про державну реєстрацію права оренди земельної ділянки. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92137264> (дата звернення 20.03.2024).

*Гришина Анжеліка Володимирівна,
Відокремлений структурний
підрозділ «Фаховий коледж
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»*

*Катрич Костянтин Сергійович,
Відокремлений структурний
підрозділ «Фаховий коледж
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»*

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4794/>

Організація освітнього процесу на основі компетентнісного підходу сприяє підвищенню якості освіти та виступає основою формування соціально зрілої особистості. У Концепції „Нова українська школа” відокремлено десять компетенцій, однією з ключових серед них визначено інформаційно-цифрову, необхідну кожній сучасній людині для успішної професійної діяльності, швидкого та ефективного опанування новітніх технологій, застосування їх для власних потреб. Саме інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене та водночас критичне застосування особистістю інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні; інформаційну й медіа-грамотність; навички безпеки в Інтернеті; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [1].

Невід’ємною частиною всього навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі є фізичне виховання, яке становить органічну частину загального виховання, покликану забезпечувати розвиток фізичних, морально-вольових, розумових здібностей та професійно-прикладних навичок людини. Фізична культура має на меті формування різнобічно розвиненої особистості. Аналізуючи дані статистики можна

сказати, що однією з причин зниження рухової активності фахівці називають падіння інтересу до традиційних уроків фізичної культури. Виявлено, що причиною низької мотивації учнів до уроків фізичною культурою є незадоволеність школярів традиційним змістом шкільної фізкультури [2].

Сьогодні особливого значення набуває пошук ефективних підходів для прищеплення учням інтересу до занять фізичною культурою та впровадження новітніх технологій у систему фізичного виховання. Це пояснюється тим, що навчання у школі супроводжується дефіцитом рухової активності, нервовим перенапруженням, необхідністю засвоєння та переробки школярами великої кількості інформації [3, с. 65-66]. Саме інформаційно-комунікаційні технології мають вплинути на підвищення інтересу до занять фізичною культурою, удосконалення фізичного виховання підростаючого покоління в умовах демократизації освіти.

Метою роботи є здійснення аналізу формування інформаційно-цифрової компетентності учнів у процесі фізичного виховання як умови підвищення інтересу до занять фізичною культурою та зміцнення здоров'я школярів.

Фізичне виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів є невід'ємною складовою освіти, яке забезпечує можливість набуття кожною дитиною необхідних науково обґрунтованих знань про здоров'я і засоби його зміцнення, методики організації змістовного дозвілля і спрямоване на формування в них фізичного, соціального та духовного здоров'я, вдосконалення фізичної та психічної підготовки до ведення активного довготривалого життя та професійної діяльності.

Оновлення сучасного змісту шкільної освіти, зокрема фізкультурної, спрямоване на підвищення вимог до рівня загальної і спеціальної теоретичної та практичної підготовки фахівців, які організують рухову діяльність дітей у шкільних навчальних закладах різного типу. Педагогічний процес фізичного виховання здійснюється через використання різних форм занять, на яких учні оволодівають предметом фізичної культури, роблячи його своїм надбанням, формуючи і збагачуючи особисту фізичну культуру.

У Концепції Нової української школи доведено, що наскрізне використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі має стати інструментом забезпечення успіху реформи. Отже, лише компетентний у сфері інформаційно-комунікаційних технологій учитель може забезпечити системне, наскрізне впровадження цифрових технологій у процесі вивчення всіх навчальних предметів,

взаємодію учнів між собою та з учителем, здійснення досліджень, індивідуальне навчання.

Автори нового освітнього стандарту розглядають інформаційно-цифрову компетентність як впевнене й водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні. Ця компетентність включає інформаційну й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, уміння працювати з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеки, а також розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

Відомо, що інноваційні технології – відносно нове поняття для сфери освіти, включаючи фізичне виховання. Модернізація фізкультурної освіти заснована на теоретичному і експериментальному обґрунтуванні організаційно-методичних підходів, дозволяючи визначити цільову спрямованість фізичного виховання, оздоровчої, адаптивної фізичної культури і масового спорту. Вживання сучасних інноваційних технологій, зміна змістовної суті фізичного вдосконалення учнів засновані на використанні комплексної інформації, що дозволяє враховувати вікові відмінності школярів і їх індивідуальні особливості. Так, за О. Отравенко, сутність здоров'язбережувальних технологій постає в комплексній оцінці умов виховання і навчання, які дозволяють забезпечувати гарний стан здоров'я підростаючого покоління, дбати про високий рівень їхньої самореалізації, навичок здорового способу життя; здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку, прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні, коригувальні, здоров'язбережувальні, рекреаційні заходи з метою забезпечення якості освітньої діяльності учасників педагогічного процесу.

Особисто-орієнтований зміст фізкультурно-спортивної активності визначається структурними компонентами мотиваційних установок школярів. Основним інструментом для задоволення фізкультурно-спортивних потреб і мотивів служить комплексне використання інноваційних технологій базового і профільного фізичного виховання, оздоровчої фізичної підготовки, адаптивної фізичної культури спортивного тренування в різних видах фізичної активності [4].

Система або елемент педагогічної системи, що дає змогу ефективно вирішувати поставлені завдання, які відповідають прогресивним тенденціям розвитку суспільства – це інновація. Інноваційна діяльність учителя спрямована на перетворення існуючих форм і методів виховання, створення нових цілей і засобів її реалізації, тому вона є одним з

видів продуктивної, творчої діяльності людей. Технологію навчання та виховання в школі, але це недоцільно розглядати як окремий процес, тому що основною формою організації навчально-виховного процесу є урок. Класифікація уроків раціональна і дає змогу чіткіше визначити цілі та завдання, структуру кожного уроку, мобілізацію учнів для успішного вирішення поставлених завдань.

Використання інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ) в позаурочній діяльності і на уроках робить предмет фізична культура сучасним. Складовими частинами ІКТ є електронний, програмний і інформаційний компоненти, спільне функціонування яких дозволяє вирішувати завдання сучасного суспільства. [5]

Не зважаючи на те, що урок фізичної культури – це практика, у ньому є місце і теорії. Вчителю необхідно знаходити і використовувати такі методи навчання, які дозволили б кожному учневі проявити свою активність, творчість, активізувати рухову і пізнавальну діяльність. Сучасні педагогічні технології, а так само використання Інтернет-ресурсів, нових інформаційних технологій, дають можливість педагогу досягти максимальних результатів.

ІКТ дозволяють організувати навчальний процес на новому, вищому рівні, забезпечувати повне засвоєння навчального матеріалу. Інформаційно-комунікативні технології дозволяють вирішити проблему пошуку і зберігання інформації, управління заняттями фізичної культури, діагностику стану здоров'я і рівня фізичної підготовленості учнів.

Отже, проведене дослідження не претендує на вичерпну глибину висвітлення всіх аспектів формування інформаційно-цифрової компетентності учнів у процесі фізичного виховання як умови підвищення інтересу до занять фізичною культурою та зміцнення здоров'я школярів. Але подальшого наукового аналізу потребують такі питання, як організація учбового процесу з використанням ІКТ та пошук нових шляхів удосконалення фізичного виховання підростаючого покоління.

Література:

1. Концепція нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>.
2. Гільова І. Впровадження інноваційних технологій та їх елементів на уроках фізичної культури / І. Гільова // Фізичне виховання в школі. – 2007. № 3 – С. 22 – 244.
3. Качан О. А. Упровадження інноваційних технологій у фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність закладів освіти: навчально-методичний посібник / О. А. Качан. – Слов'янськ: Витоки, 2017. – 138 с.

4. Отравенко О. В. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності учнівської та студентської молоді в умовах ступеневої освіти. Здоров'є, спорт, реабілітація. № 4, 2016. С. 47-50.
5. Чухланцева Н. В. Напрямки впровадження інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту. Спортивна наука України. 2016. №3 (73). С. 21-25.

*Гришина Анжеліка Володимирівна,
Відокремлений структурний
підрозділ «Фаховий коледж
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»*

*Щурова Наталія Василівна,
Відокремлений структурний
підрозділ «Фаховий коледж
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»*

МОДЕЛЮВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ ЯК ОСНОВНЕ ВМІННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4793/>

Статтю присвячено провідному завданню соціальної політики України та напрямку розвитку освіти на сучасному етапі – збереженню здоров'я дітей, його зміцнення, що визначає успішність їх життєздатності. У статті розглянуто важливі аспекти здоров'язбереження учнів загальноосвітньої школи. Проаналізовано ключові практичні засади побудови здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу, якими повинен володіти педагог як суб'єкт валеологічної діяльності незалежно від предметної спеціалізації.

Серед життєвих цінностей сучасної людини перше місце посідає цінність життя і здоров'я. Останніми десятиліттями світова наука зараховує проблему здоров'я, в широкому розумінні цього поняття, до кола глобальних проблем, розв'язання яких зумовлює характеристики майбутнього розвитку людства.

Розуміння важливості проблеми збереження й відтворення здоров'я людини знайшло відображення й у стратегічних завданнях сучасної освіти, де одним з головних визначено формування свідомого ставлення школярів до власного здоров'я та здоров'я інших людей, гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження й зміцнення здоров'я учнів у всіх його складниках: фізичному, психічному й духовному [1, 2].

За останні двадцять років має місце тенденція до погіршення здоров'я учнівської молоді та загальної депопуляції українського населення. Очевидним є й те, що традиційні для сучасної української школи шляхи та засоби організації навчально-виховного процесу не тільки не забезпечують здоров'язбереження учнів, але й іноді стають чинниками погіршення їхнього здоров'я.

В останні роки педагоги-практики та вчені різних галузей науки все частіше звертаються до вивчення феноменів „здоров'я”, „культура здоров'я”, „здоров'язбереження” тощо. Комплекс зазначених питань став предметом дослідницького інтересу фахівців у галузі медицини (О. Виноградов, О. Гужва, Т. Бородюк); філософів та соціологів (О. Сахно, І. Смирнов, І. Федь); психологів (С. Дерябо, Ю. Орлов, Т. Федотова); педагогів і фахівців у галузі фізичного виховання (О. Отравенко, М. Карпенко, О. Ливацький, В. Дубовий).

Здоров'язбереження учнівської молоді та, відповідно до цього, формування загальних та спеціальних компетентностей у майбутніх вчителів є предметом дослідження сучасних вузів України. Не став винятком у цьому й ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. У рамках даної статті проаналізуємо тему „Моделювання здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу в школі як основне вміння майбутнього вчителя” як одну зі змістовних модулів дисциплін „Організація оздоровчої роботи з дітьми та підлітками”, „Сучасні оздоровчі технології”, „Основи валеології”, „Фізична культура”, „Здоров'язберігаючі технології в освіті”. Зауважимо, що дані дисципліни є у навчальних планах майже всіх педагогічних і філологічних спеціальностей університету та відокремлених структурних підрозділів, зокрема „Фахового коледжу ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Аналіз праць видатних педагогів і вікових психологів, фізіологів і медиків дозволив визначити ключові практичні засади, якими повинен оволодіти педагог, не зважаючи на предметну спеціалізацію, адже, на наше глибоке переконання, кожен вчитель є суб'єктом валеологічної

діяльності в школі. Отже, побудова здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу передбачає врахування нижченаведених положень.

По-перше, *обґрунтований з позиції здоров'язбереження розклад занять*. Показником функціонального стану організму та його змін є працездатність, саме вона відображає раціональність організації навчального процесу, його відповідність можливостям дитини, його ефективність.

Працездатність ми розглядаємо як здатність учня діяти цілеспрямовано й досягати певних результатів. Рівень працездатності залежить від багатьох факторів: фізіологічних (функціональна зрілість організму, функціональний стан, стан здоров'я тощо), психологічних (емоційний стан, мотивація тощо), зовнішньосередовищних (умови організації діяльності, час доби, року тощо).

Багаторічні дослідження фахівців з біоритмології дозволили визначити основні закономірності працездатності та її динаміку протягом навчального дня, тижня й року. Існують загальні закономірності динаміки працездатності. Вона поділяється на кілька періодів: входження в роботу („впрацювання”), стійкий період (оптимальна працездатність), передутота (період нестійкої працездатності, або компенсаторної перебудови) і стомлення [3, с. 125- 126].

У період входження в роботу відбувається поступове підвищення працездатності. Це період пошуку найбільш адекватних та ефективних варіантів функціонування всіх органів і систем, період значного напруження, високих енерговитрат, період організації довільної уваги й функціональної організації діяльності. У цей період змінюються властивості нервових клітин – підвищуються їх збудливість і функціональна рухливість, активізуються зв'язки між окремими нервовими центрами головного мозку. Працездатність поки нестійка, ефективність її невисока. Стійкий період (оптимум) – це час, коли організм працює найбільш ефективно в оптимальному режимі. Висока стійка працездатність не потребує від організму надмірних зусиль та енерговитрат, знижується напруга й підвищується узгодженість у діяльності всіх систем. Однак період оптимуму не може тривати нескінченно й закономірно змінюється наступним періодом – компенсаторної перебудови. Дитина ще може працювати якісно, але вже ціною значного напруження. Саме цей період характеризується зниженням уваги, зростанням кількості відволікань, зниженням темпу діяльності, підвищенням рухової активності. Зусиллям волі, функціональним напруженням дитина може продовжити роботу, і навіть зберегти її якість, але дуже недовго. Наступний період – стомлення [4, с. 125-156].

У роботі організму важливу роль відіграють добові ритми. Установлено, що двічі на добу в людини знижується працездатність м'язів серця – приблизно в 13.00-14.00 і 21.00 годин, тому лікарі не рекомендують виконувати важку фізичну й розумову працю в цей час. Вранці, з 9.00 до 13.00, мозок людини найбільш активно класифікує інформацію, аналізує та узагальнює її. Це пік працездатності. Другий пік настає після 16.00 години.

Динаміка працездатності навчального дня є наступною: перший урок – входження у роботу, другий і третій – оптимум, на четвертому підвищується напруження і знижується якість, а п'ятий урок у початковій школі неефективний. Зрозуміло, успішна робота можлива і на п'ятому уроці, але при цьому різко зростає функціональна ціна навчальної навантаження.

Спеціальні дослідження показали, що до 4-го уроку працездатність першокласників знижується в 2 рази й випадки сильного стомлення відзначаються у чверті дітей. У першокласників-шостирічок відзначено різке падіння працездатності вже після першого уроку, а стомлення в кінці дня виявлено майже в 70 % дітей навіть при полегшеному режимі дня. Зрозуміло, що п'яті й шості уроки в початковій школі не лише недоцільні (занадто висока напруга й низька ефективність), а й просто шкідливі, оскільки дитина буде працювати на фоні стомлення. Слід урахувати, що при надмірній інтенсивній роботі в учнів молодших класів зниження працездатності починається з 2-го уроку, а на 3-му спостерігається різко виражене стомлення. У п'ятикласників оптимальний рівень працездатності також відзначений на 2-му і 3-му уроках, а після 5-го уроку відзначається різке зниження працездатності. Для старшокласників максимальна кількість уроків – 6, сьомий і восьмий – малоефективні й пов'язані з високим функціональним напруженням [5, с.118].

Протягом тижневого циклу відбувається зміна не тільки фізичної, але й розумової працездатності. У понеділок вона найнижча, потім помітно зростає, досягає піку в середу, а у п'ятницю і суботу відбувається її спад.

Поліпшити стан дитини протягом дня, відсунути стомлення, зняти втому допомагають фізіологічні „стимулятори”: активна прогулянка (після 3-го уроку), фізкультхвилинки, холодіві подразники (обтирання вологою серветкою обличчя і шиї), звукові подразники тощо.

Ритми працездатності мають відповідні цикли й протягом навчального року: у зв'язку з поступовою адаптацією учнів до навчання після літніх канікул працездатність тільки через певний час досягає максимуму. Підтримувати її на високому рівні протягом тривалого

часу допомагають канікули – осінні, зимові, весняні. Вони запобігають появі втоми, сприяють зміцненню здоров'я. Проте в кінці навчального року відбувається накопичення втоми, тобто виникає перевтома, і працездатність знижується. Тому літні канікули є необхідними для відновлення нормального фізіологічного стану учнів. Такі показники, як увага і пам'ять найбільш високі з жовтня по січень. До березня вони поступово спадають. Починаючи з травня, рівень розумової працездатності є досить низьким.

По-друге, *фізіологічно грамотний, методично обґрунтований і раціонально побудований урок*. Ураховуючи знання біологічних ритмів добової працездатності, не менш важливо правильно організувати сам урок, домогтися того, щоб його активні та пасивні структурні елементи взаємозмінювали та взаємодоповнювали один одного. Розглянемо динаміку працездатності під час уроку в початковій школі: перші 3-5 хвилин – входження в роботу, потім 10-15 хвилин оптимальної працездатності, ще 5-7 хвилин нестійкої працездатності і стомлення.

Тривалість періодів входження в роботу, оптимуму, стомлення залежить від функціонального стану дитини та її індивідуальних особливостей [6, с. 49]. Наприклад, у повільних дітей період входження у роботу в 1,5-2 рази триваліший, подовжується входження в роботу в стомлених і ослаблених після хвороби дітей. Не менш значущий у цьому й вік. Так, наприклад, період входження у роботу дітей 5-6 років становить 5-6 хвилин, а оптимуму – 10 хвилин; у 6-7-літніх період входження в роботу скорочується до 1,5-3 хвилин, а оптимуму – подовжується до 15-17 хвилин. Оптимальна тривалість уроку – 40-45 хвилин (це тривалість інтенсивної інтелектуальної діяльності й дорослої людини). При цьому найменш ефективні перший, п'ятий та наступні уроки. Плануючи будь-яку роботу на уроці, необхідно враховувати ці закономірності.

Важливо знати й оптимальну тривалість різних видів діяльності на уроці, наприклад, тривалість безперервного читання в 6 років не повинна перевищувати 8 хв., в 7-8 років – 10 хв., в 9 років – 15 хвилин. Тривалість безперервного письма в 7 років – усього 2 хв. 40 сек. на початку уроку 1 хв. 45 сек. у кінці. Експериментальні дані показують, що оптимальна організація уроку – головний фактор запобігання від предметної втоми й підвищення функціональної напруги. Ефективна й постійна інтелектуальна робота в 5-му класі можлива протягом 20-25 хвилин. Короткочасну перерву дозволяє продовжувати її наступні 20-25 хвилин. У старшокласників період безперервної ефективної інтелектуальної роботи не набагато вище – 30-35 хв., але добре сформовані механізми

довільної регуляції діяльності дозволяють у цьому віці значно подовжити період високої працездатності, за умов високої мотивації старшокласники можуть захоплено займатися протягом кількох годин.

Бажання вчителя підвищити емоційність уроку, змінити форму роботи, переключити увагу учнів можна реалізувати за допомогою різних технічних засобів: комп'ютера, телебачення, кінофільмів, звукозапису тощо. Але не слід зловживати ТЗН, адже якщо на одному уроці вчитель намагається використовувати всі відразу засоби або протягом уроку „крутить” фільм, очікуваного ефекту не буде. Застосування технічних засобів створює підвищене навантаження на центральну нервову систему, особливо на зоровий та слуховий аналізатори, тому тривале використання цих технічних засобів, а також часте переключення з одного на інший сильно стомлює дітей. Норми тривалості використання технічних засобів навчання на уроках: у 1-2-му класі – перегляд діафільмів – 7-15 хв., кінофільмів – 15-20 хв., телепередач – 5 хвилин.

По-третє, *забезпечення необхідних санітарно-гігієнічних норм у навчальному приміщенні*. Зупинимось на виокремленні гігієнічних умов, що викликають в учнів стан фізичного дискомфорту:

- порушення температурного режиму в приміщенні: неоптимальна температура повітря в класі (дуже жарко або дуже прохолодно);

- підвищена сухість повітря, яка виникає зазвичай у зимовий час при недостатній вентиляції повітря й розпечених батареях парового опалення або електричних обігрівачах;

- несприятливий склад повітря в класі: зниження вмісту кисню, зокрема від роботи електричних обігрівачів; накопичення в повітрі речовин, що зумовлені антропогенним фактором, тобто звичайними виділеннями людського тіла;

- небажані по спрямованості й інтенсивності повітряні потоки, коли при неправильній організації вентиляції школи в класні приміщення затягується повітря з туалетів, виникають протяги тощо;

- вплив шуму, сторонніх звуків, які заважають проведенню уроку, відволікають учнів, викликають, при тривалому впливі, зниження порогу настання стану стомлення (наприклад, деренчання ламп денного світла);

- недолік освітлення (слабкий, тьмянний, нерівномірний);

- фізичний дискомфорт від незручного положення тіла, тривалого фіксування пози, що зазвичай виникає при невідповідності розміру парти (стола й стільця) зросту й комплекції учня, а також при авторитарній педагогічній тактиці вчителя та його сурових дисциплінарних вимогах.

По-четверте, *урахування типу вищої нервової діяльності учнів та їх індивідуальних особливостей*. Кожна людина народжується з певним

набором біологічних особливостей його особистості, що проявляються в темпераменті. Темперамент – це прояв типу нервової системи в діяльності людини, індивідуально-психологічні особливості особистості, у яких проявляється рухливість його нервових процесів, сила, врівноваженість і наполегливість. Саме темперамент обумовлює реакції людини на зовнішні обставини. Він значною мірою формує характер людини, його індивідуальність і є певною сполучною ланкою між організмом і пізнавальними процесами [7, с. 125].

Стійкість працездатності визначається особливостями вищої нервової діяльності:

- діти з урівноваженим рухливим типом нервової системи (сангвініки) характеризуються підвищеною активністю. Вони швидко й легко включаються в роботу й можуть тривалий час інтенсивно працювати не втомлюючись;

- діти з сильним неуврівноваженим типом нервової системи (холерики) характеризуються нестійкою працездатністю. Вони нетерплячі, важко переключаються на новий вид діяльності, але працюють добре, якщо їх зацікавити;

- діти з сильним, урівноваженим, інертним типом нервової системи (флегматики) важко й довго долучаються до роботи, повільно концентрують свою увагу, але, включившись, можуть працювати довго й наполегливо;

- діти зі слабким типом нервової системи (меланхоліки) малоактивні, швидко втомлюються, не вміють працювати систематично.

Особливо уважно слід вибудовувати навчально-виховний процес із дітьми, які мають труднощі навчання та дітьми з синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю (від 2,2 до 28% дитячих популяцій у різних країнах), ліворукими (9 – 12 % від загальної кількості учнів) та повільними дітьми (10 – 20% відповідно) [8, с. 25].

Отже, узагальнюючи сказане вище, встановлено, що побудова здоров'язберігаючої атмосфери в школі передбачає раціональну організацію навчально-виховного процесу відповідно до : по-перше, біологічних циклів працездатності школярів – річних, тижневих та добових; по-друге, санітарно-гігієнічних норм та, по-третє, вікових та індивідуальних особливостей учнів. Важливим напрямком виховання духовно, психічно та фізично здорового підростаючого покоління є розробка таких режимів праці, навчальної діяльності й відпочинку, які не викликали б розбіжностей між добовими циклами організму людини й ритмом її діяльності.

Високий рівень функціональних порушень і хронічної патології у школярів, негативна динаміка стану здоров'я в процесі навчання обумовлюють з одного боку високу актуальність наукових досліджень в цій області, з іншого – необхідність вдосконалення роботи освітніх установ в напрямку збереження, зміцнення і формування здоров'я учнів. У вирішенні проблеми стану здоров'я дітей, що навчаються в освітніх установах, необхідний комплексний підхід, що включає зусилля як системи освіти, так і охорони здоров'я і потребує пильної уваги всіх зацікавлених у цьому: педагогів, медиків, батьків, представників громадськості.

Проведене дослідження не претендує на вичерпну глибину висвітлення всіх аспектів побудови здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу в школі. Подальшого наукового аналізу потребують такі питання, як : організація ефективної взаємодії школи, сім'ї й громадськості в процесі здоров'язбереження школярів; удосконалення форм, методів, засобів і діагностичного інструментарію формування валеологічної культури школярів у процесі навчальної та позанавчальної роботи тощо.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Книга вчителя фізичної культури: Довідково-методичне видання / Упоряд. С. І. Операйло, А. І. Ільченко, В. М. Єрмолова, Л. І. Іванова. – Харків: Торсінг плюс, 2005. – 464 с.
3. Карпенко М. І. Проблема формування культури здоров'я школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського : дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / М. І. Карпенко. – Луганськ, 2013. – 226 с
4. Круцевич Т. Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навч. посіб. / Т. Ю. Круцевич, М. І. Воробйов, Г. В. Безверхня. – К. : Олімп. л-ра, 2011. – 224 с.
5. Ливацький О. В. Фізичне виховання студентської молоді в контексті гуманітарної політики держави / О. В. Ливацький // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2018. – № 1(2). – С. 117-122.

6. Отравенко О. В. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності учнівської та студентської молоді в умовах ступеневої освіти. Здоровье, спорт, реабилитация. № 4, 2016. С. 47-50.
7. Твердохліб М. М. Оцінка стану фізичного розвитку дітей шкільного віку в динаміці навчального процесу. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 2 (36), С. 324-330.
8. Прибиловська Н. В. Системний підхід до створення здоров'язбережувального середовища у загальноосвітньому навчальному закладі. ВГ «Основа». Педагогічна майстерня. 2013. № 4. С. 20-29.

*Щурова Наталія Василівна,
Відокремлений структурний
підрозділ «Фаховий коледж
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»*

*Макагон Анастасія Сергіївна,
Відокремлений структурний
підрозділ «Фаховий коледж
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»*

РУХОВА АКТИВНОСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДТРИМКИ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4795/>

В останні роки все частіше йдеться про фізичний стан організму не тільки як про абстрагований соціальний феномен, але і як про властивість особистості. В системі фізичного виховання акцентуються механізми й ефекти впливу на її розумовий розвиток та розширення пізнавальної інформативності, вдосконалення почуттів і соціальної поведінки, моральності й духовності.

Головними проблемами сучасного фізичного виховання є адекватність фізичної підготовки індивідуальному стану дитини, гармонізація і оптимізація фізичних навантажень, свобода вибору форми рухової активності, яка б відповідала морфофункціональним особливостям і особистим здібностям дитини. При виборі засобів і

методів фізичного виховання в сучасній школі недостатньо враховуються особливості дитячого організму, і часто, програмні вимоги неадекватні фізичному розвитку та фізичній підготовленості школярів. Дана ситуація сприяє виникненню конфліктів: незадовільну оцінку, як правило, одержує дитина, а не вчитель, який не враховує особливостей дітей [1, с. 25-26].

За останні роки склалося стійке відставання сфери фізкультурної освіти від інших освітніх напрямів. Підростаюче покоління у більшості своїй порівняно успішно опановує природно-наукові і гуманітарні знання, освоює виробничі й інформаційні технології, і в той же час фізично не готове до трудової діяльності, часто не здатне протистояти стресовим діям соціуму на основі здорового способу життя. Ці проблеми стали загальнонаціональними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми дає підстави стверджувати, що вивчення проблеми привертає увагу вчених і педагогів-практиків. Сучасні концепції фізичної активності розроблені і науково обґрунтовані В. Бальсевич, Л. Лубишевою, О. Комковим. Педагогічний контроль за розвитком рухових здібностей школярів вивчався в низці масштабних досліджень, серед яких виділяємо дослідження Т. Круцевич, Л. Сергієнка, О. Отравенко, О. Ливацького та ін.

Мета роботи – приділити увагу саме профільній освіті в області фізичної культури, яка сприяє збереженню здоров'я та дає можливість учням зрозуміти закономірності розвитку і зміцнення власного тіла засобами фізичного виховання. Саме така профілізація допоможе вирішити одну з найважливіших проблем сучасної школи.

Виховання людини на всіх етапах еволюційного процесу проходило в нерозривній єдності з активною руховою діяльністю, яка є індикатором фізичного, психічного, соціального здоров'я та впливає на фізичний розвиток школярів, підвищує функціональні можливості серцево-судинної, дихальної, нервової систем організму. На підставі рухової діяльності проходить включення школярів у процес соціалізації, формується особистість, її свідомість, фізична культура, здоров'я, відбуваються психічні процеси, через які виховуються й удосконалюються фізичні якості підлітків [2, с. 12].

У наш час особливу тривогу викликає здоров'я учнів старшого шкільного віку. Доведено, що одним із засобів зняття нервово-емоційного напруження є заняття фізичними вправами. Однак, лише невелика частина старшокласників залучені до фізкультурно-оздоровчої роботи та обрали спортивний профіль навчання. Попередньо проведене опитування школярів свідчить, що під впливом інтенсифікації навчального процесу із загальноосвітніх предметів, вони віддають перевагу проведенню

дозвілля, не пов'язаному із руховою активністю, а швидше вибирають: комп'ютерні ігри, прослуховування музики, перегляд телепередач, спілкування з друзями. Таким чином, слабшає природна потреба в рухах. Ще однією причиною рухової пасивності старшокласники назвали падіння інтересу до традиційних уроків фізичної культури та позаурочних занять. Не дивно, що стало більше школярів з ожирінням, чим раніше, а це – один з чинників ризику розвитку серцевої хвороби в майбутньому. Багато досліджень показують, що зниження рівня фізичної активності найсильніше виявляється саме серед старшокласників.

Пошук ефективних методичних підходів для прищеплення учням інтересу до занять фізичною культурою та впровадження новітніх технологій у систему шкільного фізичного виховання набуває особливого значення. Результати досліджень свідчать, що при вступі до школи різні відхилення у стані здоров'я спостерігаються у кожній третій дитини, а у десятому класі – у кожній другій [3, с. 36]. Це пояснюється тим, що навчання у школі супроводжується дефіцитом рухової активності, нервовим перенапруженням, необхідністю засвоєння та переробки школярами великої кількості інформації.

Визначено, що профільне навчання за спортивним напрямом орієнтує організацію навчального процесу на ознайомлення старшокласників з основними формами професійної діяльності вчителя фізичної культури або тренера з виду спорту, обраного в школі як профільного, спрямовує навчальний процес на оволодіння учнями первинними засобами і формами педагогічної діяльності та підвищення спортивної майстерності в обраному виді фізкультурно-оздоровчої або спортивної діяльності [4].

Спортивний профіль навчання сприяє залученню дітей і підлітків до регулярної фізичної активності в цілях зміцнення їх здоров'я і отримання істотного оздоровчого ефекту від процесу фізичного виховання. Школи мають, принаймні, три очевидні переваги в плануванні фізичної активності учнів :

- школи відвідують люди в тому віці, коли відбуваються найбільш значні зміни в їх розвитку;
- стратегія діяльності освітніх установ дозволяє усім школярам здобути базову освіту;
- організація і зміст фізичного виховання здійснюються головним чином через застосування відповідних освітніх програм і використання системи методів навчання.

На жаль, рівень фізичної підготовленості є тимчасовою категорією і відбиває попередній досвід, оскільки дитині не гарантований такий же рівень фізичної підготовленості в дорослому житті, якщо він не

залишатиметься активним. Природно, що користь для здоров'я, пов'язана з фізичною активністю і підготовленістю, істотна тільки тоді, коли підтримуються відповідні рівні активності і підготовленості. Цілеспрямований процес формування і підтримки необхідної фізичної підготовленості учнів – це істотний освітній компонент фізичного виховання. У нашому суспільстві дійсно оцінюється фізична активність протягом усього життя як дуже важливий стиль поведінки для зміцнення здоров'я. Фізично активні люди мають тенденцію бути здоровішими і більш пристосованими до того, щоб насолоджуватися життям якнайповніше, тоді як фізично пасивні люди страждають від різноманітності хвороб.

Оптимальна фізична активність заснована на наступних принципах:

- розвиток м'язової сили і витривалості, оскільки сильніші кістки і суглоби розвиваються за допомогою спортивної і неспортивної рухової діяльності;
- підвищення рівня аеробної витривалості;
- збільшення гнучкості;
- спалювання зайвих кілокалорій при збереженні нормальної м'язової маси, контроль маси тіла;
- зменшення випадків стресу;
- поліпшення загального самопочуття [5, с. 96-97].

У старшій школі завершується диференціація змісту освіти: всі учні займаються тільки обраними видами фізичних вправ. Таким чином, надання учнем свободи вибору виду фізичних вправ, з одного боку, є чинником виникнення і розвитку інтересу до занять фізичною культурою. З іншого боку, систематичні заняття обраними видами фізичних вправ, при існуючих між ними істотними відмінностями, призводять до досягнення одній і тій же, загальною для старшокласників мети: формуванню фізичної культури особи.

Таким чином, програма з фізичного виховання повинна будуватися так, щоб прогресивно вести до досягнення остаточної мети: працездатні члени суспільства беруть на себе особисту відповідальність за участь в оздоровчій фізичній активності не лише тому, що вони знають наскільки це корисно для організму, але також і тому, що вони знають, які методи і способи слід застосовувати і як насолоджуватися цією діяльністю. Серед поставлених завдань передбачається організація освітнього процесу з урахуванням його психологічної і фізіологічної дії на організм старшокласників.

Література:

1. Теория и методика физического воспитания. / Под ред. Т. Ю. Круцевич. – К.: Олимпийская литература, 2003. – Т. 2. – 391 с.
2. Ливацький О. В. Виховання фізичних якостей учнів основної школи в умовах допрофільної підготовки: автореферат... канд. пед. наук, спец.: 13.00.07 – теорія і методика виховання / Ливацький О. В. – Луганськ : Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля, 2013. – 20 с.
3. Кириленко С. В. Моніторинг школи культури здоров'я / С. В. Кириленко, О. М. Михайлов, Є. М. Павлютенков. – Х.: Видавнича група «Основа», 2008. – 176 с.
4. Зубалій М. Зміст навчальної діяльності старшокласників зі спортивного профілю / М. Зубалій // Здоров'я та фізична культура. – 2008. – № 3. – С. 18-24.
5. Отравенко О. В. Педагогічні умови формування духовного здоров'я школярів у процесі фізичного виховання // Спортивний вісник Придніпров'я: науково-практичний журнал. – Дніпропетровськ: Інновація, № 1, 2015. – 180 с.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

*Миколайчук Антоніна Романівна,
аспірантка, Національна академія
образотворчого мистецтва
і архітектури*

*Науковий керівник:
Тимченко Тетяна Ростиславівна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент, Національна академія
образотворчого мистецтва
і архітектури*

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ У ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: ШЛЯХИ ПРОГРЕСУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4796/>

Розвиток музейної кліматології визначає ряд вимог до зберігання музейних артефактів, але існують інші фактори, що впливають на стан збереження музейних предметів. Наприклад, дослідники з Барселонського університету розробили комп'ютерні моделі мікроклімату для визначення оптимальної відстані між твором мистецтва та внутрішньою поверхнею зовнішньої стіни. Вони використовували цифрове моделювання та програмне забезпечення для аналізу теплових потоків та температурних змін. Ці дослідження дали змогу розробити конкретні рекомендації для збереження музейних артефактів. Такі технології застосовуються і у великих музеях світу.

Музей Лувр у Парижі, який має велику колекцію мистецтва, реагує на виклики, такі як накопичення забруднюючих речовин у музейному мікрокліматі та інші фактори, які створюють коливання умов середовища. Щоб протидіяти цим проблемам та відповідати міжнародним стандартам, Лувр впровадив комплексну систему моніторингу в реальному часі для захисту своїх артефактів. Одним з таких напрямків є проект «Захист культурної спадщини шляхом моніторингу корозії в реальному часі» (MUSECORR), фінансованого ЄС та контрольованого Інститутом корозії (Франція). В рамках цього проекту розроблено реєстратори корозії AirCorr, які дозволяють контролювати метали та сплави в реальному часі. Ця система має численні переваги, включаючи швидкий відгук, високу точність та довготривалу автономність. Крім того, у музеї

використовуються неінвазивні Bluetooth-сенсори для вивчення руху відвідувачів та покращення їхнього досвіду [3]. Ці дані сприяють кращому розумінню поведінки відвідувачів та допомагають у вирішенні проблем з управлінням потоком людей в музеї. Впровадження системи моніторингу в реальному часі дозволило Лувру підвищити рівень збереження своїх артефактів та встановити стандарт для інших музеїв по всьому світу. Цей приклад ілюструє ефективне використання моніторингу в реальному часі в рамках превентивної консервації, що відповідає міжнародним стандартам.

Британський музей запровадив ініціативу цифрової документації для своїх колекцій з метою поліпшення доступності та наукової цінності. Використовуючи високороздільне зображення, сканування в 3D та технології мультиспектрального зображення, музей створив детальні записи артефактів. Ці дані були інтегровані до централізованої бази даних, доступної для фахівців з консервації, дослідників та громадськості [2]. Ініціатива сприяла покращенню доступності та наукової корисності колекцій музею. Репозитарій є частиною служби Shared Research Repository, яка охоплює результати досліджень установ культури та спадщини Великобританії. Дослідники тепер можуть вивчати артефакти дистанційно, а фахівці з превентивної консервації аналізувати деталі на зображеннях. Цей підхід відповідає міжнародним стандартам та сприяє більш інклюзивному доступу до культурної спадщини.

Ватиканські музеї використовують передові неінвазивні рішення ІКТ для постійного моніторингу стану артефактів з метою забезпечення превентивної консервації. Ці рішення включають цифрові датчики та технології отримання цифрового зображення, які були апробовані у рамках десятирічного проєкту. Зібрані дані інтегруються в централізовану систему управління консервацією, що полегшує огляд стану пам'яток. Це дозволяє фахівцям з консервації оцінювати структурну цілісність картин і скульптур без фізичного втручання [1]. Впровадження неінвазивних рішень ІКТ сприяло оптимізації моніторингу та прийняттю реставраційних рішень на основі даних в реальному часі, що відповідає міжнародним стандартам превентивної консервації. Цей підхід підкреслює важливість етичного обов'язку мінімізувати фізичне втручання та сприяє більш скрупульозному підходу до збереження культурної спадщини.

Дослідження показує, що використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в сфері консервації культурної спадщини відкриває широкі перспективи для підвищення ефективності та точності збереження артефактів. Впровадження передових цифрових технологій, таких як цифрові датчики, 3D-сканування та

мультиспектральне зображення, дозволяє музеям та іншим культурним установам моніторити стан артефактів у реальному часі, забезпечуючи експертну оцінку та швидке реагування на будь-які зміни. Приклади впровадження цих технологій у великих музеях, таких як Лувр у Парижі та Ватиканські музеї, підтверджують їхню ефективність у підтримці превентивної консервації та забезпеченні найвищих стандартів збереження культурної спадщини. Застосування цифрових інновацій у збереженні культурної спадщини не лише підвищує доступність та наукову цінність колекцій, але й допомагає забезпечити етичність та точність в реставраційних процесах, що є критичним для збереження національного та світового культурного надбання.

Література:

1. Cimino V. The Conservation of the Vatican Museums. A Ten-year Project Completed. Vatican City – Turin : Edizioni Musei Vaticani – Allemandi, 2017. 168 p.
2. DIGITAL REPLICAS OF BRITISH MUSEUM ARTEFACTS / G. Patrucco et al. The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences. 2023. Vol. XLVIII-M-2-2023. P. 1173-1180. URL: <https://doi.org/10.5194/isprs-archives-xxviii-m-2-2023-1173-2023> (date of access: 19.03.2024).
3. An Analysis of Visitors' Behavior in the Louvre Museum: A Study Using Bluetooth Data / Y. Yoshimura et al. Environment and Planning B: Planning and Design. 2014. Vol. 41, no. 6. P. 1113-1131. URL: <https://doi.org/10.1068/b130047p> (date of access: 19.03.2024).

*Vladyslav Zaika,
555mn gr. Master,
National Aerospace University
named after N.E. Zhukovsky
«Kharkiv Aviation Institute», Ukraine*

*Language advisor: Natalia Zjubanova,
senior lecturer of Foreign
Languages Department,
National Aerospace University
named after N.E. Zhukovsky
«Kharkiv Aviation Institute», Ukraine*

FROM INTERNATIONAL EDUCATION TO INTERNATIONAL CAREER

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4799/>

In today's interconnected world, the transition from international education to an international career is of paramount importance. With globalization shaping economies and societies, this transition represents a strategic move for individuals aiming to navigate the complexities of a globalized workforce successfully. The purpose of this paper is to delve deeply into the multifaceted aspects of this transition, shedding light on its diverse benefits, potential challenges, and the myriad of pathways. It opens for individuals seeking to forget a successful career on an international scale.

An international education presents an array of advantages, offering students to exposure a rich tapestry of cultures, languages and academic systems. These immersive experiences serve to broaden students' horizons, fostering a deep understanding of global issues and diverse perspectives. Furthermore, such experiences bolster critical thinking skills, enhance adaptability and prepare individuals to excel in the dynamic global job market. Whether through studying abroad, participating in international exchange programs or engaging in cross-cultural collaborations, students gain invaluable insights that go beyond textbooks and classroom lectures.

In the same time, alongside the myriad benefits, international students often encounter a spectrum of challenges. Culture shock, language barriers and the adjustment to unfamiliar academic systems can present formidable obstacles. However, it is through overcoming these challenges that individuals

develop resilience, cultural competence and adept intercultural communication skills. These skill sets are not only vital for personal growth but are increasingly sought after by employers in today's multicultural work environments. By navigating these hurdles, students emerge with a refined sense of self, equipped to thrive in diverse professional landscapes.

The career trajectory for individuals with international education experience is diverse and promising. Armed with a global perspective and nuanced cross-cultural dynamics understanding, international students find themselves poised for a range of rewarding career paths. These paths span opportunities within multinational corporations, roles in international organizations and positions in government agencies focused on global affairs. Employers worldwide highly value the skills and experiences garnered during international education, often considering international students as top-tier candidates in the competitive job market. From diplomacy to academia, business to non-profit work, the doors opened by international education are as varied as they are expansive.

In conclusion, international education serves as an indomitable stepping stone towards a thriving global career. This transformative path not only equips individuals with tangible skills and knowledge but also fosters a mindset of global citizenship and interconnectedness. As we continue to bridge the realms of education and professional life, it is imperative to acknowledge the pivotal role international experiences play in shaping the professionals of tomorrow. By embracing the opportunities presented by international education, individuals stand poised to make enduring contributions in our increasingly interconnected and diverse world.

References:

1. What is International Education and Why is It Important For You? URL: <https://www.topuniversities.com/student-info/studying-abroad/what-international-education-why-it-important-you>
2. 10 Benefits to Studying Abroad URL: <https://www.internationalstudent.com/study-abroad/guide/ten-benefits-to-studying-abroad/>
3. Top 21 Challenges of Studying Abroad and How To Overcome Them URL: <https://www.azent.com/expert-tips/studying-overseas-challenges-advantages>
4. Studying Abroad in 2024: Reasons, Challenges & Tips URL: <https://research.com/education/studying-abroad>
5. 15 Jobs You Can Pursue With an International Relations Degree URL: <https://www.indeed.com/career-advice/finding-a-job/what-can-i-do-with-degree-in-international-relations>

*Алкаді Мансур Салех Абдо,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
кримськотатарської та східної
філології Навчально-наукового
інституту філології та
журналістики Таврійського
національного університету
імені В.І. Вернадського*

ГРАМАТИЧНІ ТРАДИЦІЇ АРАБСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ (СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4789/>

Ключові слова: українська мова, арабська мова, граматична традиція, граматична категорія, частини мови, число, рід, істота/неістота.

Постановка проблеми. У межах порівняльного мовознавства вивчення граматичних традицій набуло пріоритетного значення. Підготовка перекладачів-арабістів не може існувати без включення порівняльного аналізу граматичних категорій арабської та української мов в процес навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікації. Проблема вивчення граматичних категорій неодноразово була об'єктом наукових досліджень. Особливо помітними серед провідних українських та зарубіжних мовознавців є праці Осадчої Ю. Б., Маслової В. А., Лисиченко Л. А., Єрмоленко С. Я., Жиль Фоконьє, Р. Лангакера та інших авторів.

Метою даної статті є порівняльний аналіз та опис стану деяких граматичних категорій арабської та української мов як на цьому етапі, так і у процесі розвитку.

Виклад основного матеріалу. Мова як засіб спілкування та пізнання здавна привертала увагу вчених. Протягом усієї своєї історії лінгвісти намагалися зрозуміти і пояснити, яким чином з'явилася мова на нашій планеті Земля і як згодом з'явилися ті численні мови, якими користується сьогодні сучасне людство. Провідні зарубіжні та українські мовознавці кінця 20 – початку 21 ст., такі, як Жиль Фоконьє, Р. Лангакер, Дж. Лакофф, Р. Джекендофф, В. Маслова, Є. Бартмінський, Л. Лисиченко, С. Єрмоленко, І. Голубовська, В. Жайворонок гідно продовжують і розвивають ідеї О. Потебні, В. фон Гумбольдта, Едварда Сепіра, Бенджаміна Лі Ворфа, Лео Вайсгербера та ін. У світі з'явилася велика кількість наукових робіт, що допомагають зрозуміти процеси, які відбувалися у сфері мовознавства протягом усієї історії розвитку людства.

Ми ж пропонуємо поглянути на проблеми розвитку мов через розвиток їх граматичних категорій і для цього дослідження порівняємо дві зовсім різні мови: українську та арабську.

Порівняльний аналіз саме цих двох мов представляє інтерес тому, що вони відносяться до різних макросімей: українська мова починає свою історію від праслов'янської (спільнослов'янської) мовної єдності, яка виділилася з індоєвропейської, а арабська відноситься до афразійських мов. Не є секретом те, що чим далі не споріднені мови знаходяться один від одного за класифікацією, тим менше ми виявимо подібності між їх граматичними категоріями. Існуючий у офіційній науці аналіз сучасного стану арабської і української мов підтверджує цю закономірність на рівні граматичної традиції. У даній статті ми проаналізуємо стан деяких граматичних категорій цих двох мов як на цьому етапі, так і у процесі формування.

Істотна відмінність між українською та арабською мовами починається з виділення частин мови. Відповідно до класичних підручників граматики в українській мові виокремлюють десять частин мови, з яких шість самостійних (іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник), три службових (прийменник, сполучник, частки) та вигук. Крім цього, як окремі частини мови іноді виділяють модальник і станівник, і в цьому випадку число частин мови досягає дванадцяти [6, с. 89]. А якщо врахувати й деяких інших кандидатів на роль частин мови, то їх число значно збільшиться. На цьому фоні вражає стабільність виділення частин мови в арабській мові. Їх завжди було три: اسم ім'я, فعل дієслово, حرف частка [1, с. 112]. І нині немає (та ніколи й не було) жодного лінгвіста, готового запропонувати збільшити чи скоротити цей список.

Не менш цікавим є граматичне поняття істоти/неістоти (воно також привертає нашу увагу). В українській мові до назв істот належать іменники, що називають людей, тварин, птахів, риб, комах, міфічних істот. В арабській мові до істот відноситься тільки те, що пов'язане з Людиною, а до неживих – все інше. Від цього навіть залежить узгодження слів у реченні. Такому розподіл імен у цій категорії відповідає поняття про наявність у природі трьох основних програм: світобудови, життя та еволюції розуму [2, с. 252]. До програми життя належить тваринний і рослинний світ, а еволюція людини звичайно належить до програми еволюції розуму. За цим принципом і відбувся в арабській мові поділ імен на істоти/неістоти (ще одне підтвердження нерозривного зв'язку процесів, що відбуваються в природі, з розвитком мови). В українській мові цей поділ відбувся за принципом «живий-неживий», при цьому рослини потрапили в розряд «неживих». Таким чином, виникає багато питань,

пов'язаних з критеріями, за якими відбувся розподіл імен на істоти/неістоти.

Але чи завжди так було в українській мові? Виявляється, що ні. Історико-семантична проблема цієї категорії на сьогодні в українській лінгвістиці досліджена лише частково. Зокрема, О. О. Потебня проаналізував взаємозв'язок категорій відмінка у слов'янських мовах із категорією живе/неживе. Окремі питання історії формування категорії істоти вивчали О. В. Бондарко, Н. Г. Озерова, К. Г. Городенська, А. А. Залізник, І. Г. Матвіяс, І. Р. Вихованець, В. О. Горпинич та інші мовознавці. Дослідження в галузі східнослов'янської мови показують, що категорія істоти/неістоти в українській мові пройшла у своєму розвитку довгий шлях. У категорію істот спочатку потрапили лише імена, що позначали осіб чоловічого роду, і лише через пару століть до істот стали відносити і імена, що позначають осіб жіночого роду. У XVII столітті (коли до цієї категорії стали відносити імена, що позначають тварин), категорія істоти/неістоти оформилася в тому вигляді, в якому вона існує сьогодні [7, с. 213]. Тому можна зробити висновок, що безпосередньо перед XVII століттям категорія істоти/неістоти в українській та арабській мовах практично збігалася. Окрім цього, доречно відзначити ще один аспект. В арабській мові до істот відносять тільки імена, що позначають людину і в граматичній традиції замість термінів «живий» і «неживий» використовуються терміни, які при більш точному перекладі мають значення «розумний» і «нерозумний» (як практично і у всіх підручниках арабської мови, призначених для українськомовного читача). Доводиться констатувати, що ці арабські граматичні терміни більш логічні, ніж терміни, які використовуються у граматиці української мови.

Наступним є порівняльний аналіз категорії числа. В українській мові є два числа: однина і множина. Двоїна відома в діалектному мовленні, у літературному зараз майже не зустрічається. В арабській мові активно вживаються три числа: المفرد однина, جمع множина та التثنية двоїна. Двоїна утворюється від будь-якої назви предмету шляхом додавання в основу однини чоловічого та жіночого роду закінчення ان - для іменного відмінка та ین - для родового та знахідного відмінків. У жіночому роді ة при написанні переходить у ۃ [4, с. 112]. Українці здебільшого не знайомі з двоїною. У їхній свідомості давно утвердилося розуміння того, що є однина і множина, а може двоїна взагалі не потрібна? Поміркуємо разом. Світ створений з протилежностей, наприклад: світло і морок, життя і смерть, любов і ненависть, безсмертя і забуття, перемога і поразка. Спробуємо в ці пари вставити щось третє. Складно... Отже двоїсть є реальністю нашого світу, яка зустрічається завжди. А будь-яка реальність має відбиватися і в мові. Саме тому наявність подвійного числа є

природньою і навіть необхідною. Чому українська мова прагне позбутися цієї дуже необхідної категорії? Тому, що українська граматики на відміну арабської перебуває у постійному розвитку: щось втрачається і щось з'являється.

Відомий французький лінгвіст Мейс Антуан досліджував найдавніший стан слов'янських мов і написав: «У загальнослов'янській мові двоїна вживалося регулярно. Найдавніші пам'ятники представляють у відповідних випадках постійне та суворе вживання закінчень двоїни... Зникнення цього числа відбувалося поступово і залишило у всіх мовах рясні сліди, морфологічні та синтаксичні. Слов'янські мови ... є єдиними індоєвропейськими мовами, де двоїна залишилася так довго» [3, с. 260]. Відомі згадки і про те, що загальнослов'янська структура двоїни включала п'ять різновидів форм і була представлена навіть докладніше, ніж у сучасній арабській.

Наступна граматична категорія, яку доцільно дослідити, – категорія роду. В українській мові існують чоловічий рід, жіночий рід, середній рід. Деякі вчені виділяють невелику кількість слів спільного роду. Така система формувалася протягом тривалого історичного періоду. В арабській мові категорія роду займає особливе місце, оскільки дана категорія використовується не тільки щодо істот але й щодо неістот і їх лише два: чоловічий *الْمُدَكَّرُ* та жіночий *الْمُوْتَّثُ*. Чому так? Можливо тому, що у природі завжди є чоловічий і жіночий початок і це єдина правильна гармонія, бо третього не дано. Араби дотримуються цього порядку, бо він у всіх його живих проявах є відображенням законів устрою світу. То може арабська граматична традиція у цій категорії більшою мірою відповідає стану речей у природі, ніж українська? Але слід зазначити, що в арабській мові є група імен, які можна віднести як до чоловічого, так і до жіночого роду. По-перше, таких імен небагато. По-друге, жоден арабський лінгвіст не намагався виділити цю групу імен в окрему категорію і дати їй окрему назву. Наприклад: *السماء* небо, *سكين* ніж, *الكبد* печінка, *الطريق* шлях, *سلاح* зброя та деякі інші.

В історії розвитку граматичної категорії роду в українській мові можна відзначити одну цікаву тенденцію. Напротязі довгого періоду часу середній рід постійно виявляв нестійкість (на відміну від чоловічого та жіночого). Певним чином відбувалася руйнація (а місцями, можливо, і повна втрата) категорії середнього роду з наступним переходом іменників цього роду зазвичай в жіночий, а подекуди в чоловічий рід. Отже, і в граматичній категорії роду в українській мові намічалася тенденція зближення за складом з арабською мовою, проте ця тенденція не набула належного розвитку і повної схожості на якомусь етапі спостерігати не вдалося, як це відбувалося з деякими іншими граматичними категоріями.

Висновок. Порівнюючи у деталях граматичні системи двох різних мов, слід зазначити, що арабська граматична традиція вражає насамперед своєю дивовижною стабільністю на фоні постійних змін, які відбуваються в досліджуваних граматичних категоріях української мови. За півтора тисячоліття мова багатії і своєрідної культури зберегла в незмінному вигляді свою граматику і за весь час існування арабської мови її граматичні категорії не змінювалися: описані в перших працях з граматики граматичні конструкції та поняття збереглися в сучасній арабській літературній мові. Українська ж мова протягом усього періоду існування активно розвивалася: її граматичний устрій суттєво змінився. Що краще? Складно дати однозначну відповідь на це запитання, але у кожній мові свій неповторний і лише їй одній властивий шлях розвитку. Отже, не є дивним той факт, що одна мова постає у всій своїй красі завдяки незмінності та стабільності, а інша існує тільки у постійному розвитку. Ось як про це писав Ян Бодуен де Куртене: «У мові, як загалом у природі, все живе, все рухається...». Можливо, зникнення деяких граматичних категорій негативно позначилося на граматиці української мови, але доречно згадати слова Олесь Гончара: «Мова – це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще. Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мова – це ще й музика, мелодика, фарби, буття...» [5, с. 205].

Якою буде українська мова у майбутньому, якими якостями вона володітиме, що вона втратить, а що придбає? Чи може статися так, що постійні процеси розвитку змінять її до невпізнання? Араби дотримуються чистоти мови і піклуються про те, щоб зберегти арабську мову у незмінному вигляді. Поки що їм це вдається, але які сюрпризи приготує їм плин часу? Ніхто не знає відповідей на ці запитання.

Настав час зрозуміти, які властивості мови слід зберегти, а яких позбутися. Чи можемо ми вже зараз вплинути на ці процеси? Як зміняться арабська і українська мови у майбутті – залежить і від нас: арабістів та україністів сьогодення. Чи не час розпочати дискусію з цього приводу з метою визначення основних напрямів, за якими мають розвиватися мови, щоб не наробити помилок.

Література:

1. Гранде Б. М. Курс арабської граматики у порівняльно-історичному висвітленні. – М.: Східна література РАН, 2001. – 592 с.
2. Ліас. Лицарі із піднятим забралом. – Одеса.: Друк, 2009. – 528 с.
3. Мейє А. Загальнослов'янська мова. – М.: Прогрес, 2001. – 500 с.
4. Осадча Ю. Б., Юрків Л. М., Черноног О. М., Кононенко В. Г. Арабська мова. Початковий рівень. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2006. – 237 с.

5. Пошивайло І. Іван Гончар: спогади про І. Гончара. – К.: УЦНК «Музей І. Гончара», 2007. – 576 с.
6. Савчук Н. М. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. – 160 с.
7. Самійленко С. П. З історії граматичної категорії істот – неістот / С. П. Бевзенко, А. П. Грищенко, Т. Б. Лукінова, В. В. Німчук, В. М. Русанівський, С. П. Самійленко // Історія української мови: морфологія – К.: Наук. думка, 1978. – С. 67-74.

*Жулінська Майя Олександрівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
та перекладу, Волинський
національний університет
імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0001-9110-649X*

АБРЕВІАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4786/>

У сучасній англійській мові постійно відбувається процес словотворення, який відображає зміни у житті суспільства. Абревіація є одним з основних способів утворення нових лексичних одиниць.

Метою нашого дослідження є вивчення особливостей виникнення англійських неологізмів, утворених шляхом абревіації.

Для досягнення поставленої мети у дослідженні було використано метод суцільної вибірки телескопічних неологізмів з *Кембридзького словника* англійської мови. Період вибірки мовного матеріалу охоплює 2019 – 2024 рр.

Абревіатуру (італ. *abbreviatura*, від лат. *abbrevio* – “скорочую”) розглядаємо як скорочену форму слова або фрази будь-яким способом. Вона може складатися з групи літер або слів, узятих із повної версії слова чи фрази [1].

Абревіатури називають також акронімами. Проте, серед науковців існують розбіжності у визначенні поняття “акронім”. Деякі лінгвісти вважають, що акроніми – це будь-які слова, що складаються з перших літер чи частин слів у скорочуваному словосполученні. Інші відносять акроніми до таких, що вимовляються як цілісні слова, а не як

послідовність назв літер. Хоча аббревіатури, як і акроніми належать до способів скорочення слів або фраз, між ними існують певні відмінності: аббревіатура вимовляється як послідовність окремих літер, в той час, як акронім вимовляють як самостійне слово [2].

Основні функції аббревіатур полягають в економії, стислості та спрощенні, швидкої ідентифікації понять і термінів, прискореному обміні інформацією.

Розглянемо лексичні інновації, що утворилися в англійській мові способом аббревіації, та найпродуктивніші сфери їх утворення.

1. Інформаційні технології. Наприклад, *AGI (artificial general intelligence)* – тип майбутнього штучного інтелекту, який буде здатний вирішувати будь-яке інтелектуальне завдання так само добре або краще, ніж людина [3].

2. Економіка та фінанси. Наприклад, *DAO (decentralized autonomous organization)* – децентралізована автономна організація в Інтернеті, в якій фінансові операції здійснюються за допомогою криптовалюти. Така компанія керується не центральним органом, а децентралізованою мережею комп'ютерів відповідно правил у формі комп'ютерного коду, що надає їй низку переваг перед традиційними організаціями: підвищену ефективність, прозорість та вищий рівень безпеки [3].

3. Транспорт. *V2H (vehicle-to-home)* – система, завдяки якій електромобілі повертають накопичену енергію у домашню електромережу, живлячи побутові прилади та системи. Таким чином, власники електромобілів заощаджують на електроенергії та забезпечують резервне джерело живлення для своїх домівок.

Інший приклад: *MaaS (mobility as a service)* – сервіс, який дозволяє користувачам бронювати та оплачувати всі види транспорту, необхідні для подорожі, з єдиної платформи, наприклад програми. Тобто, це перевезення на вимогу, де єдина цифрова платформа пропонує пасажиром найефективніше безперервне сполучення з пункту А в пункт Б. Комбінуючи та координуючи різні види транспортних послуг (громадський транспорт, активні види транспорту, такі як піші прогулянки та їзда на велосипеді, їзда/авто/велосипед, таксі, а також оренда або оренда автомобіля або їх поєднання), пасажиром можуть легко дістатися до пункту призначення в будь-який час дня чи ночі [3].

4. Спорт. *HILIT (high-intensity low-impact training)* – тренування, яке складається з коротких періодів інтенсивних вправ з короткими періодами відпочинку між ними, але не включає будь-які вправи, які чинять тиск на суглоби тіла, такі як стрибки. Метод, який ідеально підходить для початківців або тих, хто страждає від хвороб чи болю.

Інші приклади: **HIIPA** (*high-intensity incidental physical activity*) – фізична активність, яка виконується як частина звичайного повсякденного життя (пришвидшений темп ходьби, перенесення важких вантажів, енергійне миття холодильника), а не як частина вправ або фітнес-програми. **HIIS** (*high-intensity interval skipping*) – фізичне тренування, що складається з коротких періодів інтенсивних стрибків з короткими періодами відпочинку між ними. Це один з багатьох способів, за допомогою яких можливо підтримувати форму, оскільки можна спалити до 1200 калорій [3].

Аналіз вибраних лексичних одиниць доводить, що аббревіація є одним з найпродуктивніших способів утворення неологізмів сучасної англійської мови. Нові лексичні одиниці, утворені шляхом аббревіації, охоплюють такі сфери життя суспільства як інформаційні технології, транспорт, економіка й фінанси, спорт.

Література:

1. Abbreviation. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Abbreviation> (дата звернення: 25.02.2024)
2. Abbreviations and acronyms. URL: <https://edu.gcfglobal.org/en/grammar/abbreviations-and-acronyms/1/> (дата звернення: 25.02.2024)
3. A blog from Cambridge Dictionary. Category: New Words. URL: <https://dictionaryblog.cambridge.org/category/new-words/> (дата звернення: 25.02.2024)

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

*Бугрим Валентин Володимирович,
академік, доктор філософії,
постнауковець, журналіст
і письменник, медіаексперт,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-2148-1272*

ІНФОРМАЦІЙНІ ІНФІЛЬТРУВАННЯ В СУЧАСНУ ЛЮДИНУ!?

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4787/>

ПРЕВЕНТИВ. СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЯВЛЕНОЇ ТЕМИ. Проблему інформації уже значно досліджено методологічно, теоретично, законодавчо! Зокрема, – як види, типи, структури, форми, змісти, носії, функції, використання, правочинність тощо. Також вивчено традиційні й нові медіа. Навіть монографічно і дисертаційно, маркетингово досліджуються й можливості та прогнозування інформаційного впливу на психіку людини. Але теж – теоретично й методологічно. Якщо порахувати на таку тематику статей, монографій тощо – в Україні та закордонні, – то, ймовірно, – це займе кілька томів по 500 сторінок. Отож, чи варто зазначати тут посилання? Тим більше, що вони в статті не цитуються. Хто предметно зацікавиться ними, то зможе їх віднайти самостійно. Хоча варто завжди наводити посилання на специфічні матеріал (особливо медичний, технічний, інший), соціологічні і статистичні дані. Проблеми впливу, особливо медіа на реципієнта розглядаються загальною, тобто, без соціології і конкретики в кожному випадку чи ситуації, тим більше, без оптимально-ефективних результатів таких дій і наступних зумовленостей/ спонукань? Теж можна навести чимало посилань, але чи потрібно? Проблема ця тут аспектно не розглядається.

САМЕ ТОМУ НАЙЛІПШЕ ОПИРАТИСЯ НА СВОЇ ОРИГІНАЛЬНІ МІРКУВАННЯ ТА ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ.

Автор уперше в науці ставить і досліджує проблему «Взаємодії Людини й Інформації» на основі постійних процесів інформаційного інфільтрування (про новий термін буде тлумачення далі), щоб зрозуміти і знати як утворюється, надходить та опрацьовується й

фіналізується вона до/в людин(и)(і)? Що і як у там відбувається, які особливості та наслідки такого процесу? Та щ е й – в умовах війни... БО:

*Людина теж є і н ф о р м а ц і я!
Адже давно – І(ай)Т(ті)-формація.*

Та чи бува вона руйнація?

*Чи, може, дійсно – інновація
та поступ у собі і в світі,
як креативні – суті миті?*

*Що рухають життя й діяльність
з прадавності – в нову дальність,
ту паралельну віртуальність,
й водночас фізики реальність!?*

*Та всі прогреси – реакційні,
коли для л ю д с т в а є руйнівні!? В.Б.*

ВСТУП. У центрі життя і діяльності на планеті Земля є **Л Ю Д И Н А!** Homo Sapiens Sapiens, як єдиною найвищий інтелектуальний представник живих розвинутих біоістот, – створює, розподіляє і знищує всі матеріальні / нематеріальні – культурні та духовні блага людства! *Людина має інтелект, свідомість, мислення, мову, логіку, здатність розумно/нерозумно діяти, займатися працею, служити у військових і правоохоронних органах, воювати з ворогами, боротися з колаборантами, жити мирно у суспільстві і державі.*

Як неофілософ і постнауковець, у такому сенсі схильний визнавати **антропоцентризм** феноменом Людини як **центру** Всесвіту і найвищої мети всіх у ньому перетворень, подій і поступів! **Людина** має біологічний, медичний, соціальний, суспільний, державний, політичний, економічний, бізнесовий, науковий, культурний, технологічний, мистецький, спортивний, інші виміри. Та **у с е** це здійснюється на основі **і н ф о р м а ц і ї!** Саме тому і **у п е р ш е** в світовій науці ставиться і досліджується проблема конкретної взаємодій **Л ю д и н и й і н ф о р м а ц і ї** у зазначених аспектах. Адже **л ю д и н а** давно вже є, як сказано у віршованому епіграфі – **ІТ-ф о р м а ц і я:** живе у смартфоні й тривало у віртуальному світі, користується комп'ютером, планшетом, різними девайсами і гаджетами, їхніми опціями, має інтернет, дивиться / слухає / читає сучасні електронні і друковані медіа з лонгрідами.

ОСНОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ дослідження (авторські тлумачення). **Інформація** (від лат. informatio, тобто «роз'яснення, уявлення, поняття про що-небудь») – *це в і д о м о с т і* про все, що завгодно – будь-якого змісту і форми чи носія: *Людину, природу,*

суспільство, державу, ЗСУ, війну; факти, події, проблеми, явища, ситуації тощо; речі, предмети, товари, послуги; закони, ідеї, світогляди, релігії, поняття, концепти, програми, ідеї, перформенси; державні, громадські, неформальні організації – і т.д.

Інфільтрування, як іменник незавершеної тут дії, від слова інфільтрація (із лат. in – в, filtratio – проціжування), тобто проникнення / накопичення / надходження / дифузія. Можна вживати, певне, точніший термін як «проціжування проникання інформації» або «проціжування інформації, що проникає в Людину»! Синонімічно *інфільтрування* означає процес *проникнення інформації в Людину*.

Квінтесентна сутність людини зазначена у Превентиві.

Інформаційний – це прикметник від слова інформація і означає те (Людину в даному контексті), що містить відомості, створює і опрацьовує їх, постачає собі чи на різні на об'єкти / суб'єкти.

Інформаційні інфільтрування є процесом надходження і проникнення інформації у Людину – в Головний мозок, у тіло (аббревіатурою ІфЛ). Пропонується саме такий термін на означуване явище і впроваджується в науковий обіг у цьому дослідженні в перше.

Інформаційний бум-потік означає швидкісне зростання великих об'ємів інформації та її надходження до Людини на різних ресурсах та у багатьох видах і формах та змістах.

Так, обсяг відомостей в світі щороку зростає на 30% і у середньому на людину виробляється $2,5 \times 10^8$ (у 8-й) байт [10]. Якщо в 2018 р. Користувач усередньому впродовж дня робив понад 500 взаємодій із ІТ, – то до 2025 р. вона буде сягати майже 5 тис. на день. Такий прогноз людської перспективи опубліковано в доповіді дослідницької компанії IDC «Ера даних 2025», що становить приблизно одну взаємодію кожні 17,8 сек [8]. Взаємодія з ІТ може відбуватися непомітно для Людини через використання інтернету, збільшення застосування нею різних пристроїв, таких як смартфони, смарт-годинники, фітнес-браслети, інші.

Конструкт розглядається тут як інтелектуальне утворення, конструкції від інформаційно-людинної взаємодії в результаті проникнення відомостей; спосіб, яким людина опрацьовує і фільтрує інформацію для осмислення навколишньої дійсності.

ОСНОВНИЙ ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ІНФІЛЬТРУВАННЯ В СУЧАСНУ ЛЮДИНУ МОЖУТЬ БУТИ:

• Від традиційних медіа – телебачення, радіо, преси (особливо новини в країні та за рубежом), кінематографу (фільми), театру (спектаклі), виставок.

• Від нових, тобто мережевих медіа: Інтернет-видань, Телеграм-каналів, Фейсбуку, Твіттера, Bluesky, Месенджерів, Вайбера, WhatsApp, Ютуба, інше (різноматична інформація – внутрішня і закордонна).

• Від органів відчуття: Очей (Зору), Вух (Слуху), Носу (Нюху), Язика (Смаку), Шкіри (Дотику), Внутрішніх вух (Вестибулярності), Інтуїції (Єства), Інтегрального ТехноКомфорту, інше.

• Через спілкування з рідними, родичами, друзями, знайомими, колегами.

• Від мислення: Думок, Мрій, Сподівань, Надій тощо.

• Прогнози астрологів, тарологів, нумерологів, мольфарів та інших віщунів.

• Надходження неформальних відомостей: переказів, чуток, пліток.

ЛІРИЧНО-СЕНСОРНИЙ ЕКСКУРС. *Село Хмелів на Роменщині малює (зір) врожайними полями, лісами і дібровами, ставками, хатами, вулицями, розфарбованими патріотично зупинками! Прийшов уранці в Казенний ліс, що недалеко від моєї садиби, – на чудову галявину. Ступаю в роси босі ноги, натомлені з автодороги, ступні відчують їхній холод, м'якість (тактильність) зеленої трави; Очі помічають колористику різнотрав'я, окрасу дубів, осики, берези, липи (зір). Вуха чують пташиний спів, багатоголосся вокалістів і тенорів пернатих та гул бджіл і джмелів (слух). Ніздрі вбирають неповторний свіжозелений п'янкий аромат лісової Природи (нюх); Гілочки тендітним листячком торкаються мого торсу і рук аж до лоскотіння (дотик); Нахиляюся і беру королеву поляни (вестибулярність) – суницю, кладу її на язик і вона миттєво тане, даруючи свій цілющий сік (смак). Все це мене осяяє і надає та підказує (інтуїція): повертайся до хати і хутко опиши чарівне дійство на чудовій лісовій галявині... Що й зроблено.*

ВЗАЄМОДІЯ ІНФОРМАЦІЇ І ЛЮДИНИ.

З В У К. Чутно, що в умовах війни життєво актуально: «Увага! Повітряна тривога! Пройдіть у найближче Укриття». Людина розуміє (мозок) спершу сутність повідомлення (зміст) від суб'єкта (передавача) і небезпеку від цього. Тобто звук як коливальний рух частинок середовища, який поширюється хвилями (певної довжини, швидкості, потужності і тривалості), надходить до вух і сприймається сенсорною системою Людини. Звукові хвилі проникають і приводять у рух барабанну перетинку в середньому вусі, тоді там спрацьовує молоточок, ковадло і стремечко – ланцюжок своєрідних слухових кісточок. Внутрішнє вухо людини чимось нагадує порожнину у вигляді равлика, заповнену рідиною. Звукові коливання передаються в цю рідину і чутливі клітини у внутрішньому вусі перетворюють отримані механічні коливання в нервові імпульси. Тобто слухові рецептори-завитки

внутрішнього вуха (волоскові клітини) сприймають звукові подразнення і перетворюють їх на нервові імпульси, які по волокнах слухового нерва надходять у підкіркові центри слуху та до слухової зони, що містяться в скроневій долі кори великих півкуль Головного мозку, де й формується відповідний адекватний звуковий образ [6; 11], який усвідомлює психіка (що це – сигнали «Тривоги» від ППО ЗСУ, які в Україні чути щодня, а не спів соловейка). І після цього людина діє: спускається в найближче «Укриття» або розміщується «між двох стін».

De facto: На відміну від дорослих, у дітей барабанна перетинка й основна мембрана пластичніші, аніж у дорослих, тому слух у них чутливіший. Природа нагородила ліпшим у кільканадцять разів слух у тварин (котів, собак, левів, тигрів, косуль, інших), аніж у людей.

ОЧІ / ЗІР. Вони дають змогу людині сприймати дійсність зображально. І це – важливо, тому що більше 70% інформації, на мою апіорну думку, надходить до Людини візуально! У народі кажуть: «Краще раз побачити, аніж сто разів почути». Зорова система Людини – це наявність складних органів і структур, що дають їй змогу сприймати кольори, світло, темінь і перетворювати їх на образи/зображення, а також розпізнавати різні рухи і форми предметів. Вивчаючи та не заглиблюючися у фізіологію, зазначимо, що нині очі Людини мають 3 категорії фоточутливих елементів, тобто рецепторів [11]. Це – високочутливі палички, ті, що відповідають за сутінкове/нічне бачення; менш чутливі колбочки – такі, що вможливають бачення кольорів; гангліозні клітини, які займаються циркадним ритмом. Наявні три типи клітин у сітківці ока перетворюють світлову енергію на електричну, що використовується вже сенсорною нервовою системою, а точніше: палички реагують на світло низької яскравості та допомагають сприйняттю чорно-білих зображень із низькою роздільною змогою; колбочки відповідають за дуже яскраве світло та забезпечують сприйняття кольорових зображень високої роздільної здатності; нещодавно виявлені фоточутливі гангліозні клітини реагують, відгукуються на повний розбіг яскравості світла та сприяють керуванню обсягом світлового потоку, який досягає сітківки, підтримують і пригнічують гормон меламін із залученням аж циркадного ритму [6]. У сітківці ока Людини є 3 види колбочок, найбільша чутливість яких припадає на червону, зелену, синю ділянки видимого спектра, тобто відповідає трьом основним кольорам. Криві їх спектральної чутливості частково перекриваються, завдяки чому розпізнаються тисячі кольорів та відтінків у спектральному діапазоні довжин світлових хвиль (у нм). Дуже яскраве світло подразнює всі три типи рецепторів, тому сприймається як випромінювання сліпучо-білого кольору. У сітківці

ока також міститься головний фоточутливий червоний пігмент родопсин [6; 11],

ОСКІЛЬКИ ЗОРОВА СЕНСОРИКА Є ДОМІНАНТНОЮ, – то ЗВЕРНУВСЯ ще й до Штучного Інтелекту, який Т А К ПОДАЄ ОСНОВНІ СКЛАДНИКИ ЗОРОВОЇ СИСТЕМИ (подаю в оригіналі):

1. **Очі:** Очі – це головний орган зору. Вони містять спеціалізовані структури, такі як рогівка, райдужка, стекловидне тіло, ретина, склера та інші, які працюють разом для фокусування світла і створення образів.

2. **Ретина:** Ретина – це тканина, яка лініює задню частину очного яблука. Вона містить фоточутливі клітини, відомі як колбочки і палички, які сприймають світло і перетворюють його на нервові сигнали.

3. **Зіниця і об'єктив:** Зіниця – це отвір у середині райдужки, який розширюється або звужується для контролю кількості світла, яке потрапляє в очі. Об'єктив – це прозора структура, яка змінює свою форму для фокусування світла на ретині.

4. **Зоровий нерв:** Зоровий нерв переносить нервові сигнали з ретини до мозку для обробки і аналізу. Це дозволяє мозку розпізнавати образи і інформацію, отриману з очей.

5. **Мозок:** Мозок грає ключову роль у обробці інформації, отриманої з очей. Він інтерпретує сигнали, отримані з ретини, і визначає форму, колір, рух та інші аспекти зору.

De-facto: Останнім часом все частіше вживається термін «м а ш и н н и й з і р» (МЗ), що також не можна тут обминути його розгляд. МЗ має робототехніка, зокрема БпЛА, різні типи дронів. Машинний зір дає змогу людині сприймати світ навколо і взаємодіяти з ним. Залежно від контексту, в якому він використовується, термін «машинний зір» може мати різні значення. Однак, якщо ми говоримо про Штучний Інтелект (ШІ) або робототехніку, "машинний зір" може вказувати на здатність комп'ютерних систем або робототехніки розпізнавати зображення/ образи чи візуальність, звісно, що й за допомогою супутникової навігації. У такому контексті, МЗ може використовуватися для опису систем візуального спостереження і сприйняття, таких як комп'ютерні програми для розпізнавання облич, об'єктів або сцен у відео чи інших зображеннях. Це може бути частиною системи комп'ютерного зору, яка використовується у різних сферах, включаючи автономні роботизовані установки, автомобілі, медичні діагностичні системи, структури безпеки, відеоспостереження, Безпілотні – літальні, наземні, надводні й підводні апарати. У контексті ШІ, Машинний з і р також може посилатися на використання алгоритмів комп'ютерного навчання для аналітики та інтерпретації візуальних даних,

щоб вирішувати завдання з класифікації об'єктів, виявлення аномалій, наведення на ворожу ціль або прогнозування подій, взаємодіючи з нейромережею, звісно, під модераторством Людини!

Н Ю Х. У ділянці верхніх носових ходів містяться рецептори (хеморецептори) нюху. Відомо, що у кожній половині носа є така ділянка площею 2,5-2 см². Саме тут міститься 10 млн рецепторів, які знаходяться між опорними клітинами. На одному його кінці є 6-12 тоненьких волосків, що занурені у слиз, який виробляють залози слизової оболонки носа. Саме такі волоски збільшують поверхню контакту рецепторів із молекулами запахних речовин. Тут роль фільтра якраз і відірає слиз: бо одні запахні молекули пропускає він швидко, інші – повільніше. На другому кінці рецептора містяться аксони, які формують волокна нюхового нерва [6]. (Аксон або *нейрит* – це осьовий циліндр, відросток нервової клітини, яка проводить нервові імпульси від тіла клітини (соми) до органів, що іннервуються, та іншим нервовим клітинам. Від кожної нервової клітини {нейрону} відходить тільки один аксон). Нюхові рецептори Людини, як відомо, можуть розрізняти 10 тисяч запахів. Нюховий аналізатор: молекули пахучих речовин осідають на поверхні слизової і розчиняються в секреті залоз. Розчинені речовини подразнюють нюхові волоски. Звідси вже імпульси надходять по нюхових нервах у центри нюху головного мозку, які розташовані в проміжному мозку і корі. Там формується адекватне відчуття запаху речовин, які вдихаються [6; 11] (приємні, неприємні, нейтральні; цибулині, часникові, парфумні тощо). Ще такий цікавий факт: 27 липня 2021 року Валерій Федорович Залужний обійняв посаду Головнокомандувача Збройних Сил України. До повномасштабного вторгнення Росії залишалося трохи менше семи місяців. І, як з'ясувалося вже набагато пізніше, безпосередньо перед початком Великої війни, саме В. Залужний виявився тією людиною, що готувалася до неї як до невідвротної загрози. «*Запах війни ні з чим не сплутаєш, і він уже висів у повітрі*», – згадував пізніше головнокомандувач ЗСУ, генерал Валерій Залужний [7].

С М А К. Він розглядається як процес сприйняття смакових властивостей речовини (солодкий, кислий, гіркий), яка потрапляє в порожнину рота на рецептори язика. Це – хеморецептори, що входять до складу смакової бруньки або цибулини, розміщені у ротовій порожнині, а найбільше їх – на язичку. Смакові бруньки розміщені на язичку нерівномірно, як відомо, певними групами від 10 до 300 клітин: чутливіші до солодких речовин – на кінчику, до кислих – по краях, до гірких – на корені, а до солоних – на кінчику й по краях [11]. Кожна з бруньок містить 2-6 рецепторні клітини, між якими розташовані опорні клітини. Смакова

брунька не досягає поверхні слизової оболонки язика і з'єднується з порожниною рота через смакову пору. На одному з кінців клітин є 40-50 тоненьких ворсинок [6]. Речовини їжі осідають на ворсинках смакових клітин і викликають їхні подразнення. Збудження із смакових рецепторів цибулин передається через волокна язикового нерва у міст і довгастий мозок, а звідти до зорових горбів і кори великих півкуль (у скроневій частині). Саме так формується сприйняття як різні смакові відчуття (солодкий, кислий, гіркий, солодко-кислий тощо). Діяльність смакових рецепторів залежить також від стану органів травлення. На формування смакових відчуттів впливають зір та нюх [6; 11]. Уся така система створює аналізатор смаку, який здійснює поцінування смакових якостей харчових речовин, що добре тоді розрізняє Людина! Та, головне, – щоб їжа була якісною! *De facto: Відчуття Людиною смаку відіграє важливу роль у формуванні її апетиту, регуляції травлення шлунком. Смаковий аналізатор разом із нюховим бере участь у регуляції обміну речовин людини – дуже важливого процесу діяльності людського організму.*

ШКІРА / ДОТИК – це рецептура шкіри, яка передає тактильність: відчуття болю, температури – холоду, спеки, механічні подразнення тощо. Тобто дотик – це здатність сприймати і реагувати на різні торкання до тіла людини або на впливи від фізичних контактів. Це може включати усвідомлення текстур, температур, тиску та інших фізичних властивостей Людини через дотики до тіла, які сприймаються за допомогою спеціалізованих нервових рецепторів, відомих як тактильні рецептори. Вони розташовані в шкірі, м'язах та інших тканинах тіла. Відомі кілька типів тактильних рецепторів, кожен із яких реагує на різні стимули.

ОСНОВНІ ТИПИ ТАКТИЛЬНИХ РЕЦЕПТОРІВ ЗОСЕРЕДЖУЮТЬ:

1. Меканорецептори: Вони реагують на механічні стимули, такі як тиск, розтягнення та рух. Приміром, Мезінцеві та Пасинікові тіла, Меркеляні корпускули, Руффінієві корпускули.

2. Терморецептори, які реагують на зміни температури. Є теплові рецептори, що реагують на підвищення температури, і холодкові рецептори, які реагують на зниження температури.

3. Ноцицептори рецептори сприймають біль та інші неприємні відчуття, пов'язані з травмою або пошкодженням тканин.

4. Хеморецептори, які реагують на хімічні речовини, зокрема на харчові добавки, запахи, смаки тощо [6].

Коли рецептори отримують стимули, вони генерують нервові сигнали, які передаються по нервовій системі до мозку, де інтерпретуються як відчуття дотику, тиску, температури чи болю.

Такий процес допомагає організму реагувати на зовнішнє середовище і підтримувати його внутрішню рівновагу.

Тактильність відіграє важливу роль у міжособистісній взаємодії, у сприйнятті людьми навколишнього середовища, Природи та спілкуванні з ними. **De facto:** Тактильність має ще такі важливі особливості:

- Дотикова гармонія/дисгармонія тіла – в інтимних стосунках.
- Прояв батьківської ласки, обіймів до дітей як турботи.
- При – масажі (який неможливий без дотиків).

Але ще й г е н д е р н и й прояв тактильності: Ласки, поглажування інше за згодою – не викликають запитань. А тримання за руки, обійми, поглажування, поцілунок, ні з того-ні з чого, як кажуть у народі, тощо вже розглядаються як домагання: від чоловіків чи від жінок. Такі прояви, які одна людина чи група людей пред'являє до іншої особи чи групи – чоловіки жінкам або жінки чоловікам з метою отримання певного результату, налагодження стосунків або задоволення своїх якихось потреб, бажань чи інтересів, зокрема інтимного змісту. Домагання можуть висловлені також й в інших формах чуттєвості, включаючи усні, письмові та невербальні.

ВЕСТИБУЛЯРНІСТЬ (Вестибулярний апарат, ВА) теж належить до сенсорної системи Людини, бо сприймає положення т і л а у просторі. ВА розташовується у «внутрішньому вусі» та представлений трьома півколовими каналами і двома мішечками – овальним і круглим. Рецепторні волоскові клітини містяться у півколових каналах, що реагують на обертальні рухи. Отоліти містяться у порожнині мішечків: численні кристали кальцій карбонату, а на внутрішніх стінках мішечків містяться рецептори, що сприймають прискорення або сповільнення руху [6]. Людина може нахилитися, випрямлятися, обертатися тощо. Згадаймо її рухи на фізкультурі чи гімнастичних вправах, не кажучи вже про тренування професійних спортсменів, їхні змагання. І м п у л ь с и по вестибулярному нерву передаються до Центральної нервової системи, де відбувається їх аналітика [6]. Багато відділів Центральної нервової системи відповідають за положення тіла у просторі, проте, в основному – це є функцією мозочка.

МИСЛЕННЕВЕ ПРОНИКНЕННЯ.

Хай мисль й на мить не засинає, – так голова трудиться має.

Світити с м и с л, ніби зірками, і у день – не лиш ночами.

І – проникати до Людини, цілодобово, щохвилини. В.Б.

Вважається, що за добу звичайну людину відвідує 50-60-70 тис. думок, а в журналістів, письменників, митців, інших креаторів – 80-90 тис. [8] (спробував порахувати їх механічно, але це дуже складно, фактично,

нереально; тут потрібні спеціальні електронні пристрої). Варто ще поррахувати мислі людини у складній життєвій ситуації, коли вони, буквально, рояться для її розв'язання? *Думку можна визначити як психічно-інтелектуальний процес, який людині формулює, опрацьовує та виражає її ментальні уявлення, ідеї, переконання та оцінки.* Такий внутрішній процес мислення може включати у себе різні елементи: розуміння, рефлексія, аналітика, уява, судження та рішення. Мисль може бути виражена словами, мовними висловлюваннями, знаками, символами тощо. Вона є основою для утворення уявлень, концепцій та інтелектуальних продуктів, які впливають на поведінку людини та взаємодію з навколишнім світом. Ще на II курсі навчання на факультеті журналістики в КДУ ім. Т. Г. Шевченка (1977 р.), при написанні курсової роботи про українську літературу з фантастики, запропонував термін «уявореаль», тобто поєднання уявного і реального. «Уявореаль» може виникати при появі думки і з'єднанні її зі смислом, ясна річ, у голові людини.

Мисль завжди наповнена і важлива своїм смислом!
Думка – це те, що появилoся як наслідок праці мозку, розмірковування! *Мисль є суб'єктивний процес думання і його результат як ідея, судження, погляд тощо.* С м и с л – це сутність думки про щось / когось: конкретне чи розмите (приміром, уві сні) розуміння чогось / когось: людини, речі, явища, проблеми тощо! Існує діалектика мислі та смислу!? Є мисль буремна і нуртовна! Є с м и с л глибокий і змістовний! Між ними – діалектика наявна, тих к а т е г о р і й – невблаганна!? У думці суб'єктивно та емоційно, не завжди раціонально, відображається дійсність – інтерпретуються факти, події, ситуації, проблеми (інше). У журналістиці є принцип: *Факти – святі, коментарі – вільні.* Це тому, що факт є адекватним відображенням фрагменту дійсності, хоча в умовах інформаційної війни чи інформаційно-психологічних операцій може бути підтасований, фальшивим, фейковим тощо. Але факти можна перевірити, на відміну від мислей! Факт після перевірки може бути підтверджений або ж спростований. *Якщо думка підтверджена фактами, то вона тоді стає аргументом.*

ІНТУЇЦІЯ. Людська інтуїція – це внутрішнє відчуття чи спонтанне розуміння чогось без логічних або наочних (інших) обґрунтувань. Вона проявляється у здатності людини сприймати чи уявляти події, проблеми, ситуації, явища (інше), їх розв'язання або результати без аналітики чи опрацювання. Інтуїція може базуватися на досвіді, підсвідомих знаннях, емоціях та інших факторах. *Автор вважає*

інтуїцію також своєрідним і наявним сенсором, яке дає змогу Людині відчувати або уявляти речі, що недоступні за допомогою звичайних і уже розглянутих ш е с т и-п'яти сенсорів (зір, слух, нюх, смак, дотик, вестибулярність). Інтуїція може допомагати Людині в прийнятті швидких рішень, розв'язанні проблем або передбаченні результатів. Їй довіряють розвідники, льотчики, рятувальники, екстремали (інші). Інтуїція є складним явищем, яке дослідники психології вивчають з різних точок зору, включаючи еволюційну, когнітивну та соціальну, політичну психологію і філософію. Ліпше б: неофілософію і постнауку чи неонауку!

АВТОР МАЄ КІЛЬКА ПІДХОДІВ до РОЗУМІННЯ ІНТУЇЦІЇ:

А. Певна ситуація, проблема, обставина або творчий пошук зумовлюють таке унікальне осяйвання.

Б. Інтуїція є результатом миттєвого опрацювання накопиченої актуально-необхідної та змістовної інформації на підсвідомому рівні.

В. Вона може бути квінтесентним проявом досвіду, знань, практики.

Г. Інтуїції може бути інтегральним виявленням мудрості й інтелекту.

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ТЕХКОМФОРТ. В епоху високорозвинених ІТ-технологій, наявності у Людини комп'ютерів, планшетів, смартфонів із багатьма застосунками, телевізорів, радіоприймачів, інших девайсів та гаджетів неабияке значення має відчуття т е х н і ч н о г о комфорту. Як бути? Реально таким домінантним чинником «інтегрального техкомфорту» став сучасний мобільний телефон, зокрема найбільш поширений – с м а р т – ф о н, що ефективно використовується як універсальна медіаплатформа: зв'язок, електронні документи особи, телевізор, радіоприймач, комунальні та інші сервіси, банкінг, соціальні мережі та ще чимало гаджетів. Людина живе у смартфоні, а світ мешкає у медіа! Люди стали «с м о н д і», бо постійно дивляться у телефон.

В Україні впроваджено унікальну систему «ДІЯ» із багатьма застосунками, яка надає Людині десятки різних корисних сервісів.

В И С Н О В К И. Опрацювання прониклої інформації в організмі людини має різні фізіологічні та психологічні процеси і результати, зокрема: А. СПРИЙНЯТТЯ. Як зазначалося, інформація спершу сприймається через органи відчуття та концентрується від думок чи інтуїтивно (інше) в мозкові. Приміром, зорові відомості вбирають рецептори сітки очей, звукові – вуха, дотикові – шкіра тощо. Б. ОПРАЦЮВАННЯ. Після сприйняття інформації вона передається до відповідних частин Головного мозку, піддається аналітиці, інтерпретації та узагальненню. В. ЗБЕРІГАННЯ. Після зазначених вище процесів

інформація зберігається у п а м ' я т і – короткочасно або довготривало.

Г. ЗАСТОСУВАННЯ. Збережена інформація за запитом Людини (думкою, ситуацією, дією, інше) може використовуватися для відповідних потреб: розв'язання проблеми чи завдання, продукування нових ідей, проєктів, написання творів, прийняття важливих рішень, вивчення явищ і т.д.

Д. РЕФЛЕКСІЯ. Головий мозок, Центральна нервова система і загалом організм Людини може відповідати на і н ф і л ь т р о в а н у, опрацьовану та збережену інформацію багатьма і різними способами через фізіологічні реакції (серцево-судинної, нервової, дихальної, сенсорної систем тощо, приміром: зміна температури тіла, кров'яного тиску, інше), емоційні відчуття (позитивні, негативні, нейтральні), психологічні реакції (шок, стрес, гнів, лють, радість і т.д.).

Людина постійно перебуває в гравітаційному полі н о в и н, здійснюючи їх постійний с к р о л і н г (ньюсскролінг, думскролінг), що вже також уперше досліджено в умовах війни і опубліковано автором кілька праць, з якими можна ознайомитися самостійно [1; 2; 3; 9].

Post factum: У матеріалі розглянуто головні позиції заявленої проблеми. Деякі джерела інфільтрування інформації в сучасну людину пролонгуються для подальших досліджень, що й перебачається умовами та вимогами наукового підходу до перспективної теми/проблеми.

Мозок Людини є унікальним найпотужнішим і своєрідним природним гігантським біокомп'ютером! Це – персональний комп'ютер у кожної Людини. Тож який обсяг інформації міститься всередині Людини? Всього 1,5 гігабайта п а м ' я т і займає генетична інформація Людини за математичними розрахунками кількості бітів науково-освітнім каналом «Veritasium» [5]. Організм людини за різними дослідженнями складається із 30-35-40 трильйонів клітин [4]. Кожна з цих клітин, як зазначено, містить 1,5 гігабайта генетичного коду. Отже, Людина зберігає близько 60 секстибайт (1 секстибайт = 1024 екзабайт = 1 180 591 620 717 411 303 424 байт) інформації. Це – неймовірно в е л и к и й обсяг. За даними НОК «Veritasium», у 2020 році обсяг збереженої у всьому світі інформації досяг 40 секстибайт [5]. Стає зрозуміло наскільки велика кількість інформації записана в Людині, яка надходить із розглянутих на початку статті джерел (і це – без врахування думок та інтуїції, підсвідомих мислереїв. В.Б.). «У мозку людини є близько 100 мільярдів нейронів, які потенційно можуть формувати 100 трильйонів контактів. Ці контакти роблять наш мозок працездатним, і за їхньою допомогою мозок керує іншими системами в організмі і дозволяє нам опрацьовувати вхідну інформацію, генерувати знання і створювати наші світовідчуття» [4]. Саме такі унікальні і н ф і – л ь т р о в а н і інформаційно-мозкові п р о ц е с и,

взаємодіючи один із одним, забезпечують Людин і оптимально-ефективну життєдіяльність, гармонію із різними суспільними, державним чи іншими факторами, Природою та загалом із складним і неоднозначним навколишнім світом буття на планеті Земля чи у Космосі, у Всесвіті...

Джерела і література:

1. Бугрим В. В. Долати когнітивний дисонанс / В. В. Бугрим // [Інтернет-ресурс – Українська Світова Інформаційна Система – УСІМ] / Режим доступу: <https://ukrainainc.net/2022/05/28/4187/> (Дата звертання 29 червня 2023 р., з екрана).
2. Бугрим В. Думскролінг та його подолання / Валентин Бугрим // [Інтернет-видання «СУРМА» – україноцентрична газета] / Режим доступу: <https://surma.com.ua/611-dumskroling-ta-iogo-podolannia.html> (Дата звертання 10 лютого 2024 р., з екрана).
3. Бугрим В. Інформація в життєдіяльності людини у війну / Валентин Бугрим // [Інтернет-ресурс – Портал «Постнаука: досягнення і відкриття»] / Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/614708003219765> (Дата звертання 2 лютого 2024 р., з екрана).
4. Войтенко Н. Потенціал мозку / Ніна Войтенко // [Інтернет ресурс – zbruc.eu] / Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/103208> (Дата звертання 17 лютого 2024 р., з екрана).
5. За: Науково-освітній канал «Veritasium» // [Інтернет-ресурс: gmi.nmu.org.ua] / Режим доступу: <https://gmi.nmu.org.ua/ua/news/interes/skolko-gigabajt-vesit-chelovek/> (Дата звертання 18 лютого 2024 р., з екрана).
6. Підручник з анатомії людини / Кафедра описової і клінічної медицини НМУ ім. О. О. Богомольця // [Інтернет-ресурс – ЦНС і органи чуття] / PDF. Режим доступу: <https://drive.google.com/drive/folders/1bHz5H6vtU1B8j8> (...) (Дата звертання 20 лютого 2024 р., з екрана).
7. Семенова І. Перший головком великої війни з РФ. Валерій Залужний йде: що запам'ятає Україна про його роботу на чолі ЗСУ за два роки вторгнення / Інна Семенова // Інтернет-видання – <https://nv.ua> – НВ] / Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/zaluzhnogo-zvilnili-golovni-dosyagnennya> (...) (Дата звертання 18 лютого 2024 р., з екрана).
8. Цікаві факти про пам'ять людини: ТОП-20 // [Інтернет-ресурс – журнал «EVENT Ukrainer»] / Режим доступу: <https://eventukraine.com/>

health/cikavi-fakti-pro-pam-yat-ljudini-top-20/ (Дата звертання 9 лютого 2024 р., з екрана).

9. Bugrym V. How to overcome cognitive dissonance? / Valentyn Bugrym // [Інтернет-видання – uawar.news] / Режим доступу: <https://uawar.news/2022/09/20/how-to-overcome-cognitive-dissonance%E2%82%AC%81%BC/> (20 september 2022). (Дата звертання 15 лютого 2024 р., з екрана).

10. Lyman P., Varian H.R. How mach information. Release of the Univercity of California. 27. Oktober. 2003.

11. Telleen S. Human Anatomy / Steven Telleen. Senses. Sensory Percercion // [Internet resource – Internet Archive] / URL: archive.org. 1566 s. (Дата звертання 20 лютого 2024 р., з екрана).

*Вавринів Олена Степанівна,
кандидат психологічних наук,
Львівський державний
університет внутрішніх справ*

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4792/>

Сучасні умови професійної діяльності вимагають від викладачів великої адаптивності, постійного засвоєння нових технік, гнучкого підходу до роботи, а також швидкого реагування на зміни у навчальному процесі. Для того, щоб залишатися в авангарді серед колег, викладачам потрібно прикладати значні зусилля. Ефективне виконання ними своїх наукових та методичних завдань залежить від широкого спектру професійних та особистісних якостей.

Помірний перфекціонізм може стати ключем до успішної професійної діяльності, проте його надмірність може призвести до збільшення тривожності, внутрішнього стресу, нездорової потреби у надмірному контролі над собою та діями інших, невірних реакцій на неуспіхи, а також до падіння самооцінки.

Перфекціонізм викладачів закладів вищої освіти має деякі унікальні риси. Оскільки, викладачі, які мають перфекціоністські тенденції, можуть встановлювати високі стандарти для своєї роботи, прагнучи до ідеальності в підготовці матеріалів для занять та досліджень. Навіть найменші недоліки або помилки можуть викликати стрес для перфекціоністів-

викладачів. Вони можуть докладати надмірних зусиль, щоб уникнути будь-яких помилок у своїй роботі. Вони можуть бути нахильні до повторних перевірок матеріалів, лекційних планів, завдань і т.д., щоб переконатися у їхній ідеальності перед тим, як вони будуть представлені студентам. Ці викладачі можуть мати сильне прагнення до досягнення відмінних результатів у своїй роботі та у навчанні студентів, що може виявлятися у високих вимогах до успішності студентів. Інколи перфекціоністи можуть мати проблеми з завершенням завдань через постійну боротьбу з пошуком ідеального результату. Ці риси перфекціонізму можуть мати як позитивні, так і негативні аспекти. Ідея працювати на високому рівні може стимулювати якість освіти, але одночасно перфекціонізм може стати перешкодою, затримуючи процеси та призводячи до стресу для викладачів [1].

Багато наукових досліджень підтверджують глибокий вплив перфекціонізму на розвиток особистості. Вчені вказують на складні взаємовідносини між перфекціонізмом та іншими характеристиками особистості. Зокрема, існує думка, що перфекціонізм пов'язаний з такими аспектами, як схильність до нейротизму, стремління до успіху, бажання уникати невдач, природні здібності, лідерські якості, рівень самооцінки, вміння відстоювати свої права, емоційна зрілість та гендерні особливості [2; 3; 5].

З метою визначення рівня перфекціонізму викладачів нами було проведено емпіричне дослідження за допомогою методики: «Багатовимірна шкала перфекціонізму» П. Х'юїта – Г. Флетта [4]. У дослідженні взяли участь 175 науково-педагогічних працівників.

На основі проведеної методики нами було встановлено, що високі показники перфекціонізму «перфекціонізм орієнтований на себе» виявлено у 26% досліджуваних, середній рівень у 40% та низький рівень у 34% досліджуваних науково-педагогічних працівників. Високий рівень показника перфекціонізму «перфекціонізм орієнтований на інших» притаманний 33% викладачів, середній – 34% та низький – 33% досліджуваним викладачам закладів вищої освіти. У 40% досліджуваних викладачів виявлено високий рівень показника перфекціонізму «соціально приписуваний перфекціонізм», середній рівень спостерігається у 34% та низький рівень у 26% досліджуваних науково-педагогічних працівників.

Як бачимо, досліджуваним викладачам здебільшого притаманний соціально приписуваний перфекціонізм, що може свідчити про їхнє стійке прагнення відповідати суспільним нормам та уявлення про викладача вищої школи.

Проведене нами дослідження не вичерпує усіх запитань окресленої теми. Перспективним вбачаємо дослідження впливу перфекціонізму на інші сфери життєдіяльності, враховуючи інші показники, зокрема професійні, гендерні та вікові.

Список літератури:

1. Вавринів О. С. Вплив перфекціонізму на відповідальне лідерство науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. *Габітус*, 2023. Вип. 56. С. 207-211. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.56.39>
2. Марчук С. Емпіричне дослідження особливостей перфекціонізму осіб юнацького віку. *Психологічні травелоги*, 2023. № 3. С. 154-156. DOI <https://doi.org/10.31891/PT-2023-3-15>
3. Hewitt, P. L., Smith, M. M., Ge, S., Mössler, M., Flett, G. L., & Mikail, S. F. Perfectionism. Treatment of psychosocial risk factors in depression. *American Psychological Association*. 2023. P. 281-304. DOI: <https://doi.org/10.1037/0000332-013>
4. Smith, M. M., Saklofske, D. H., Stoeber, J., & Sherry, S. B. The Big Three Perfectionism Scale : A New Measure of Perfectionism. *Journal of Psychoeducational Assessment*. 2016. №34 (7),P. 670-687.
5. Zavatska, N., Hoi, N., Kozmenko, O., Kosheleva, N., Zavatskyi, Y., & Yaremko, R. Empirical research of student leadership's content parameters. *Amazonia Investiga*. 2022. № 11 (51), P. 40-49. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.4>

*Гордня Наталія Дмитрівна,
кандидат психологічних наук,
заступник директора
Регіонального центру підвищення
кваліфікації Київської області*

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ТА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4807/>

Копінг-поведінка – це свідоме усунення або ослаблення впливу стресової ситуації. Пасивна копінг-поведінка передбачає використання різного набору чинників психологічного захисту, які спрямовані на

зниження емоційної напруги, а не на зміну стресової ситуації у соціальних працівників. Науковці також стверджують, що копінг-стратегія виконує дві головні функції:

- регуляція емоцій (копінг, направлений на емоції);
- управління критичними ситуаціями, що викликають дистрес (копінг, направлений на проблему).

Обидві ці функції можуть виникати як відповідь майже на всі стресові ситуації, а їхнє виявлення залежить від того, як саме особистість сприймає та оцінює потенційну небезпеку. Осмислення того, що відбувається, є надзвичайно важливою складовою в процесі еволюції індивіда, що має вплив на інтенсивність і характер емоцій, які переживає особистість в момент виникнення стресової ситуації [2, 5].

Тому, можна сказати, що процеси психологічного копіngu – це комплекс поведінкових, когнітивних та емоційних стратегій фахівця, що направлені на розвиток адаптивних можливостей до стресових факторів, подолання життєвих труднощів та знаходження емоційної рівноваги. Критеріями ефективності поведінкових копінг-стратегій є: психологічне благополуччя, зниження вразливості до стресів, задоволеність життям та розвиток професійних компетентностей.

Проблема захисту ментального (психічного) здоров'я надзвичайно загострилася після початку повномасштабної війни росії проти України. Такі чинники, як участь у бойових діях або перебування в прифронтовій зоні з постійними ракетними та артилерійськими обстрілами, бомбовими ударами, перебування в окупації, значно підвищують уразливість українців до психосоціального стресу, сприяють поширенню психічних розладів таких як: тривога, постстресові розлади тощо.

До таких самих наслідків можуть бути віднесені: утрата почуття безпеки внаслідок вразливості практично всієї території країни, втрата роботи й звичного, комфортного середовища; побутові негаразди; фінансові труднощі; соціальна ізоляція; невпевненість у майбутньому і тривога за рідних та близьких.

Результати дослідження та виявлення домінуючих копінг-стресових поведінкових стратегій респондентів наведено на рис. 1.

Рис. 1. Результати методики «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях» С. Нормана, Д. Ендлера, Д. Джеймса, М. Паркера (в адаптації Т. Крюкової)

У 53% респондентів за шкалою «копінг, орієнтований на вирішення задач» виявлено середній рівень прояву. За шкалою «копінг, орієнтований на емоції» виявлено високий (40%) та середній (60%) рівні вираженості. Відповідно до шкали «копінг, орієнтований на уникнення», ми можемо стверджувати, що найвищі результати вираженості притаманні середньому рівню (53%). Субшкала відповідальності представлена у респондентів на середньому (63%) та високому (23%) рівнях, субшкала соціальної відповідальності – у переважачої більшості на середньому рівні (70%).

Дослідження стратегій подолання стресових ситуацій соціальних працівників представлені на рис. 2.

Рис. 2. Результати методики «Стратегії подолання стресових ситуацій» С. Хобфолла

Аналізуючи графік групових показників, можна сказати, що за шкалою «уникнення рішучих» дій найбільш виражені результати у респондентів за середнім рівнем (53 %). Також ми можемо бачити, що результати за шкалою «обережні дії» у 13% респондентів знаходяться на низькому рівні та у 63% – на середньому. Це є свідченням того, що для таких працівників характерне обмірковування і зважування можливих варіантів рішень, уникнення ризику.

В результаті теоретичного та емпіричного аналізу було встановлено, що для зниження рівня стрес-факторів у професійній діяльності кожний фахівець використовує власні стратегії (копінг-стратегії) на основі наявного особистісного досвіду (особистісні ресурси або копінг-ресурси). Тому копінг-поведінку посадових осіб місцевого самоврядування необхідно розглядати як результат взаємодії копінг-стратегій (способи управління стресовим фактором, що виникають як відповідь особистості на сприйману загрозу) та копінг-ресурсів (відносно стабільні характеристики фахівців і стресу, які сприяють розвитку адаптивних здатностей фахівців).

Також встановлено, що респондентам не характерне подолання негативних переживань за рахунок цілеспрямованого стримування емоцій, мінімізації їх впливу на сприйняття ситуації і вибір стратегії поведінки. Для посадових осіб місцевого самоврядування важливим є подолання негативних переживань за рахунок суб'єктивного зниження значущості проблемної ситуації та аналізу рівня її емоційної залученості, а також вираженим є синтез інформації, вибір можливих варіантів вирішення критичних ситуацій та уникнення ризику.

Список використаних джерел:

1. Волошок О. В. Психологічні прийоми зниження тривоги особистості у стресовій ситуації. Особистість в екстремальних умовах: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 2019 р.). Львів, 2019. С. 10-13.
2. Ключ П. П., Палюх В. Г. Тактична і психологічна підготовка особового складу пожежної охорони. Харків: Основа, 2012. 228 с.
3. Корольчук М. С, Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах. Київ: Ніка-центр, 2016. 580 с.
4. Крайнюк В.М. Психологія стресостійкості особистості: монографія. Київ: Ніка-центр, 2017. 432 с.
5. Яковенко С. І. Соціально-психологічна допомога при надзвичайних ситуаціях та критичних інцидентах: монографія. / за ред. С. І. Яковенка, В.І. Лисенка. Київ. 2014. 206 с.

*Саленко Олександр Федорович,
доктор технічних наук, професор,
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: 0000-0002-5685-6225*

*Гаврушкевич Андрій Юрійович,
кандидат технічних наук,
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: 0000-0001-9275-0711*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОКРАЩЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ УВАГИ КУРСАНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4791/>

Актуальність. Проблема посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та його подолання загострюється у сучасних умовах соціального життя в Україні, особливо у зв'язку з включення молоді у військовий захист Батьківщини, зокрема в процесі навчання або перепідготовки, реабілітації курсантів-військовослужбовців [1-3]. ПТСР вивчаються переважно з позицій психології емоційної сфери особистості та відображені в дослідженнях переживань, невпевненості, втрати цілей та життєвих перспектив (Т. Кириленко, Т. Титаренко, О. Саннікова, О. Чебикін С. Балашова, О. Бойко, М. Варій, Г. Дубровинський, А. Романишин та ін.). Такі стани досить часто знижують ефективність навчання, призводять до втрати комплексного та системного уявлення про предмет вивчення, і в кінцевому рахунку можуть обмежити рівень компетенцій та вміння їх застосовувати на практиці.

Виклад основного матеріалу. У психологічній літературі емоційний стрес визначають як феномен, що виникає при порівнянні вимог, що пред'являються до особистості, з її здатністю впоратися з цією вимогою. У разі відсутності у людини стратегій того, як впоратися із стресовою ситуацією (копінг-стратегії) виникає напружений стан, який разом із первинними гормональними змінами у внутрішньому середовищі організму викликає порушення його гомеостазу. Ця реакція є спробою

впоратися з джерелом стресу [5]. Подолання стресу включає психологічні (когнітивна, тобто пізнавальна і поведінкова стратегії) та фізіологічні механізми. Якщо спроби впоратися із ситуацією виявляються неефективними, стрес продовжується і може призвести до появи патологічних реакцій і органічних пошкоджень [5]. Тривалий час також зберігається і ПТСР, перешкоджаючи адекватній і мотивованій поведінці особистості у звичайних умовах та під час навчання.

Серед факторів, які зумовлюють ймовірність виникнення ПТСР, виділені фактори особливості реагування на стресові події (Г. Сельє, Т. Холмс), специфіки особистісного профілю (Ф. Александер, Ф. Данбар), окремих рис характеру (Г. Айзенк), соціально-психологічної дезадаптації (Н. Завацька). Дослідження В. Абрамова, О. Гаврилова, К. Максименка, Н. Максимової, Г. Мозгової, К. Островської, Л. Шестопалової, Л. Юр'євої дозволили активізувати основні напрями й проблеми вивчення ПТСР з метою визначення методів і прийомів ефективного їх подолання в процесі навчання [3, 4].

Єдиної теорії патогенезу ПТСР, як і комплексу методів подолання його наслідків, наразі немає. Причина полягає як у багатогранності прояву посттравматичного стресу, так і в тому, що стрес запускає різні адаптивні та дезадаптивні процеси. Для їх опису і аналізу нині існують такі моделі: психодинамічна, когнітивна, психосоціальна, психобіологічна, умовно-рефлекторна, а також мультифакторна модель ПТСР [4].

Обравши останню модель у якості базової, виконано статистичні узагальнення, отримані під час проведення занять з технічних дисциплін із курсантами, за умови максимізації ефективності засвоєння дисциплін [5].

Початковою було обрано гіпотезу H_0 , що ПТСР має вплив на ефективність навчання через меншу концентрацію уваги курсантів, їх зосередженість тощо. Результатом є менша різниця у рівні знань до моменту початку занять P_p^i та після вивчення дисципліни (P_k^i): $\Delta_e = P_k^i - P_p^i$. при цьому гіпотеза H_1 полягала у тому, що після навчання рівень знань підвищиться, а, отже, середнє значення Δ_e^c матиме більш істотний вплив у порівнянні з σ_{Δ} . Рівень С ПТСР оцінювали за Методикою PCL-5 [6]. Бали в межах 31-33 свідчать про підпорогові рівні ПТСР, а загальна сума балів 31-33 або вище вказує на доцільність роботи із психотерапевтом, який використовує роботу EMDR-терапію, когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) тощо. Малі значення балів свідчать про відсутність проявів ПТСР. Максимальний бал – С = 60.

Тож Δ_e^c (як прояв у покращенні концентрації, уваги під час навчання) оцінювали за результатами тестових зрізів знань, застосовуючи задачі, що вимагали творчого підходу до їх розв'язання та певної

нестандартності мислення. Спостереження проводили за курсантами двох груп: контрольній (К) (яка вивчала дисципліни традиційними методами) та експериментальній (Е). Кількість учасників досліджень $K = 27$ та $E = 28$. Дублювання оцінювання здійснювалося 5 кратно. Для перевірки гіпотези щодо нормальності розподілення вибірки результатів скористалися ω -критерієм, що є більш дієвим для малих виборок (менше за 50), відмінність дисперсій у групах К та Е перевіряли за допомогою F-критерію Фішера. Кореляцію між Δ_e та С встановлювали, застосовуючи коефіцієнт рангової кореляції Кендала τ , обраного для рівнів значення 0,95 та кількості порівняних пар значень 25 (за умови нехтування результатами опитування 3 осіб в групі ЕГ та двох в КГ).

Статистичні опрацювання отриманих даних довели, що дисперсії σ_{Δ} по рівню знань Δ_e^c є принципово відмінними у двох групах КГ та ЕГ. Середній рівень знань за 100-бальною шкалою $P_p^i = 43,2$, для $P_K^i = 63,5$ у КГ та $P_p^i = 41,4$, для $P_K^i = 73,8$ в ЕГ. Однак, $\sigma_{\Delta}^K > \sigma_{\Delta}^E$, $\sigma_{\Delta}^K = 3,26$ та $\sigma_{\Delta}^E = 2,37$ і так як опосередковано цей показник характеризує концентрацію уваги, запроваджені заходи щодо ефективного подолання ПТСР є дієвими. Таким чином, гіпотезу H_0 було підтверджено.

На основі розрахованого значення F-критерію Фішера показано, що між групами дисперсії відмінні. Це підтвердило гіпотезу H_1 . Із врахуванням коефіцієнту рангової кореляції Кендала τ , маємо, що з рівнем значимості 0,89 кореляційний зв'язок між Δ_e та С існує (рис.1), і може задовільно визначатися лінійною моделлю виду $y = b_0 + b_1 x$ (аналізовані величини у балах):

$$\Delta_e = 53,55 - 0,67 C$$

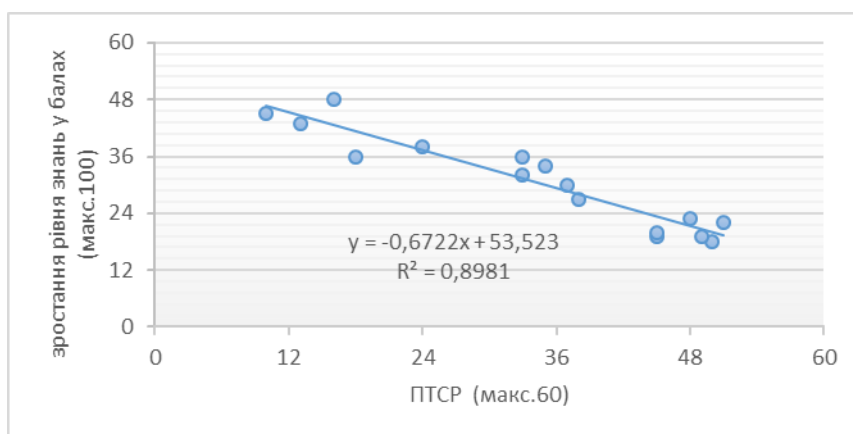

Рисунок 1 – Кореляційний зв'язок між рівнем ПТСР (за методикою РСЛ-5) та зростанням рівня успішності курсантів

Можемо стверджувати, що ПТСР має істотний вплив на ефективність навчання курсантів, а його рівень зворотно корелює із підвищенням рівня знань та набуття компетенцій. Для підвищення

ефективності навчання курсантів доцільно виконувати попередню оцінку ПТСР (наприклад, за методикою PCL-5) і організувати навчальний процес, за якого досягатиметься максимальний результат. Оскільки у курсантів проявляється високий рівень стресового розладу, фрустрації, агресивності, ригідності, невротизації, невротичності, спонтанної агресії, депресивності, дратівливості та схильності до ризику, викладання дисциплін потребує застосування певних прийомів і методів.

Складність викладання також обумовлюється відмінностями початкової освіти, її профілю, якостями особистості в цілому. Саме тому в процесі навчання курсантів-військовослужбовців доцільно користуватися такими порадами: 1) максимальна ілюстрованість і конкретизованість у поданні інформації; 2) дозоване подання інформації, оскільки час сприйняття обмежений, та повторення (на основі висновків Еббінгауза); 3) постійне наведення прикладів із власного життя та служби: « а от у мене була така проблема...»; 4) практична цінність лекційного матеріалу; 5) ненав'язливе доброзичливе ставлення до курсантів з обмеженими фізичними можливостями; 6) чітка межа між повагою, допомогою та співчуттям, особливо до курсантів з обмеженими фізичними можливостями). Останнє може вкрай швидко зруйнувати всю систему відносин «викладач-курсант».

Висновки. Більшість курсантів, що вже були у зоні бойових дій, мають посттравматичний стресовий розлад. Саме тому при вивченні технічних дисципліни, формуванні або поглибленні окремих компетенцій інтелектуальна та емоційно-вольова компоненти мають істотний вплив на спроможність засвоєння і ефективного відтворення інформації (особливо у випадку понадрефлексивного використання набутих знань). Існує тісний кореляційний зв'язок між рівнем ПТСР та ефективністю засвоєння матеріалу. Підвищити результати навчання можливо за рахунок певних педагогічних прийомів. Максимальної ефективності можна досягти, поєднуючи процес навчання із соціально-психологічною реабілітацією, яка передбачає комплексний психологічний вплив, що складається з взаємопов'язаних компонентів: діагностики соціально-психологічних проблем; психокорекційної та психотерапевтичної роботи; обрання ефективних засобів і прийомів навчання.

Література:

1. Абрамов В. Порівняльний аналіз і шляхи інтеграції психотерапевтичних підходів схема-терапії та нарративної психотерапії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Психологія. № 2(12). 2020. С 5-9.

2. Алещенко В. Характеристика бойового стресу й основні симптоми бойових психічних травм. Вісник Національного університету оборони України. 2015. Вип. 2. С. 7-13.
3. Балашова С., Зубовський Д. Використання психодіагностичних методик в збройних силах країн світу. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2013. Вип. 30. С. 22-24.
4. Блінов О. Організація надання психологічної допомоги військовослужбовцям у воєнний час: монографія. Київ: НАОУ, 2006. 80 с.
5. Інтернет-ресурс <https://trevog-bolshe.net/blog/test-na-posttravmatychnyj-stresovuj-rozlad-ptsr>

*Сошенко Світлана Михайлівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Кременчуцький
національний університет
імені Михайла Остроградського
ORCID: 0000-0002-6718-7733*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4790/>

Актуальність. Основою національного і духовного відродження суспільства в Україні є система освіти. Важливе завдання вищої школи – професійна підготовка компетентних, здатних до творчості, прийняття оптимальних рішень, таких фахівців, які володіють навичками самоосвіти і самовиховання, уміють узгоджувати свої дії з діями інших учасників спільної діяльності. У процесі професійного навчання завершується професійне самовизначення, трансформується структура самосвідомості студента, формується соціально-професійний аспект «Я-концепції», професіоналізуються психічні процеси і стани тощо. Однією з умов якості професійної підготовки є забезпечення успішного розвитку адаптаційного потенціалу здобувачів освіти, що пов'язане з руйнуванням стереотипів.

Виклад основного матеріалу. Адаптаційний період у студентів проходить по-різному, залежно від їх індивідуально-психологічних особливостей, рівня готовності до навчання у вищій школі. Актуальним проблемам адаптації молоді до нових умов життєдіяльності та взаємин

у соціальній групі присвячені праці вітчизняних (Ю. Бохонкова, В. Каземіренко, В. Кікоть, М. Лісіна, І. Ляхова, І. Мостова, В. Моргун, Л. Подоляк, О. Симоненко, Т. Середа, А. Фурман, М. Хазратова та ін.) та зарубіжних учених (Е. Еріксон, Ж. Ломарно, Д. Клаузен, Т. Спенсер, З. Фройд та ін.) [1, 4].

У психологічних дослідженнях (О. Борисенко, А. Захарова, В. Кан-Калік, М. Левченко, О. Мороз, В. Штифурак та ін.) вирішуються завдання адаптації молоді до навчання у закладах вищої освіти, однак увага дослідників переважно зосереджується на вивченні факторів та особистісних властивостей, які зумовлюють дезадаптацію першокурсників.

У психологічному словнику термін «адаптація» (від лат. *adapto* – пристосовую) – це пристосування побудови та функції організму, його органів та клітин до умов середовища; це одне з центральних понять біології, широко застосовується в тих психологічних концепціях, які подібно гештальтпсихології та теорії інтелектуального розвитку Ж. Піаже, трактують взаємовідношення індивіда та його оточення через процеси гомеостатичного урівноваження [4].

О. Саннікова й О. Кузнецова пропонують визначення адаптивності як особливої властивості особистості, що характеризує здатність до внутрішніх психологічних і зовнішніх поведінкових перетворень, перебудов, спрямованих на збереження або відновлення рівноважних відношень особистості з мікро- і макросоціальним середовищем у разі виникнення змін середовища [3]. Поняття адаптаційного потенціалу розглядається як синонім до поняття адаптивності та залучається для позначення властивості, що виражає можливості особистості до психічної адаптації.

До арсеналу різних наук адаптація увійшла як інструмент пізнання взаємодії організму та оточуючих його умов. Пристосування людини до навколишнього середовища передбачає включення у специфічні соціальні відносини, які відіграють головну роль в адаптації [24]. Отже, адаптація – це результат і процес взаємодії індивіда і навколишнього середовища, який приводить до оптимального пристосування до життя і діяльності.

У соціально-психологічній та психолого-педагогічній літературі В. Вікторова, І. Ляхова, В. Моргун, О. Мороз, І. Мостова, Л. Столяренко, О. Учитель, Н. Чайкіна розглядають адаптацію студентів у такій послідовності: особистісна соціальна, професійна [1]. Суб'єктом соціальної адаптації є людина, особистість як індивідуальне буття соціальних відносин. Як об'єкт адаптації особистості виступають в соціальні умови. Співвідношення широкого соціального контексту і

особистості переломлюється через складний механізм малої первинної групи, до якої ця особистість включена [2].

Успішність процесу адаптації, діапазон факторів зовнішнього середовища, до яких індивід може пристосуватися, зумовлюється особистісним адаптаційним потенціалом – інтегральною характеристикою, що включає стійку сукупність індивідуально-психологічних і особистісних властивостей. Адаптація компенсує недостатність звичної поведінки в нових умовах, забезпечуючи можливість прискорення ефективного функціонування особистості в незвичайних обставинах. Якщо адаптація не настає, виникають додаткові труднощі в спілкуванні, в опануванні предмета діяльності, аж до порушення її регулювання.

Для дослідження факторів, які впливають на особливості адаптації студентів у процесі професійної підготовки, підбрано комплекс методик: опитувальник соціальної адаптивності О. Саннікової, О. Кузнецової, «Методику дослідження тривожності» (за Ч. Спілбергером, Ю. Ханіним) для вимірювання рівнів особистісної і ситуаційної тривожності; «Методику діагностики соціально-психологічної адаптації» (за К. Роджерсом, Р. Даймондом); «Методику діяльнісної структури професійної адаптації» (за В. Моргуном та Н. Чайкіною).

Експериментально перевірено застосування комплексної методики дослідження особистісної адаптації студентів ЗВО на базі Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

Отримані дані свідчать, що студентів 1-го курсу менший адаптаційний потенціал, ніж у 3-го курсу (загальний показник адаптованості – 12,9 та 13,5 відповідно). Першокурсники гірше аналізують чинники нової соціальної ситуації (13,5-14,8), не розпізнають сигнали соціуму (8,3-10,5), не орієнтуються в очікуваннях оточуючих щодо виконуваної навчальної діяльності (7,6-8,6), вони емоційно нестійкі у процесі адаптації (5,9-6), проявляють меншу готовність до змін (8-8,6), не виявляють активних дій щодо пристосування до нових умов (11,3-12,4) та досягнення значимих цілей (11,6-11,8) (рис. 1).

Найнижчий рівень особистісної адаптації виявлено на третьому курсі, найвищий у магістрів. Рівень особистості адаптації у хлопців бакалаврів-першокурсників вищий, ніж у дівчат, але цей показник змінюється у магістрів: у хлопців знижується, а у дівчат підвищується до максимального рівня.

Рис. 1 – Розподілу студентів 1 і 3 курсів за показниками соціальної адаптивності

За результатами дослідження переважна більшість студентів у цілому позитивно ставиться до себе. Показники особистісної тривожності у бакалаврів-першокурсників відсутні, незначне підвищення у студентів третього курсу зумовлене тим, що виникають ситуації оцінки їх компетентності.

Становлення соціальної адаптації засвідчує поступову динаміку покращення показників адаптації, яка сягає у магістрів найвищого рівня. Особистість, що постає перед проблемою включення в нову організацію, фактично вирішує проблему знаходження свого місця, визначає той соціально-психологічний локус, який відображає її ставлення до людей та явищ у ЗВО.

Певна частина першокурсників-бакалаврів починає активно включатися в роботу у ЗВО – це проявляється у позанавчальній діяльності, різноманітних видах самодіяльності, «клубному» спілкуванні, а на першому курсі (магістри) – оформленні індивідуальних графіків навчання, що свідчить про добру соціальну адаптацію та перспективи працевлаштування. Поряд із цим показником виявлено на перших курсах у бакалаврів такі фактори як «прагнення до домінування» і «втеча» від проблеми. Студенти намагаються зайняти соціально вигідне положення і одночасно уникають вирішення проблем, які виникають у процесі професійної підготовки.

Зміни професійної адаптації впродовж навчання у ЗВО згідно результатів досліджень свідчать про позитивну динаміку впродовж п'яти років навчання, оскільки, на першому курсі у бакалаврів професійні інтереси ще аморфні, відсутні належні мотиви щодо здобуття професії, і лише на старших курсах відбувається адаптація до професійної діяльності.

Висновки. Адаптаційний потенціал є інтегральною характеристикою особистості, що включає стійку сукупність індивідуально-психологічних і особистісних властивостей та виражає можливості особистості до психічної адаптації. Адаптація супроводжується системою виховання і самовиховання з метою власної самореалізації та самоактуалізації в результаті соціальної цілеспрямовано організованої профільно-професійної підготовки. Успішна адаптація до умов навчання залежить від вибору студентом поведінки і напрацювання операційних механізмів.

Література:

1. Завацька Н. Є. Теоретико-методологічні основи вивчення проблеми адаптації до навчання студентської молоді. Матеріали міжнар. наук.-практ. «Inovačné výskum v oblasti sociológie, psychológie a politológie», 10-11 marca 2017. S. 78-81.
2. Сафін О., Кузьменко Ю. Особливі умови життєдіяльності та адаптаційний потенціал особистості: психологічний аспект. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки. 2016. № 1 (3). С. 195-209.
3. Старинська Н. В. Адаптаційний потенціал як чинник професійної самореалізації особистості. *Психологія: реальність і перспективи*. 2017. Вип. 8. С. 259-263.
4. Zhuina D. Psychological Akmeological Diagnostics of Career Orientation of the Individual Subjects of Educational Environment. *Recent Studies of Social Sciences*. 2015. P. 101-111. DOI: 10.5281/ZENODO.

*Кравчук Людмила Дмитрівна,
доцент кафедри фізичної
терапії та ерготерапії,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України
ORCID: 0009-0009-8572-2398*

*Поліщук Артем Володимирович,
магістрант, кафедра фізичної
терапії та ерготерапії,
Національний університет
фізичного виховання
і спорту України*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗІОТЕРАПЕВТИЧНИХ ВТРУЧАНЬ НА РАННІХ ЕТАПАХ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ З МАСИВНИМИ РОЗРИВАМИ СУХОЖИЛКІВ РОТАТОРНОЇ МАНЖЕТИ ПЛЕЧА

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4788/>

Пошкодження ротаторної манжети плеча характеризуються розвитком симптомокомплексу, що включає ряд рухів і положень, які викликають біль в області плечового суглоба. Цей біль пов'язаний із внутрішньою ротаторною спрямованістю функцій, а також фіброзом капсульно-зв'язкового апарату плечового суглоба [1, 2]. Це не тільки порушує функцію плечового суглоба, але й призводить до стійкого больового синдрому та може призвести до розвитку дегенеративного артрозу плеча.

Мета дослідження – визначити особливості застосування фізіотерапевтичних втручань для пацієнтів, яким було виконано накладання артроскопічного шву при великих і масивних розривах сухожилків ротаторної манжети плеча.

Матеріали та методи дослідження. Мета – аналіз проспективних та рандомізованих досліджень в базі PubMed.

Результати досліджень. Період іммобілізації (0-6 тижнів). Після відновлення сухожилля ротаторної манжети під артроскопічним контролем пацієнтів поміщають в стандартний м'який іммобілізуючий

слінг з кутом відведення 15° або 45°, залежно від ступеня ретракції сухожилля, що спостерігалася під час операції. Пацієнтам дозволяють рухи пальцями та рухи в кистьовому суглобі. Пасивні рухи в ліктьовому суглобі (згинання та розгинання) виконують 1 раз на добу для профілактики контрактури ліктьового суглоба у пацієнтів після пластики ротаторної манжети під артроскопічним контролем. Усім хворим забороняється будь-які рухи в плечовому суглобі та різкі рухи в оперованій кінцівці. Протизапальна терапія полягає в застосуванні помірних терапевтичних доз нестероїдних протизапальних засобів перорально або внутрішньом'язово. За потреби призначають анальгетики. Кріотерапія включає використання холодних компресів з гелем або пристрій для місцевої гіпотермії. Обробка післяопераційної рани проводиться за стандартними процедурами. Дренажі (якщо використовуються видаляються через 24-48 годин після операції).

Цілі в цей період полягають в тому, щоб не було больових відчуттів під час або після вправ. Рекомендовані вправи включають - пасивне зовнішнє обертання плеча лежачи на спині, пасивне згинання плеча лежачи на спині. Функціональний період починається через 6 тижнів після операції зі зняття іммобілізуючої пов'язки і триває до повного відновлення обсягу рухів плечового суглоба (як правило, до 12 тижнів після операції). Для плечового суглоба рекомендовані пасивні, активно-допоміжні та активні рухові вправи. Використовуються блокові тренажери, реабілітаційне обладнання та силові тренажери.

Висновки. Таким чином, результати нашого дослідження доповнюють висновки інших авторів щодо швидшого відновлення функціональних можливостей прооперованої кінцівки за більш тривалої іммобілізації плечового суглоба при короткостроковому спостереженні (3-6 місяців).

Ключові слова: фізична терапія, розриви ротаторної манжети плеча, оперативне лікування.

Література:

1. Bakhsh W., Nicandri G. Anatomy and physical examination of the shoulder. Sports Med Arthrosc Rev. 2018. 26. P. 10-22.
2. Di Benedetto P., Mancuso F., Tosolini L., Buttironi M., Beltrame A. Treatment options for massive rotator cuff tears: a narrative review. Acta Biomed. 2021. Jul 26. P. 2021026.
3. Bliven K.C., Parr G.P. Outcomes of the Latarjet procedure compared with Bankart repair for recurrent traumatic anterior shoulder instability. J Athl Train. 2018. Vol. 53(2). P.181-183.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

<i>Голда Надія Михайлівна, Оксентюк Богдана Андріївна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕКЛАМИ.....	3
<i>Євтушевська Ольга Володимирівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	8
<i>Коротун Микола Вадимович</i> ПРИНЦИПИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	10
<i>Машилій Галина Богданівна, Зяйлик Марія Федорівна, Висоцький Назар Андрійович</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ.....	14
<i>Фалович Володимир Андрійович, Кулик Юлія Ігорівна, Шеремета Ольга Віталіївна</i> ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ.....	16
<i>Шум'як Андрій Михайлович</i> РОЛЬ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В СУЧАСНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАХ.....	20

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

<i>Білецька Діана Сергіївна, Василенко Дмитро Олегович</i> МИТНІ ФОРМАЛЬНОСТІ ТА МИТНИЙ КОНТРОЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	23
<i>Волощенко Ольга Михайлівна</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОРИГІНАЛЬНІСТЬ ТВОРУ» У АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ.....	27

<i>Глевацький Денис Васильович</i> ПЕРВИННИЙ ЗАХИСТ ТВОРІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	29
<i>Дерлюк Василь Дмитрович</i> САНАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА БАНКРУТСТВУ.....	31
<i>Дорось Максим Олександрович</i> ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	35
<i>Петрівський Денис Євгенійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ НАЙМАНСТВА ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	37
<i>Саградян Алварт Григорівна</i> ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	40

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

<i>Гришина Анжеліка Володимирівна, Катрич Костянтин Сергійович</i> ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ....	46
<i>Гришина Анжеліка Володимирівна, Щурова Наталія Василівна</i> МОДЕЛЮВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ ЯК ОСНОВНЕ ВМІННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ.....	50
<i>Щурова Наталія Василівна, Макагон Анастасія Сергіївна</i> РУХОВА АКТИВНОСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДТРИМКИ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	58

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

- Миколайчук Антоніна Романівна*
ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ У ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ: ШЛЯХИ ПРОГРЕСУ.....63

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Vladyslav Zaika*
FROM INTERNATIONAL EDUCATION TO
INTERNATIONAL CAREER.....66

- Алкаді Мансур Салех Абдо*
ГРАМАТИЧНІ ТРАДИЦІЇ АРАБСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ
(СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ).....68

- Жулінська Майя Олександрівна*
АБРЕВІАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ
УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ.....73

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Бугрим Валентин Володимирович*
ІНФОРМАЦІЙНІ ІНФІЛЬТРУВАННЯ В СУЧАСНУ ЛЮДИНУ!?!.....76

- Вавринів Олена Степанівна*
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....89

- Гордия Наталія Дмитрівна*
КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ТА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я У
ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....91

- Саленко Олександр Федорович, Гаврушкевич Андрій Юрійович*
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОКРАЩЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ
УВАГИ КУРСАНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....95

Сошенко Світлана Михайлівна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....99

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Кравчук Людмила Дмитрівна, Поліщук Артем Володимирович

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗІОТЕРАПЕВТИЧНИХ
ВТРУЧАНЬ НА РАННІХ ЕТАПАХ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ
З МАСИВНИМИ РОЗРИВАМИ СУХОЖИЛКІВ
РОТАТОРНОЇ МАНЖЕТИ ПЛЕЧА.....104

Наукове видання

Вісімдесят четверті економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 01.04.2024р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Відріковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

*Вісімдесят четверті
економіко-правові дискусії*

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

26-27 березня 2024 р.

**Матеріали міжнародної мультидисциплінарної
наукової інтернет-конференції**

